

Å være avhengig av nettverk på godt og vondt:
En kvalitativ studie av irregulære migranternes erfaringer med
betydningen av sosialt nettverk

Mariam Afshar
VID vitenskapelige høgskole
Oslo

Masteroppgave
Master i sosialt arbeid

Antall ord: 29758

25.05.2022

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om hvilken betydning sosialt nettverk har i irregulære migranternes liv. Formålet med mitt prosjekt er å gi stemme til en svært sårbar og marginalisert gruppe i samfunnet samt sette søkelys på et tema det ikke finnes mye forskning om. Oppgavens problemstilling "Hvilken betydning har sosialt nettverk i irregulære migranternes liv?" har som hensikt å gi en bedre forståelse av hvordan irregulære migranter opplever sine nettverksrelasjoner samt hvilke ressurser de får tilgang til gjennom nettverket. For å undersøke oppgavens problemstilling, benyttet jeg kvalitativt forskningsintervju som metode. Det er først og fremst informantenes fortellinger som har dannet grunnlag for analyse og drøfting. Min egen bakgrunn og forståelse om temaet har imidlertid også hatt betydning for prosjektets funn. Resultater av analysen har blitt drøftet i lys av relevant teori, altså teoretiske perspektiver, empiriske teorier og eksisterende kunnskapsgrunnlag.

Min undersøkelse viser at det er mange faktorer ved irregulære migranternes liv som påvirker deres sosiale relasjoner. Flere av disse er direkte konsekvenser av livssituasjonen som irregulær migrant, eksempelvis mangel på grunnleggende rettigheter som utdanning, arbeid og bolig. Slike faktorer kan på flere måter begrense irregulære migranternes muligheter for etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner, og kan i mange tilfeller føre til at relasjoner blir kortvarige. Forholdene rundt livssituasjonen påvirker også andre aspekter ved ens sosiale nettverk, blant annet sammensetning, struktur og styrke.

Gjennom mitt prosjekt løfter jeg også frem den sentrale rollen sosialt nettverk har for at irregulære migranter skal kunne overleve og møte utfordringer i hverdagen. Informantenes fortellinger viser at irregulære migranter gjennom sine nettverk kan få tilgang til ressurser i form av sosial kapital og sosial støtte. Tilgangen er imidlertid påvirket av mange av de samme forholdene som har betydning for etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner. Mine funn tyder også på at alle relasjoner i nettverket, både nære relasjoner som familie og venner, samt fjernere relasjoner som bekjente og frivillige organisasjoner, har sine roller og gir tilgang til ulike typer sosial kapital og sosial støtte.

Nøkkelord: irregulære migranter, sosialt nettverk, sosiale relasjoner, sosial kapital og sosial støtte.

Abstract

This master's thesis is about the significance of social networks in irregular migrants' lives. The purpose of my project is to give voice to a very vulnerable and marginalized group in the Norwegian society, as well as highlighting a topic which there is not much research about. The purpose of the main research question of my thesis "What significance do social networks have in the lives of irregular migrants?" is to provide a better understanding of how irregular migrants experience their social relationships, as well as of different resources they gain access to through their networks. To obtain necessary data, I used qualitative research interview as method. It is primarily the informants' stories that have formed the basis for the analysis and discussion of my thesis. However, my own background and understanding of the topic has had an impact on the outcome of the project. The results of the analysis have been discussed in the light of relevant theory, consisting of theoretical perspectives, empirical research and reports.

My research shows that there are many factors in the lives of irregular migrants that affect their social relationships. Some of them are direct consequences of their life situation as an irregular migrant, such as lack of basic rights like education, work and housing. Such factors can in several ways limit irregular migrants' opportunities for establishing and maintaining social relationships and can in many cases lead to relationships being short-lived. Life situation as irregular migrant also affects other aspects of one's social network, including composition, structure and strength.

My project also highlights the significant role of social networks for irregular migrants' ability to survive and meet daily challenges. The informants' stories show that irregular migrants can through their networks gain access to resources in form of social capital and social support. However, their access is affected by mostly the same conditions that also affect the establishment and maintenance of social relationships. My findings also indicate that all relationships in irregular migrants' networks, both primary ones like family and close friends, as well as more distant ones like acquaintances and volunteer/non-governmental organizations, have specific roles and provide access to different types of social capital and social support.

Keywords: irregular migrants, social network, social relations, social capital and social support.

Forord

Jeg begynte på master i sosialt arbeid i august 2020, noen måneder etter at pandemien startet. De siste to årene har vært utfordrende og intense, men på tross av mye digital undervisning og begrenset mulighet til å treffe lærere og medstudenter, har jeg likevel lært mye og fått masse glede av å være masterstudent ved VID vitenskapelige høyskole. Nå sitter jeg igjen med den fantastiske opplevelsen av å endelig bli ferdig med masteroppgaven!

Først og fremst ønsker jeg å takke mine informanter som tok seg tid til å dele sine opplevelser med meg. Uten deres viktige bidrag, ville det ikke vært mulig å gjennomføre dette prosjektet. Også takk til Mennesker i Limbo som viste interesse og var en stor hjelp for mitt prosjekt.

Jeg ønsker også å rette en stor takk til min veileder Turid Misje. Det har vært veldig fint å ha deg som veileder og jeg setter stor pris på alle dine gode råd og tilbakemeldinger.

Takk til mine gode venner, Asbjørn og Anna, for fine samtaler og for at dere viste interesse for mitt prosjekt. Til slutt ønsker jeg å takke min familie, særlig mamma. Deres støtte har vært uvurderlig! Uten deres omsorg og oppmuntring ville jeg aldri klart å fullføre min utdanning.

Jessheim, mai 2022

Mariam Afshar

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema.....	2
1.2	Presentasjon av problemstilling	2
1.3	Begrepet "irregulære migranter"	4
1.4	Sosialfaglig relevans.....	4
1.5	Oppgavens struktur	5
2	Irregulære migranter: kontekstualisering av oppgavens tema	6
2.1	Hvem er irregulære migranter?.....	6
2.1.1	Hvilke rettigheter har irregulære migranter?	8
2.1.2	Bistand fra frivillige organisasjoner	9
2.2	Forskning om irregulære migranter	10
2.2.1	Irregulære migranter og velferdstjenester	11
2.2.2	Irregulære migranter og sosialt nettverk.....	12
3	Teori	15
3.1	Nettverksteorier	15
3.1.1	Sosialt nettverk.....	15
3.1.2	Sosial støtte	17
3.1.3	Sosial kapital.....	19
3.2	Utvikling av sosiale relasjoner	23
4	Metode	27
4.1	Vitenskapsteoretisk ståsted	27
4.2	Valg av metode	29
4.2.1	Utvalg og rekruttering av informanter	31
4.2.2	Intervjuguide	34

4.2.3	Gjennomføring av intervjuene	35
4.2.4	Transkripsjon av intervjuene	36
4.2.5	Analyse av data	37
4.3	Vurdering av forskningskvalitet	40
4.4	Etiske vurderinger	42
5	Presentasjon av funn	46
5.1	Presentasjon av informanter i utvalg 2 og deres individuelle nettverk	46
5.2	Irregulær livssituasjon og utfordringer for sosiale relasjoner	49
5.2.1	Forskjell på "meg" og "alle andre"	49
5.2.2	Avhengighet og redsel for å være til bry for andre	50
5.2.3	Språk som nøkkel til sosiale arenaer	52
5.3	"Som å være fengslet": beskrivelser av livssituasjonen som irregulær migrant	53
5.4	"Livet avhenger av informasjon"	54
5.5	Frivillige organisasjoners betydning for irregulære migranter	56
5.6	Oppsummering	59
6	Drøfting: Det sosiale nettverkets betydning for irregulære migranter	61
6.1	På hvilken måte har irregulære migranternes livssituasjon innvirkning på deres sosiale relasjoner?	61
6.1.1	Utfordringer med å etablere relasjoner	61
6.1.2	Avhengighet og ubalanse i relasjoner	63
6.1.3	Brudd på relasjoner	66
6.1.4	Oppsummerende refleksjoner om livssituasjonens betydning for sosiale relasjoner	67
6.2	Hvilke ressurser opplever irregulære migranter å ha tilgang til gjennom sosiale relasjoner?	68
6.2.1	Utvikling av sosial kapital gjennom nettverk	68

6.2.2	Tilgang til sosial støtte gjennom nettverk.....	73
6.2.3	Oppsummerende refleksjoner om sosial kapital og sosial støtte.....	75
6.3	Oppsummering.....	77
7	Konklusjon og avsluttende kommentarer	79
	Litteraturliste.....	82
	Vedlegg 1 – Informasjonsskriv for irregulære migranter	89
	Vedlegg 2 – Informasjonsskriv for frivillige organisasjoner.....	93
	Vedlegg 3 – Intervjuguide for frivillige organisasjoner	97
	Vedlegg 4 – Intervjuguide for irregulære migranter	99
	Vedlegg 5 – NSD sin vurdering.....	102

1 Innledning

Siden opprettelsen av det moderne grensesystemet har mennesker flyttet irregulært på tvers av grenser. Uautorisert migrasjon har imidlertid steget kraftig de siste tiårene og har blitt et sentralt tema i den offentlige debatten i Europa (Düvell 2006, gjengitt fra Khosravi, 2010, s. 95). Irregulær migrasjon har inntil nylig ikke vært ansett som et sosialt problem i Norge (Jørgensen & Meret 2012, gjengitt fra Bendixsen, 2019, s. 520). Et av de første tilfellene hvor det norske samfunnet ble oppmerksom på irregulære migranter, var saken til Maria Amalie som i 2010 ga ut boka "Ulovlig norsk" og ble sendt ut av Norge noen måneder senere. Som vi skal se nærmere på, er irregulære migranter en sammensatt gruppe, men utgjøres i norsk sammenheng hovedsakelig av tidligere asylsøkere som har fått endelig avslag og må reise ut av landet. Asylsøkere med endelig avslag anses av utlendingsmyndighetene å være personer som har en plikt til å reise ut, de har derfor ingen rett til arbeid, utdanning eller bolig (Bendixsen, 2019, s. 520-521).

Å ha status som migrant uten lovlige oppholdstillatelse kan føre til stor usikkerhet, frykt, diskriminering eller opplevd vold og rasisme, samt mangel på psykisk støtte og sosialt nettverk (Myhrvold, 2010, s. 40). Mange irregulære migranter er redde for å bli oppdaget, dette er et viktig element i deres tilværelse. Deres status som irregulær er i seg selv en risikofaktor for psykiske lidelser. Ifølge Zimmermann et al. har en stor andel av irregulære migranter blitt utsatt for flere traumer, mange har også blitt utsatt for seksuelt misbruk, vold og trusler, noe som øker risikoen for psykiske lidelser som for eksempel posttraumatisk stressforstyrrelse (gjengitt fra Myhrvold, 2010, s. 40-41). For irregulære migranter som befinner seg i svært marginaliserte livssituasjoner med begrensede muligheter til å få offentlig hjelp, kan sosialt nettverk være avgjørende. I mange tilfeller kan faktisk nettverk være den eneste kilden til husly, penger, omsorg og emosjonell støtte, samt være støttespillere som bistår med tilgang til tjenester og mulighet til å fremme egen sak (Lønning & Laupstad, 2021, s. 31). Målet med denne oppgaven er å undersøke hvilke opplevelser og erfaringer irregulære migranter har når det gjelder betydningen av sosialt nettverk.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Mange irregulære migranter lever under vanskelige forhold og har begrensede rettigheter til offentlige ytelser. Dette gjør irregulære migranter til en sårbar informantgruppe, noe som også innebærer at forskning og kunnskapsproduksjon om en slik gruppe reiser flere etiske spørsmål, samt er metodisk utfordrende (Jacobsen, 2015, s. 44). Grunnet utfordringer knyttet til kunnskapsproduksjon om irregulære migranter finnes det et begrenset utvalg av forskning om denne gruppen, både internasjonalt og i norsk sammenheng (Brunovskis 2010, Jacobsen, 2015). Jeg ønsket derfor å bruke anledningen til å skrive min masteroppgave om en svært vanskeligstilt gruppe i samfunnet som ikke mange vet om, samt sette søkelys på et aspekt ved deres liv som i liten grad har blitt vektlagt i forskning. Min egen bakgrunn som tidligere flyktning og interesse for migrasjonsfeltet har også hatt stor betydning for valg av temaet. Jeg jobber i tillegg som sosialarbeider og har i jobbforbindelsen kommet i kontakt med brukere som har begrensede rettigheter når det gjelder velferdstjenester, blant annet brukere som har mistet oppholdstillatelsen, brukere som ikke har fått oppholdstillatelse eller brukere som ikke har registrert seg i Norge. Å skrive min masteroppgave om irregulære migranter ga meg derfor muligheten til å bli bedre kjent med hvilke utfordringer de møter, hva slags hjelp de kan få/har rett på, og hvordan jeg som sosialarbeider kan møte dem som brukere.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Formålet med mitt prosjekt er å skape en bedre forståelse av betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter. Det er irregulære migranternes egne opplevelser som er hovedfokuset i denne oppgaven. Jeg har valgt følgende problemstilling:

“Hvilken betydning har sosialt nettverk i irregulære migranternes liv?”

Sosialt nettverk kan forstås som et mønster av relativt varige, uformelle og selvberende sosiale kontakter/relasjoner (Bø, 1993, s. 31). Når flere relasjoner bindes sammen og knytter mennesker til hverandre, oppstår det et nettverk (Schiefløe, 2015, s. 13). I denne oppgaven er det irregulære migranternes *individuelle nettverk* som skal vektlegges. Individuelle nettverk tar utgangspunkt i en bestemt person og brukes for å forstå enkeltindividers sosiale

situasjon. Individuelle nettverk består av personer man har varige, direkte og personlige relasjoner til, eksempelvis familie, venner, slektninger, arbeidskollegaer og andre man opplever å ha en tilknytning til (Bø & Schiefloe, s. 2007, s. 42-43). Sosiale relasjoner forstås her som stabile samhandlingsforhold mellom to eller flere personer (Martinussen 1984, gjengitt fra Bø, 1993, s. 17). Når det gjelder forskning om sosialt nettverk, settes fokuset først og fremst på sosiale relasjoner. Man undersøker altså egenskaper ved relasjonene, eksempelvis hvem individer har kontakt med, kvaliteten på relasjoner, hva relasjoner brukes til eller forventninger i relasjonene (Bø, 1993, s. 101). For å utforske problemstillingen, har jeg derfor valgt å ta utgangspunkt i irregulære migranternes opplevelser av deres sosiale relasjoner.

Jeg har valgt følgende forskningsspørsmål som skal hjelpe meg med å belyse min overordnede problemstilling fra ulike sider:

- På hvilken måte har irregulære migranternes livssituasjon innvirkning på deres sosiale relasjoner?

Som jeg skal forklare nærmere, ble jeg gjennom min undersøkelse oppmerksom på at irregulære migranternes livssituasjon har stor betydning for hvem de kan bli kjent med, samt hvordan de forholder seg til andre mennesker. Slike forhold påvirker også hjelpen og støtten irregulære migranter kan få fra nettverket, noe som er veldig relevant for min problemstilling. På denne måten kan forskningsspørsmålet sies å være en forutsetning for å forstå betydningen av sosiale relasjoner.

- Hvilke ressurser opplever irregulære migranter å ha tilgang til gjennom sosiale relasjoner?

Dette forskningsspørsmålet er relevant for problemstillingen, da betydningen av sosialt nettverk her forstås å være direkte knyttet til ressurser irregulære migranter kan få gjennom sosiale relasjoner.

For å drøfte problemstillingen skal jeg bruke relevant teori, tidligere forskning samt mine funn. Jeg skal videre gjøre rede for begrepet "irregulære migranter", dette er sentralt for å forstå den valgte problemstillingen.

1.3 Begrepet "irregulære migranter"

Irregulære migranter kan defineres som personer som oppholder seg i Norge uten å ha oppholdstillatelse (Tolonen, 2008, 126). I den offentlige debatten samt litteratur som omhandler irregulære migranter, brukes også andre betegnelser, som papirløse, ureturnerbare, asylsøkere med avslag eller returnekttere (Jacobsen, 2015, s. 28). Som Jacobsen (2015, s. 29) påpeker, kan det være hensiktsmessig å bruke betegnelsen "irregulære migranter", da den er nokså bred og setter søkelyset på sosiale, politiske, økonomiske samt juridiske mekanismer som resulterer i at noen former for migrasjon blir irregulære. Betegnelsen er også mindre politisk ladet enn for eksempel "ulovlig innvandrer", som kan antyde en restriktiv holdning til migrasjon, eller "papirløs", som ofte brukes i forbindelse med politisk mobilisering for irregulæres rettigheter. I denne oppgaven har jeg altså valgt å bruke betegnelsen "irregulære migranter", som jeg forstår som personer med endelig avslag på oppholdstillatelse. Begrepet skal bli ytterligere redegjort for i kapittel 2.

1.4 Sosialfaglig relevans

Grunnet irregulære migranternes begrensede rettigheter til offentlige ytelser er det få organisasjoner eller offentlige instanser i Norge som jobber målrettet med konkrete tiltak for dem, noe som gjøres i andre vesteuropeiske land. Irregulære migranter oppsøker i ulike sammenhenger hjelpeapparatet og organisasjoner, eller de møter enkeltpersoner som ønsker å hjelpe dem. Noen møter oppleves som gode og gir dem håp og muligheter, andre er mindre gode og forsterker deres følelse av avmakt og manglende mestring og tro på egenverd (Ottesen, 2008, s. 18). Det er imidlertid liten regulering når det gjelder hvordan bakkebyråkrater skal forholde seg til irregulære migranter eller hvordan deres grunnleggende rett til helse, liv og sikkerhet skal sikres (Lillevik og Tyldum, 2021, s. 31-32). Slik manglende nasjonal politikk kan til dels skyldes at irregulære migranter i utgangspunktet ikke har lovlig opphold, og delvis fordi tilrettelegging for hjelpetiltak antas å kunne tiltrekke flere irregulære migranter og føre til at det blir vanskeligere å returnere personer som har fått endelig avslag på asylsøknaden. Manglende politikk om hvordan irregulære migranternes behov skal sikres samt retningslinjer som stiller krav til stor skjønnsutøvelse har ført at ansatte i førstelinjen ofte står overfor store utfordringer når de møter personer som ikke har

lovlig opphold og er uten velferdsrettigheter. Enten det er representanter fra helsetjenesten, politi, utekontakt, barnevernet eller sosialtjenesten, må de utøve høy grad av skjønn og ta avgjørelser som er forankret i lovverket, de må samtidig forholde seg til menneskerettigheter og deres humanitære og profesjonelle forpliktelser overfor mennesker som befinner seg i nødsituasjoner på norsk territorium (Lillevik og Tyldum, 2021, s. 32; Misje, 2021b, s. 2). Eksempelvis må sosialarbeidere forholde seg til Fellesorganisasjonens (2015, s. 2) yrkesetiske grunnlagsdokument som sier at profesjonsutøvere har som samfunnsoppdrag å bistå mennesker som er i behov for hjelp samt sikre menneskeverdige levekår og livskvalitet. Man ser altså at profesjonsutøvere som møter irregulære migranter som brukere, befinner seg i et spenningsfelt hvor de på den ene siden må forholde seg til et strengt lovverk som gir lite rom for å kunne yte god hjelp, men samtidig har humanitære forpliktelser som innebærer at de ikke kan nekte dem nødvendig hjelp. Det vil dermed være behov for å øke kunnskap om irregulære migranter og hvordan man som profesjonsutøver kan bruke sin sosialfaglige kompetanse til å bistå denne gruppen. På denne måten har det valgte temaet stor sosialfaglig relevans.

1.5 Oppgavens struktur

I oppgavens innledning har jeg presentert bakgrunnen for valg av tema og problemstilling. Videre har jeg beskrevet hvordan temaet har sosialfaglig aktualitet, samt forklart hvordan begrepet irregulære migranter kan forstås. I oppgavens andre kapittel skal jeg presentere den samfunnsmessige og faglige konteksten for oppgavens tema, kapittelet omfatter blant annet irregulære migranternes rettigheter og tidligere forskning. I oppgavens teorikapittel går jeg gjennom teoretiske perspektiver som skal benyttes for å belyse problemstillingen. Når vi kommer til oppgavens metodekapittel, skal jeg beskrive den vitenskapsteoretiske- og metodiske tilnærmingen jeg har benyttet. I dette kapitlet skal jeg også gjøre refleksjoner rundt forskningens kvalitet, samt hva det innebærer å forske på en sårbar gruppe som irregulære migranter. Kapittel 5 av oppgaven består av presentasjon av mine funn med utgangspunkt i informantenes fortellinger. I kapittel 6 diskuterer jeg problemstillingen i lys av den presenterte teorien, tidligere forskning samt mine funn. Avslutningsvis presenterer jeg en oppsummering av det min masteroppgave har belyst.

2 Irregulære migranter: kontekstualisering av oppgavens tema

I dette kapittelet skal jeg presentere en kontekstualisering av feltet, hensikten er å plassere oppgavens tema i en bredere faglig og samfunnsmessig kontekst. Jeg skal først gjøre rede for hvem som omfattes av begrepet irregulære migranter samt beskrive gjeldende lovverk og rettigheter irregulære migranter har/ikke har. I oppgavens siste del skal jeg presentere tidligere forskning som har fokus på irregulære migranter. I kontekstkapittelet har jeg valgt å legge vekt på rettighetsbildet samt ulike grupper av irregulære migranter, fordi jeg mener disse kan fremheve betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter.

2.1 Hvem er irregulære migranter?

Som nevnt innledningsvis kan irregulære migranter defineres som personer som har fått endelig avslag på oppholdstillatelse. Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM, u. å.) bruker imidlertid en bredere definisjon: irregulær migrasjon er migrasjon som skjer utenfor lovverk, reguleringer og internasjonale avtaler som styrer inn- og utflytting av mennesker. I akademisk sammenheng brukes begrepene «irregulær migrasjon» og «irregulære migranter» for å skille denne typen migrasjon fra migranter som har lovlig opphold i et annet land enn sitt opprinnelsesland, altså migrasjon under «regulære» forutsetninger (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 34).

Irregulære migranter er en heterogen gruppe, derfor er det vanskelig å anslå presist hvor mange irregulære som oppholder seg i Norge (Zhang gjengitt fra Haddeland, 2019, s. 330). Ifølge NOAS (2015) er det mellom 3 000 - 5 000 asylsøkere som har bodd i Norge i mer enn fem år som irregulære migranter, og som ikke kan returneres med tvang. Ifølge et annet estimat fra Oslo Economics (2014, gjengitt fra Bendixsen, 2019, s. 521) finnes det ca. 18 000 irregulære migranter i Norge. I Europa var det i 2008 anslått at det fantes rundt 1,9 - 3,8 millioner irregulære migranter (Migration Data Portal, u. å.). Mine søk viser at det ikke finnes nyere statistikk når det gjelder antall irregulære migranter i Norge og Europa.

Irregulære migranter omfatter personer i ulike livssituasjoner. Det kan være personer som har hatt oppholdstillatelse i Norge, men som av ulike grunner ikke har reist ut av landet etter

at oppholdstillatelsen er utløpt (Tolonen, 2008, s. 126). Det kan også være snakk om personer som har fått et besøksvisum til Norge, eksempelvis de som er på besøk hos slektninger, men som ønsker å være her ut over visumtiden. Noen forskere mener at irregulære migranter også kan omfatte EU-borgere som jobber svart i Norge (Tolonen, 2008, s. 126), da de kan havne i samme velferdsrettslige situasjon som andre irregulære migranter omtalt her, selv om de oppholder seg lovlig i landet (Misje, 2021a).

Lillevik & Tyldum (2021, s. 45) presenterer en annen typologi av irregulære migranter i Norge basert på strategier for hvordan de overlever/klarer seg økonomisk. Typologien består av fire hovedtyper og en overgangskategori: de synlige, de avhengige, de arbeidende, de marginaliserte og de som er i fritt fall.

De synlige er de som bor på asylmottak etter avviste asylsøknader. Denne gruppen irregulære migranter kan ikke tvangsreturneres og kan dermed bli boende på asylmottak i mange år. De kalles synlige, fordi det produseres statistikk om hvem de er og hvor de bor, samt at de kan kontaktes av for eksempel forskere og journalister. Å bli boende utgjør en overlevelsesstrategi, fordi de ikke trenger å forsørge seg selv, de får en begrenset økonomisk støtte og har også et sted å bo (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 45-46).

Neste kategori er *de avhengige* som forsørges av en person med lovlig opphold: denne gruppen klarer seg i Norge, fordi de forsørges av noen som har lovlig opphold, i hovedsak kjæreste, samboer eller familie, men det kan også være noen de bor hos, eller venner, slektninger samt medlemmer av en organisasjon de er en del av. Fellesnevneren for denne gruppen er at de lever i et avhengighetsforhold til andre mennesker eller grupper hvor de er den svakeste parten når det gjelder det juridiske og økonomiske (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 48).

De arbeidende forsørger seg selv gjennom svart arbeid. Mange som tilhører denne gruppen kan ikke oppholde seg i Norge over en lengre periode, for når politi og arbeidstilsyn blir involvert, er det svært sannsynlig at irregulære migranter som er tatt i å arbeide svart, blir utvist og sendt ut av landet i løpet av kort tid. Det kommer imidlertid nye arbeidere og noen klarer å oppholde seg her og jobbe i det uformelle arbeidsmarkedet over lengre perioder (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 57).

De «marginaliserte» er en gruppe irregulære migranter som det finnes lite forskning om, de lever av ulike former for kriminalitet eller prostitusjon i Norge (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 59).

De som er i fritt fall er en gruppe irregulære migranter som kjennetegnes ved at de i motsetning til de andre presenterte gruppene ikke har noen fungerende overlevelsestrategier. Mange kan oppleve at deres livsgrunnlag forsvinner, eksempelvis asylsøkere som har fått avslag og må flytte fra asylmottaket. De står plutselig uten inntekt og uten mulighet til å forsørge seg selv. Hvis de ikke har et nettverk de kan lene seg på, opplever de ofte at de er i fritt fall. (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 64-65).

Man ser altså at begrepet irregulære migranter omfatter mennesker i noe ulike livssituasjoner. utfordringer de møter samt hvordan de opplever betydningen av sosialt nettverk, kan derfor være avhengig av hvilken av de beskrevne kategoriene de tilhører, noe jeg skal forklare nærmere.

2.1.1 Hvilke rettigheter har irregulære migranter?

Norge har sammen med sine skandinaviske naboland fått mye oppmerksomhet, både akademisk og i internasjonale politiske sirkler for sin kombinasjon av en velfungerende økonomi og et omfattende velferdssystem (Andersen et al. 2016, gjengitt fra Karlsen, 2021, s. 15). Den høye standarden for velferd og omsorg som tilbys den øvrige befolkningen, omfatter imidlertid ikke irregulære migranter. Dette har sammenheng med at den norske velferdsstaten er strengt regulert, og det å være medlem i folketrygden er nøkkelen til å ha rett på ulike velferdsytelser, som for eksempel helsehjelp og velferdsytelser fra NAV (Karlsen, 2021, s. 15 & 29). Ifølge forskrift om sosiale tjenester for personer uten fast bopel i Norge (2011, § 4) har ikke personer uten lovlig opphold i Norge krav på individuelle tjenester med unntak av råd og veiledning. NAV kan imidlertid yte økonomisk stønad og hjelp til midlertidig botilbud dersom vedkommende befinner seg i en nødsituasjon. Dette forutsetter at hjelpen er kortvarig og at vedkommende aktivt bidrar til egen utreise. Det er altså kun i nødsituasjoner irregulære migranter i en kort periode kan få økonomisk hjelp fra NAV.

I henhold til forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket (2011, § 2 og 5) er det kun personer med lovlig opphold som har fulle rettigheter til helsehjelp. Alle personer som oppholder seg i riket, har imidlertid rett til helsehjelp som er *helt nødvendig* og ikke kan vente uten fare for nært forestående død, varig sterkt nedsatt funksjonstilstand, alvorlig skade eller sterke smerter. Dette gjelder også irregulære migranter. Ifølge samme forskrift (2011, § 5) kan noen grupper irregulære migranter ha utvidet rett til helsehjelp: gravide har rett til nødvendig helsehjelp før og etter fødsel, alle har også rett til å ta abort, alle barn under 18 år har samme helserettigheter som alle andre med lovlig opphold, det kan også ytes smittevernhjelp. I forskriften er det imidlertid ikke spesifisert hva som faktisk ligger i begrepene «helt nødvendig» og «ikke kan vente», så det er den enkelte helsearbeider som i møte med pasienten må vurdere om vilkårene for å yte helsehjelp er oppfylt (Lønning & Laupstad, 2021, s. 11).

Irregulære migranter kan ikke arbeide lovlig, fordi de ikke har oppholdstillatelse (UDI, u.å.). Irregulære migranter har heller ikke rett til grunnskole- eller videregående opplæring. Barn i opplæringspliktig alder (vanligvis 6-16 år) har imidlertid rett og plikt til grunnskoleopplæring når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge i mer enn 3 måneder, dette er uavhengig av oppholdsstatus (Opplæringslova, 1998, § 2-1).

Som man ser, har irregulære migranter svært begrensede rettigheter i den norske velferdsstaten. Lite tilgang til offentlig hjelp er en av hovedårsakene til at irregulære migranter ofte må lene seg på nettverket for å kunne overleve.

2.1.2 Bistand fra frivillige organisasjoner

Grunnet irregulære migranters manglende rettigheter til velferdsytelser i samfunnet blir mange avhengige av frivillige organisasjoner som tilbyr grunnleggende helsehjelp, mat og husly (Misje, 2021a, s. 105). Frivillig organisasjon kan defineres som en «sammenslutning av personer eller virksomheter som driver virksomhet på ikke-fortjeneste basis og ikke-offentlig basis. En frivillig organisasjon baserer en vesentlig del av driften på medlemskontingenter, gaver, innsamlede midler og/eller frivillig arbeidsinnsats» (Frivillighet Norge, u.å.). NOAS, SEIF, Kirkens bymisjon og Røde Kors er eksempler på organisasjoner som bistår irregulære migranter (Ottesen, 2008, s. 20). NOAS eller Norsk organisasjon for asylsøkere er en

uavhengig medlemsorganisasjon som har som mål å fremme asylsøkeres rettssikkerhet i Norge. De bistår asylsøkere i ulike faser av asylprosessen og tilbyr tjenester som informasjon og rettshjelp. I tillegg til å bistå i enkeltsaker jobber NOAS også med å påvirke asylpraksis og regelverk (NOAS, u. å.). NOAS hjelper altså alle asylsøkere, ikke bare irregulære migranter som har fått avslag, med mulighet til å anke eller omgjøre avslaget. SEIF eller Selvhjelp for innvandrere og flytninger er en frivillig organisasjon som jobber med å hjelpe innvandrere og flyktninger til å finne fram i det norske samfunnet og tilegne seg nok informasjon til å løse egne problemer. De nevner hjelp til selvhjulpenhet som deres hovedmål (SEIF, u. å.). SEIF er altså ikke en organisasjon som kun hjelper irregulære migranter, men de omfattes av tjenestetilbudene. De to neste organisasjonene jeg skal presentere, jobber imidlertid målrettet med irregulære migranter. Kirkens Bymisjon og Røde Kors driver i fellesskap Helsesenteret for papirløse (også omtalt her som Helsesenteret) som primært er et helsetilbud til personer uten oppholdstillatelse i Norge. De tilbyr blant annet konsultasjon hos sykepleier, lege og psykolog, tester og blodprøver samt gruppetilbud innen foreldreveiledning og psykisk helse. De har også tilbud om frivillige aktiviteter og sosialt fellesskap (Kirkens Bymisjon, u. å.). Irregulære migranter har også en egen organisasjon "Mennesker i Limbo" (også omtalt her som MiL), som kjemper for å bedre irregulære migranternes situasjoner. Ifølge deres nettside er de en gruppe mennesker fra forskjellige land med ulik bakgrunn, men det de har felles, er at de lever i Norge uten rett til arbeid, utdanning, helsetjenester og økonomiske velferdsytelser (Mennesker i Limbo, u. å.). Som man ser, tilbyr disse organisasjonene ulike typer tjenester til irregulære migranter, de kan derfor spille en viktig rolle for hvordan denne gruppen klarer seg i et samfunn med begrensede rettigheter.

2.2 Forskning om irregulære migranter

Forskning om irregulære migranter i Europa kan dateres tilbake til 1970-tallet, men forskning om denne gruppen begynte ikke på alvor før på 1990-tallet, hovedsakelig i Frankrike, Tyskland, Nederland, Storbritannia og Italia og senere i Spania, Belgia og Hellas (Düvell, 2010, s. 3). Irregulære migranternes situasjon i andre land som Østerrike, Sveits og nordiske land har frem til 2010-årene vært lite forsket på. Det er flere årsaker til dette: i disse landene er irregulær migrasjon et relativt nytt fenomen, i tillegg har det vært vanskelig å estimere

antall irregulære migranter. Det ble derfor antatt at antallet er lavt og at irregulær migrasjon ikke kan betraktes som et sosialt problem (Baldwin-Edwards & Kraler 2009, gjengitt fra Düvell, 2010, s. 3). Irregulær migrasjon knyttes ofte til land som grenser mot land utenfor EU, eksempelvis Spania og Hellas, eller til land hvor det lenge har vært en tradisjon for arbeidsinnvandring, som Tyskland og Storbritannia. Irregulær migrasjon er også knyttet til land med utvidet skygge-økonomi og lavt nivå av regulering og rettshåndhevelse. I land som Spania, Italia eller Storbritannia er arbeidsmarkedet mindre regulert, og det er også lettere å få tilgang til sosiale tjenester (Düvell, 2010, s. 3-4). I Norge og andre skandinaviske land er forskning om irregulære migranter nyere sammenlignet med andre europeiske land. Komparative studier om integrasjon og migrasjon i skandinaviske land (Sverige, Norge og Danmark) har vist at det er betydelige ulikheter mellom disse tre landene. Man ser likevel at alle tre land er kjennetegnet av å ha ganske lik arbeidsmarkedsorganisering og velferdsstrukturer; disse er strengt regulerte og kan derfor gjøre livssituasjonen som irregulær migrant svært utfordrende (Thomsen & Jørgensen, 2012, s. 276).

Sammenlignet med internasjonal forskning finnes det i norsk sammenheng relativt lite forskning som omhandler irregulære migranter. Man ser likevel at det er økt interesse for forskning om denne gruppen, noe som sannsynligvis gjenspeiler den økte oppmerksomheten irregulære migranter de siste årene har fått i faglige miljøer og medier. Mine søk viser at forskning om denne gruppen fokuserer mye på deres manglende rettigheter, i hovedsak mangel på helsehjelp, samt helsetjenestens møte med irregulære migranter jfr. Misje (2021a). Det finnes likevel en del forskning som har vektlagt betydningen av sosiale nettverk for irregulære migranter. I det følgende skal jeg presentere noen sentrale funn fra forskning om irregulære migranter. Disse har hjulpet meg med å få en bedre forståelse for temaet og jeg har også tatt utgangspunkt i disse for videre drøfting av egne funn.

2.2.1 Irregulære migranter og velferdstjenester

Irregulære migranter og velferdstjenester virker å være et sentralt tema i forskning på feltet. Flere forfattere som Karlsen (2021) og Ottesen (2008) har skrevet om hvordan det universale velferdssystemet i Norge ikke omfatter irregulære migranter, men at de heller ikke kan sies å

være helt uten rettigheter. Karlsen (2021) hevder derfor at irregulære migrantere begrensede rettigheter heller bør forstås som "prekært inklusjon" enn total eksklusjon fra det norske velferdssystemet. Som jeg nevnte ovenfor, gjelder irregulære migrantere rettigheter primært akutt helsehjelp og økonomisk stønad i nødsituasjoner. Dette har vært fokuset i flere forskningsartikler. Både Myhrvold (2010), Haddeland (2019) og Kvamme & Ytrehus (2015) har i sine artikler drøftet irregulære migrantere rett på helsehjelp. Funnene fra deres forskning viser at det er flere forhold som begrenser irregulære migrantere tilgang til helsehjelp; de nevner blant annet tvetydig regelverk og profesjonsutøveres utfordringer med å vurdere hva som er akutt hjelp samt irregulære migrantere manglende kunnskap om hva de har rett på. Misje (2021a) og Bendixsen (2019) skriver også om samme tematikk, i tillegg diskuterer de hvordan det universale velferdssystemet i Norge på den ene siden har et moralsk mål om å sikre at ingen i riket lider. På den andre siden er det norske velferdssystemet strengt regulert, slik at personer uten lovlig opphold ikke får de samme rettighetene som befolkningen ellers. Forfatterne påpeker også at ansvaret for å yte tjenester til irregulære migranter har blitt flyttet fra det offentlige til frivillige organisasjoner, noe som har skapt en parallell helse- og sosialtjeneste for irregulære migranter.

2.2.2 Irregulære migranter og sosialt nettverk

Selv om sosialt nettverk i liten grad har vært et hovedfokus i forskning om irregulære migranter, finnes det likevel noe kunnskap om tematikken. Lønning & Laupstad (2021) skriver i Røde Kors-rapporten "Helserettigheter for «papirløse»: utenfor velferdsstatens sikkerhetsnett" om den viktige rollen nettverk har når det gjelder irregulære migrantere tilgang til nødvendige ressurser som bolig og mat. Også Lillevik & Tyldum (2021) påpeker i sin omfattende Fafo-rapport at irregulære migranter uansett kategori må ha strategier de kan benytte for å overleve. Gjennom sin studie av elleve irregulære migranter viser de hvordan det å ha et nettverk man kan lene seg på, kan være en viktig overlevelsesstrategi. Både Lønning & Laupstad (2021) og Lillevik & Tyldum (2021) diskuterer også hvordan det kan være problematisk å være så avhengig av nettverket sitt, noe jeg kommer tilbake til. Bendixsen som generelt har skrevet mye om irregulære migranter, har i boka "Eksepsjonell velferd" (2015, s. 184-202) skrevet et spesifikt kapittel om irregulære migrantere tilgang til ressurser og hvilke taktikker de bruker for å få tilgang til disse. Her nevner Bendixsen informasjon som

en viktig forutsetning. I en annen artikkel, diskuterer Bendixsen (2018) den viktige rollen sosialt nettverk har når det gjelder irregulære migranternes tilgang til informasjon og andre viktige ressurser som arbeid og bolig. Hun finner også at mange irregulære migranter har vansker med å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Mburu et al. (2015) har skrevet et bokkapittel "Utvikling av psykiske og psykososiale helsetjenester ved Helsenenteret for papirløse migranter". De fremhever hvordan en irregulær tilstand kan påvirke måten migranter forholder seg til andre mennesker på, samt påpeker at isolasjon og eksklusjon kan være mulige konsekvenser av livssituasjonen som irregulær migrant.

Da mye av forskningen som finnes om irregulære migranter, omhandler deres møte med det norske velferdssystemet, er mange av de nevnte studiene basert på intervjuer med både irregulære migranter og profesjonsutøvere som jobber med dem (primært sykepleiere og sosialarbeidere). Man kan dermed si at forskningen kombinerer både irregulære migranternes og profesjonsutøveres perspektiver.

Som nevnt ovenfor finnes det et begrenset utvalg forskning om betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter. Sosialt nettverk er imidlertid et stort felt og det finnes mye forskning om den sentrale rollen nettverk har for enkeltindividets livssituasjon. Det finnes også en god del forskning om betydningen av sosialt nettverk for flyktninger. Flyktninger kan ha andre rettigheter og livssituasjoner enn irregulære migranter, men det vil være sannsynlig å anta at noe av forskningen også vil være relevant i forhold til irregulære migranter, da de kan ha felles opplevelser om migrasjonsprosessen og etablering av nye nettverk.

Studier viser at for enkeltindividet utgjør familie, venner, bekjente og organisasjoner en «formue», som en kan trekke veksler på når man befinner seg i vanskelige situasjoner for å komme seg videre i livet (Larring & Stjernø, 2010, s. 54). For mange migranter er migrasjon en belastende prosess; de må lære seg et nytt språk, forstå de nye kulturelle normene, og bygge nye relasjoner. Disse er helt nødvendige for å få tilgang til arbeidsmarkedet, organisasjonsfeltet og frivillighetsfeltet (Ødegård 2011, gjengitt fra Fyrand, 2016, s. 83). Nettverksrelasjoner kan på flere måter hjelpe med den vanskelige overgangen og kan sies å ha spesiell betydning for migranter. Når migranter ankommer et nytt land, er nettverk deres hovedkilde til informasjon og råd om hvordan de kan skaffe flyktningstatus, finne bolig,

skaffe arbeid samt få tilgang til helsetjenester. På emosjonelt nivå er nettverksrelasjoner viktig for migranternes trivsel og helse. Hvilken type nettverk man har, er også avgjørende for hva slags informasjon, ressurser og støtte en person kan få tilgang til (Hanley et al., 2018, s. 124). Støtten man får gjennom nettverksrelasjoner, bidrar ikke bare til at individer kan mestre stressfulle situasjoner og motgang, men den fører også til læring, utvikling, utforskning, måloppnåelse, samt finne mål og mening i livet (Feeney & Collins, 2015, s. 114).

Jeg opplever at noe av forskningen som finnes om betydning av sosialt nettverk/irregulære migranter og sosialt nettverk, primært legger vekt på at sosialt nettverk er viktig uten å beskrive nærmere innholdet i sosiale nettverk, altså ulike egenskaper ved nettverket og hva de ulike delene av nettverket kan/ikke kan bistå med. Dette er derfor noe jeg ønsker å belyse i min oppgave.

Jeg har i dette kapitlet beskrevet hvordan irregulære migranter kan omfatte personer i ulike livssituasjoner og juridiske posisjoner, samt gått gjennom gjeldende lovverk og rettigheter for irregulære migranter. Jeg har også presentert tidligere forskning og kunnskap om irregulære migranter og sosialt nettverk. I neste kapittel skal jeg presentere relevant teori.

3 Teori

I dette kapitlet skal jeg presentere sentrale teoretiske perspektiver som kan hjelpe meg med å utforske betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter. Som nevnt tidligere, er sosialt nettverk et sentralt begrep i min oppgave. Innledningsvis definerte jeg begrepet kort. Jeg skal i det følgende utdype hvordan man kan forstå sosialt nettverk, samt redegjøre for ulike dimensjoner ved begrepet. Som jeg skal forklare nærmere, er sosial støtte og sosial kapital to begreper som er tett knyttet til sosialt nettverk. For å kunne belyse betydningen av nettverk for irregulære migranter er det derfor nødvendig med en redegjørelse for disse to begrepene. I siste del av kapitlet skal vi se på forhold som har betydning for etablering og vedlikehold av sosiale nettverk, noe jeg vurderer som svært relevant for å forstå hvilke utfordringer irregulære migranter møter og hvordan de påvirker deres sosiale relasjoner. Schiefloe, Bø og Fyrand er tre teoretikere som i norsk sammenheng har skrevet mye om nettverksteorier, derfor har jeg i stor grad brukt deres bidrag i dette kapitlet.

3.1 Nettverksteorier

Jeg skal først redegjøre for begrepet sosialt nettverk. Dette mener jeg kan hjelpe meg med å utforske hva irregulære migranternes nettverk består av. Deretter skal jeg introdusere og redegjøre for to andre sentrale begreper innenfor nettverksteorier: sosial støtte og sosial kapital. Som vi skal se, har sosial støtte og sosial kapital med ressurser i nettverk å gjøre, noe som betyr at disse to begrepene er relevante for å analysere irregulære migranternes tilgang til ressurser gjennom sosiale relasjoner.

3.1.1 Sosialt nettverk

Innledningsvis skrev jeg at sosialt nettverk kan defineres som et sett av relativt vedvarende, uformelle relasjoner mellom mennesker. Når flere relasjoner bindes sammen og knytter mennesker til hverandre, oppstår det et nettverk. En slik definisjon inneholder tre viktige aspekter: sosial samhandling, sosiale relasjoner og uformell struktur (Fyrand, 2016, s. 28-29). Sosial samhandling kjennetegnes ved gjensidig mellommenneskelig handling eller interaksjon. Sosiale relasjoner viser til at interaksjonen mellom partene får en viss varighet

og stabilitet. En viss grad av enighet om innhold, felles interesser, gjensidige forventninger og plikter anses som viktige forutsetninger for sosiale relasjoner (Fyrand, 2016, s. 29). Sosiale relasjoner er sammensatte fenomener som omfatter både individets subjektive opplevelser av nærhet og forpliktelser samt hva relasjonen faktisk brukes til (Bø & Schiefloe, 2007, s. 43). Avhengig av hvor involvert man er og hvordan man opplever nærheten, kan man skille mellom *primære* og *sekundære* relasjoner. En primær relasjon er personlig, emosjonell og altomfattende. Koblingen til den andre personen oppleves som verdifull i seg selv, og den man har en relasjon til, oppleves som uerstattelig, for eksempel familiemedlemmer. Sekundære relasjoner er mer saksorienterte og har begrenset omfang. Koblingen til den andre personen er utskiftbar, for eksempel kollegaer (Schiefloe, 2019, s. 340). Sosiale nettverk har også en uformell struktur, noe som innebærer at interaksjonen skjer i den uformelle strukturen mellom menneskene. Strukturen skapes altså via partenes egne initiativ og behov og er derfor ikke avhengig av formaliserte roller og funksjoner (Fyrand, 2016, s. 29). For å forstå betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter ønsker jeg også å presentere en annen inndeling av relasjoner: sterke og svake bånd (Granovetter, 1973, s. 1361). Som vi skal se nærmere på, kan denne inndelingen kobles til sosial kapital, et perspektiv jeg senere skal bruke i diskusjon av irregulære migranternes tilgang til ulike ressurser gjennom sosiale nettverk. Svake og sterke bånd referer til relasjoners styrke, noe Granovetter (1973, s. 1361) mener avhenger av emosjonell intensitet, gjensidig intimitet og tillit samt gjensidig utveksling av tjenester. Ut fra hans forståelse kan sterke bånd sies å være nære, primære relasjoner, mens svake bånd viser til sekundære relasjoner som bekjensker.

Sosiale nettverk kan studeres ut fra deres *kvalitative* eller *kvantitative* egenskaper; kvantitative egenskaper viser blant annet til mengden sosiale relasjoner et nettverk består av, mens kvalitative egenskaper gir sosialt nettverk kvalitet og styrke (Bø, 1993, s. 92). Livssituasjonen som irregulær migrant kan påvirke nettverkets egenskaper, dette perspektivet er derfor relevant for mitt første forskningsspørsmål.

Vi har til nå sett på sosialt nettverk som teoretisk begrep. Jeg skal i det videre redegjøre for to andre sentrale begreper innenfor nettverksteorier: sosial støtte og sosial kapital. Sosialt

nettverk, sosial støtte og sosial kapital er relaterte begreper som bør forstås i sammenheng med hverandre (Fyrand, 2016, s. 31). Wellmann (1984, gjengitt fra Fyrand, 2016, s. 31) mener at sosialt nettverk er strukturen, mens den sosiale støtten blir innholdet eller funksjonen i nettverket. Paulsen (2017, s. 45) hevder at teorier om sosial støtte viser til kvaliteten i relasjonene i et nettverk, mens teoriene om sosialt nettverk legger vekt på strukturer i nettverk. Disse perspektivene utfyller dermed hverandre, fordi strukturer i nettverket, for eksempel antall personer man samhandler med, vil påvirke kvaliteten eller støtten man finner i nettverket (Marion et al. 2017, gjengitt fra Paulsen, 2017, s. 45). Å ha tilgang til ulike former for sosial støtte samt det å være en del av et sosialt nettverk, kan også anses som å ha tilgang til sosial kapital (Paulsen, 2017, s. 46). Sosiale nettverk har verdi, og sosiale relasjoner kan betraktes som en form for kapital hvor mennesker kan få utbytte ved å inngå i nettverk av sosiale relasjoner. Sosial kapital oppstår altså i nettverk av sosiale relasjoner, noe som betyr at et menneske som står alene i verden, ikke har tilgang til sosial kapital (Rosenmeier, 2007, s. 10). Sosial kapital og sosial støtte har altså med ressurser i nettverket å gjøre. For å kunne utforske mitt andre forskningsspørsmål, altså hvilke ressurser irregulære migranter har tilgang til gjennom nettverket, er derfor begrepene sosial kapital og sosial støtte særlig egnet som analyseredskaper.

3.1.2 Sosial støtte

Sosial støtte viser til hvordan medlemmer av nettverk bistår hverandre. Sosial støtte, enten det er emosjonell, informativ, praktisk (Tracy & Whittaker 1990) eller åndelig (Balboni et al., 2007) dekker individets sosiale behov (Wachter et al. 2018, gjengitt fra Sundvall et al., 2021, s. 351). Sosial støtte er forstått som en ressurs som vanligvis skapes gjennom sterke sosiale bånd mellom familiemedlemmer, nære venner eller medlemmer av etniske grupper. Slike sterke relasjoner er en av hovedkildene til emosjonell og materiell støtte, noe som gjør det mulig for individer til å klare seg samt oppleve mestring (Van Meeteren, 2009, s. 885). Mens Van Meeteren definerer sosial støtte som en ressurs som skapes gjennom *sterke bånd*, hevder Steward & Lagille (2000, gjengitt fra Hanley et al., 2018, s. 126) at sosial støtte er interaksjonen mellom familiemedlemmer, venner, kollegaer og profesjonelle som kommuniserer om informasjon, aktelse og praktisk eller emosjonell hjelp. I denne definisjonen inkluderes også sekundære relasjoner eller svake bånd som kilder til sosial

støtte. Felles for begge definisjonene er at tilgang til et sosialt nettverk er den viktigste forutsetningen for å ha tilgang til sosial støtte. Med utgangspunkt i begge definisjonene forstår jeg sosial støtte som ulike ressurser man kan få gjennom samhandling med både primære og sekundære relasjoner. Det er denne forståelsen som senere skal brukes i min drøfting.

Det finnes ulike måter å kategorisere sosial støtte på. Den nederlandske forskeren Suurmeijer et al. (1995, s. 1222) presenterer to hovedformer for sosial støtte: den *sosiale* støtten, eksempelvis kjærlighet, sympati og sosialt samvær, og den *instrumentelle* typen, eksempelvis rådgiving, praktisk hjelp eller økonomisk bistand. House og Langford et al. (gjengitt fra Fyrand, 2016, s. 46) skiller på sin side mellom fire ulike typer sosial støtte: *instrumentell* støtte refererer til den konkrete og praktiske støtten, for eksempel hjelp med penger eller andre økonomiske og materielle ressurser. *Emosjonell* støtte viser til følelsesmessig støtte og er basert på empati, kjærlighet, omsorg og tillit. *Informasjonsstøtte* dreier seg om å få nødvendig og relevant informasjon, dette er derfor tett knyttet til mulighet for medvirkning. Den siste formen for sosial støtte er *vurderingsstøtte* som handler om å få hjelp til selvevaluering. For drøfting av min problemstilling vurderer jeg å bruke House og Langfords inndeling av sosial støtte, da de har flere kategorier enn Suurmeijer, noe som kan gi bedre perspektiv på de ulike typer sosial støtte irregulære migranter har tilgang til.

Jeg nevnte ovenfor at sosial støtte dekker individets sosiale behov. Det kan derfor være nødvendig å forstå hva som menes med begrepet sosiale behov. Et behov kan defineres som en generell drivkraft for handling. Man kan si at et sett av generelle behov i sin grunnleggende form er felles for alle mennesker (Schiefloe, 2019, s. 337). Jeg har i denne oppgaven valgt å ta utgangspunkt i Maslows mye anvendte behovshierarki som består av fem trinn. Ifølge Maslow (gjengitt fra Schiefloe, 2019, s. 337) er menneskers grunnleggende behov rangert på en slik måte at høyere behov først aktiveres når behov på lavere nivå er rimelig dekket. Lavest i hierarkiet er de fysiologiske behovene: hvile, ha tak over hodet samt være beskyttet mot kulde og varme. Neste nivå er behov for sikkerhet og beskyttelse mot det som oppleves som truende for overlevelse og livsstandard. Når disse behovene er

tilfredsstilt, kommer vi til neste nivå som har med sosiale behov å gjøre, eksempelvis tilhørighet og kjærlighet. De øverste nivåene er behov for anerkjennelse og selvrealisering. Å dekke disse behovene hjelper individet med å utvikle seg og bruke sine evner. Maslows teori har blitt kritisert for å være for statisk, noen teoretikere mener at behovene er dynamiske og kan dermed utvikles i samspillet mellom individet og omgivelsene, noe Maslow ikke tar hensyn til (Schiefløe, 2019, s. 338). Jeg mener likevel at denne teorien er særlig relevant i forhold til betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter, da migranternes manglende rettigheter gjør at det ofte er en stor utfordring å dekke fysiologiske behov. Det vil derfor være aktuelt å anvende denne teorien til å drøfte om nettverk kan dekke irregulære migranternes behov på de ulike nivåene.

3.1.3 Sosial kapital

Begrepet sosial kapital er mye anvendt i forskning om migrasjon (Hanley et al., 2018, s. 126). Den sosiale kapitalen til en irregulær migrant er på mange måter avhengig av hvor mange nyttige bekjentskaper eller nettverk med kunnskap om både formelle og uformelle metoder for å få tilgang til goder en person har (Bendixsen, 2015, s. 196). Begrepet sosial kapital kan dermed hjelpe meg med å utforske hvordan irregulære migranter kan mobilisere ressurser i nettverket. I likhet med mange andre begreper innenfor samfunnsvitenskapelig forskning, er ikke sosial kapital et entydig begrep, og kan derfor defineres på ulike måter. Vi skal i det følgende se på noen sentrale definisjoner og ulike forståelser av begrepet sosial kapital.

Pierre Bourdieu (1986) diskuterer sosial kapital sammen med to andre former for kapital: økonomisk kapital og kulturell kapital. Økonomisk kapital kan umiddelbart og direkte gjøres om til penger, og kan også bli institusjonalisert i form av eiendomsrett. Kulturell kapital kan konverteres, innenfor bestemte rammer, til økonomisk kapital og kan bli institusjonalisert i form av utdanningskvalifikasjoner. Sosial kapital utgjøres av sosiale forpliktelser eller kontakter og kan konverteres, innenfor bestemte rammer, til økonomisk kapital og kan bli institusjonalisert i form av titler. Bourdieu (1986) forstår sosial kapital som summen av de faktiske eller potensielle ressurser som er knyttet til å ha et varig nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte relasjoner med gjensidig kjennskap og anerkjennelse, eller sagt på en annen måte medlemskap i en gruppe som tilbyr sine medlemmer "legitimitet" med

utgangspunkt i sin kollektivt eide sosiale kapital. Slik legitimitet gir medlemmene rett til "kreditt" i ulike betydninger av ordet. Bourdieu hevder at mengden sosial kapital et enkeltindivid har, avhenger av størrelsen på nettverket individet kan mobilisere samt mengden kapital, enten økonomisk, kulturell eller symbolsk, som disponeres av dem individet har kontakt med. Bourdieu forstår altså sosial kapital i relasjon til ressursene man har når man er medlem av et nettverk. Her kommer man til et annet viktig poeng i Bourdieus sin forståelse av begrepet: at eksistens av et nettverk ikke er naturlig eller sosialt betinget, den er heller ikke i familiegruppen, etter den genealogiske definisjonen av slektskapsrelasjoner som er karakteristisk for sosial formasjon. Med andre ord er nettverket av relasjoner resultatet av investeringsstrategier, individuelle eller kollektive, bevisst eller ubevisst rettet mot etablering eller vedlikehold av sosiale relasjoner som kan direkte benyttes kortsiktig eller langsiktig; ved å forvandle betingede relasjoner, som for eksempel relasjoner i nabolaget, på arbeidsplassen eller til og med slektskap, til relasjoner som både er nødvendige og valgfrie. Dette antyder varige forpliktelser man subjektivt føler (følelse av takknemlighet, respekt, vennskap og lignende) eller institusjonelt garantert som rettigheter. Etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner forutsetter også at medlemmene i nettverket utveksler kapital, det er gjennom denne utvekslingen at medlemmene skaper gjensidig anerkjennelse og viten (Bourdieu, 1986). Bourdieu forstår altså sosial kapital i sammenheng med andre kapitaler og som summen av potensielle ressurser man har tilgang til gjennom nettverket, men det å etablere nettverk krever investeringsstrategier og en gjensidig utveksling av kapital mellom medlemmer av nettverket. Man ser også at Bourdieu ikke legger mye vekt på sosial kapital og ressurser man kan få gjennom å være medlem i familie og slekt. Med utgangspunkt i Bourdieus sin forståelse av begrepet, kan man altså hevde at irregulære migranter må investere i relasjoner som ikke er naturlig betinget for å øke tilgang til goder, men som vi har sett, får mange irregulære migranter tilgang til goder gjennom nettopp nære relasjoner. Bruk av Bourdieus sin teori for å forstå irregulære migranternes sosiale kapital, kan derfor ha sine svakheter, noe som skal tematiseres nærmere i oppgavens drøftingsdel.

Den amerikanske sosiologen James Coleman er inspirert av en økonomisk tankegang og vektlegger den relasjonelle dimensjonen ved sosial kapital. Coleman definerer sosial kapital

som et nyttig sett av ressurser som blir tilgjengelige gjennom sosiale relasjoner preget av gjensidige forpliktelser og som er basert på tillit og normer (gjengitt fra Rosenmeier, 2007, s. 18). Coleman mener altså på samme vis som Bourdieu at sosial kapital utvikles gjennom sosiale relasjoner. Ifølge Coleman er det imidlertid gjensidighet i relasjoner som danner grunnlag for sosial kapital, noe som Bourdieu ikke nevner i sin teori. Coleman (gjengitt fra Rosenmeier, 2007, s. 19) presenter tre ulike former for sosial kapital: *forpliktelser, forventninger og pålitelighet innenfor strukturer* er sosial kapital som finnes i sosiale strukturer hvor det er et system av tjenester og gjentjenester. Eksempelvis kan A gjøre noe for B og forvente at B vil gjengjelde dette i fremtiden. På denne måten etableres det forpliktelser og forventninger mellom aktørene. En slik form for sosial kapital forutsettes av troverdighet i det sosiale miljø, samt at tjenestene gjengjeldes slik man forventer det. *Informasjonskilder* viser til utveksling av informasjon og er en annen form for sosial kapital som finnes innbygget i sosiale relasjoner. Informasjon er et uvurderlig utgangspunkt for handling, men koster både penger og tid å få tilgang til. Sosiale relasjoner bidrar til at det skapes tilgang til informasjon som hverken koster tid eller penger. Eksempelvis kan en forsker få tilgang til oppdatert forskning gjennom relasjoner med fagfeller. *Normer og effektive sanksjoner* refererer til at aktører må innrette seg etter normer som er fastsatt for å kontrollere handling av andre enn det enkelte mennesket. Effektive normer kan altså øke sosial kapital ved at normene muliggjør individuelle handlinger som ellers ikke ville være mulige. Coleman sine perspektiver er veldig relevante for å forstå hvilke typer sosial kapital irregulære migranter får tilgang til gjennom nettverket. Det er særlig de to første formene for sosial kapital som er aktuelle for å belyse mitt forskningsspørsmål. Som vi skal se nærmere på, kan irregulære migranternes livssituasjon gjøre det utfordrende med gjensidige forpliktelser og forventninger i relasjoner, noe som også har stor betydning for deres sosiale kapital. Utveksling av informasjon er også helt essensiell for å få tilgang til tjenester som finnes for irregulære migranter.

En tredje teoretiker som har hatt en sentral rolle i forskning om sosial kapital er den amerikanske statsviteren Robert Putnam. Han hevder at sosial kapital referer til interaksjonen blant individer, altså sosiale nettverk, og normer av gjensidighet og tillit etablert gjennom nettverk (2000, s. 19). Man ser altså at Putnam i likhet med Coleman er

opptatt av betydningen av relasjonell gjensidighet og tillit for sosial kapital. Putnam (2000, s. 20) forstår sosial kapital som både individuell og kollektiv. Han hevder at enkeltindivider kan inngå i sosiale nettverk som gir dem "private goder", i tillegg kan slik nettverksdanning være av fellesskapets interesser og dermed øke samfunnets totale sosiale kapital. Putnam (2000, s. 22-23) introduserer to ulike typer sosial kapital: *bonding* sosial kapital refererer til eksklusive bånd man har til personer som på mange måter er like hverandre, eksempelvis familie og nære venner. Putnam knytter altså *bonding* sosial kapital til primære relasjoner eller sterke bånd. *Bridging* sosial kapital viser til relasjoner som er inklusive og omfatter folk som ikke nødvendigvis har samme sosioøkonomiske status. Slike relasjoner kan altså sies å være svake bånd, eksempelvis frivillige organisasjoner. For å undersøke betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter, mener jeg det kan være nyttig å bruke denne inndelingen for å drøfte hvordan sosiale relasjoner kan gi tilgang til *bonding* og *bridging* sosial kapital.

Som det kommer frem av de presenterte definisjonene, kan sosial kapital utvikles både på individ- og kollektivt nivå. I oppgaven er jeg imidlertid opptatt av hvordan irregulære migranter som enkeltindivider gjennom sitt nettverk kan utvikle sosial kapital. Det er altså med utgangspunkt i den individuelle eller relasjonelle sosiale kapitalen jeg skal analysere min problemstilling, kollektiv sosial kapital er derfor ikke av betydning for min oppgave. I tillegg til *bonding* og *bridging* sosial kapital, ønsker jeg også å introdusere følgende inndeling av den individuelle sosiale kapitalen som jeg senere skal bruke i min drøfting: *posisjonell kapital*, *tillitskapital* og *forpliktelseskapital* (Esser 2008, gjengitt fra Rønning & Starrin, 2009, s. 25). Posisjonell kapital dreier seg om ressurser man har tilgang til gjennom sin posisjon i et nettverk. Eksempelvis har en irregulær migrant med posisjon i flere ulike nettverk, mye mer informasjon enn en irregulær migrant som kjenner noen få veldig godt. Tillitskapital viser til goder og ressurser en har tilgang til på grunn av sitt renommé som pålitelig. Eksempelvis kan vi overlate mer ansvar til de vi vet vi kan stole på. Forpliktelseskapital vil si de gjenytelser som man enten kan forvente av en annen, ut fra en tidligere tjeneste man har gjort for vedkommende, eller hva man skylder andre ut fra det de har gjort for den enkelte. For å kunne opprettholde et nettverk over tid, er det nødvendig med en gjensidig forståelse om bytter og den interne prisingen. Dersom man gjenytter for lite, er det svært sannsynlig at

man blir marginalisert av andre (Rønning & Starrin, 2009, s. 25). At mange irregulære migranter er avhengige av sine nettverk for å klare seg, kan bety at de i større grad mottar tjenester enn de kan gjengjelde, noe som kan skape utfordringer for deres sosiale relasjoner og dermed også for deres sosiale kapital.

Som jeg har vist, er sosial kapital et flerdimensjonalt begrep som forstås på litt ulike måter. Felles for de presenterte definisjonene er at sosial kapital viser til hvordan man kan mobilisere ressurser gjennom nettverket, samt at gjensidige forpliktelser og utveksling av tjenester i form av blant annet informasjon er viktige forutsetninger for å kunne bygge opp sosial kapital. Man ser altså at teorier om sosial kapital sier lite om hvilke typer ressurser man får når man har bygd opp sosial kapital, men beskriver *hvordan* man kan få tilgang til ressurser. Man kan på denne måten si at sosial kapital først og fremst handler om *kvaliteten* eller *potensialet* i relasjoner for å mobilisere ressurser når man trenger det. Ens sosiale kapital kommer altså til gode, når man har behov for ressurser fra nettverket (Rønning & Starrin, 2009, s. 17). Teorier om sosial støtte refererer derimot til innholdet i sosiale relasjoner og viser hvilke konkrete ressurser man får tilgang til gjennom nettverket. Disse begrepene blir dermed sammen relevante for min diskusjon av betydningen av nettverk: irregulære migranter bruker nettverket til å utvikle og bygge opp sosial kapital som da gir dem tilgang til konkrete ressurser i form av sosial støtte.

3.2 Utvikling av sosiale relasjoner

Irregulære migranternes prekære situasjon gjør at deres tilgang til, samt potensiale for å kunne benytte sosiale nettverk, er helt annerledes enn for personer som lever under regulære forutsetninger (Bendixsen, 2018, s. 232-233). For å forstå irregulære migranternes tilgang til ressurser må man derfor undersøke forhold rundt deres livssituasjon, som er av betydning for deres sosiale relasjoner. Jeg skal nå presentere noen teoretiske perspektiver på etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner, som jeg anser som relevante for å drøfte mitt første forskningsspørsmål, altså hvordan livssituasjonen som irregulær migrant kan påvirke sosiale relasjoner.

Utvikling av relasjoner skjer som en prosess gjennom flere faser: *innlednings-/etableringsfasen, interaksjons- og vedlikeholdsfasen og nedbyggingsfasen*. I innledningsfasen bli aktørene kjent med hverandre gjennom tilfeldige eller aktivt søkende sammenkomster på felles arenaer. Fasen består av innledende kontakter, informasjonsinnhenting, vurderinger og prøving (Schiefløe, 2019, s. 344). Denne fasen er helt essensiell for å bli kjent med nye folk, og det er flere forhold som kan påvirke innledningsfasen. Det er altså ulike forutsetninger som danner grunnlag for at bestemte sosiale nettverk etableres. Fischer et al. (1977, gjengitt fra Schiefløe, 2015, s. 81) presenterer tre hovedgrupper av faktorer som er sentrale for etablering av nettverk: *aktørenes personlige egenskaper, tilskrevne egenskaper ved aktørene og kontekstuelle forhold, muligheter og begrensninger*. Aktørenes personlige egenskaper har lite relevans for mitt forskningsspørsmål, da jeg først og fremst ønsker å belyse hvordan irregulære migranternes *livssituasjon* påvirker deres sosiale relasjoner. De to andre grupper av faktorer har imidlertid stor betydning for å forstå hvordan det å være irregulær migrant kan påvirke hvem man kan bli kjent med samt muligheter og begrensninger for å ha varige relasjoner.

Tilskrevne egenskaper viser til karakteriske forhold, kulturelle, verdimeslige eller sosioøkonomiske, samt slektskap og lokale tilknytninger som gjør at folk tiltrekkes av hverandre (Schiefløe, 2015, s. 83). Særlig kulturelle og sosioøkonomiske forhold har betydning for relasjonsdanning; for minoriteter i et samfunn er det vanlig å etablere relasjoner med personer med samme etniske bakgrunn, språk og nasjonalitet (Schiefløe, 2019, s. 345-346). For irregulære migranter som utgjør en minoritet, kan tilskrevne egenskaper være avgjørende for hvem de har kontakt med.

Kontekstuelle faktorer har betydning for forløpet av nettverksetablering og omfatter begrensninger og muligheter som finnes i de ytre omstendighetene (Bø & Schiefløe, 2007, s. 90). Her snakker man også om situasjonsbestemte determinanter, noe som innebærer at ytre forutsetninger som fysisk tilgjengelighet, arbeidsoppgaver og tid kan begrense ens frihet til å engasjere seg i relasjonsetablering. Å være fysisk tilgjengelig og ha lokale tilknytninger er viktige forutsetninger for å kunne ha tilgang til arenaer for å treffe andre mennesker og etablere relasjoner. Felles arbeidsoppgaver er også viktige, fordi de gjør det mulig å komme i

kontakt med og bli kjent med andre mennesker, for eksempel gjennom dugnader i et nærmiljø. Tid er også en viktig forutsetning, fordi man må befinne seg på et sted over en viss periode for å kunne inngå i interaksjon med andre. Dersom man flytter inn og ut av boligområder ofte, blir betingelser for sosialt liv og integrering dårlige (Schiefløe, 2015, s. 84-85). Som vi skal se nærmere på, møter irregulære migranter mange utfordringer som gjør at slike ytre omstendigheter får særlig betydning for etablering av sosiale relasjoner.

Innledningsfasen følges av interaksjons- og vedlikeholdsfasen. I denne fasen etableres relasjonen som en sosial realitet. Aktørene forholder seg aktivt til hverandre, gjør ting sammen, samt finner frem måter å forholde seg til hverandre på. Noenlunde sammenfallende vurderinger om innsats og bytte vil være avgjørende for relasjonen. I tillegg må aktørene oppleve gjensidig utveksling av informasjon, tjenester, aktiviteter, følelser og støtte. Å gjøre verdiskapende aktiviteter som igjen danner grunnlag for relasjonskvaliteter som fortrolighet, toleranse, empati, ærlighet og humor, gjør denne fasen sentral for å kunne ha varige relasjoner (Schiefløe, 2019, s. 345). Også i interaksjons- og vedlikeholdsfasen er det flere faktorer som har betydning for utvikling av relasjoner. Viktigste av alle faktorer er nettverksferdigheter som innebærer at man tar initiativ, er aktiv, viser oppmerksomhet og yter omsorg. Dette innebærer også å opprettholde gjensidighet og symmetri mellom aktørene i en relasjon. Her vil det være viktig å håndtere utveksling, balanse, turtaking og gjengjeldelse på en måte som vedlikeholder sosiale relasjoner (Bø & Schiefløe, 2007, s. 91). Denne balansen og utvekslingen er avgjørende, fordi sosiale nettverk fungerer som et byttemarked, ikke bare når det gjelder utveksling av tjenester, informasjon og varer, men også for følelser, støtte, oppmuntring og trøst. For at et nettverk skal kunne fungere godt, må det ytes og nyttes kontinuerlig. Man hjelper, gir bort, låner samt gir/får råd og informasjon. Man kan på denne måten si at det å bytte er en form for investering i relasjoner: man gjør investering i sosiale relasjoner så lenge de gir avkastning (Schiefløe, 2015, s. 88). Denne utvekslingen av tjenester kan også omtales som *resiprositet/gjensidighet* (Gundersen & Moynahan, 2006, s. 88). Man kan skille mellom *materiell* resiprositet, eksempelvis hjelp til husmaling, flytting eller hjelp til barnevakt. Resiprositet kan også være i form av *opplysninger* som gjør det lettere i hverdagen, for eksempel steder man kan finne jobb, eller *sosiale støttefunksjoner*, eksempelvis trøst, støtte eller imøtekommende

reaksjoner (Gundersen & Moynahan, 2006, s. 88). Det er vanlig å skille mellom *generalisert* og *begrenset* resiprositet. Generalisert resiprositet betyr at utveksling av goder, tjenester og verdier i relasjoner er basert på tillit og opplevd gjensidighet over tid, altså ikke spesifisert i forhold til tid, plass og andre betingelser (Garsjø, 2001, s. 95). Begrenset resiprositet innenfor rammene av uformelle sosiale relasjoner handler om at utveksling av goder ikke er formelt avtalefestet og relasjonene mellom partene har stor betydning. Man kan likevel opparbeide seg tilgodehavender og gjeldsforpliktelser over tid. Dersom den ene parten ikke følger opp, kan man føle seg sviktet eller utnyttet. Begrenset resiprositet er vanlig for mindre sterke relasjoner (Bø & Schiefloe, 2007, s. 171). Også i interaksjons- og vedlikeholdsfasen er det mange utfordringer som fører til at noen irregulære migranter kan ha vansker med å vedlikeholde relasjoner, først og fremst fordi livssituasjonen som irregulær migrant gjør at man som oftest har et større hjelpebehov fra andre enn det man kan gjenyte.

Den siste fasen i utvikling av relasjoner er nedbyggingsfasen. I denne fasen brytes relasjonen når en eller flere av aktørene opplever at relasjonen ikke er vedlikeholdsverdig lenger. Det kan være flere årsaker til at relasjoner avvikles: aktørene kan utvikle seg forskjellig; det kan være forårsaket av bortfall av felles arenaer, flytting eller bevisst valg på grunn av manglende balanse i yrker (Bø & Schiefloe, 2007, s. 81-82). Relasjonen kan også avsluttes når partene opplever at den ikke er av interesse eller givende nok, fordi det materielle eller organisatoriske grunnlaget for relasjonen ikke er til stede lenger, eller fordi aktørene finner andre alternativer og bedre måter å bruke tid og energi på (Schiefloe, 2015, s. 55-56). Det kan også være slik at man bevisst velger å avslutte en relasjon, fordi man har blitt skuffet eller sint for noe den andre har sagt eller gjort (Schiefloe, 2019, s. 345). Igjen kan avhengighet som følge av livssituasjonen som irregulær migrant føre til at noen avslutter kontakten, fordi den ene parten er mer avhengig av materiell og økonomisk hjelp enn den andre.

Jeg har i dette kapittelet presentert relevante teoretiske perspektiver om sosialt nettverk, sosial støtte og sosial kapital. Jeg har også beskrevet hvordan sosiale relasjoner utvikler seg og hvilke forhold som er avgjørende for utviklingen. Disse perspektivene skal jeg senere bruke til å drøfte mine forskningsspørsmål. Videre skal jeg i metodekapittelet beskrive hvordan prosjektet ble gjennomført.

4 Metode

Ordet metode betyr "veien til målet", for å kunne vise eller finne andre veier, må man vite hva som er målet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 140). Hvilken forskningsmetode man benytter, avhenger av problemstillingen man har valgt (Thagaard, 2018, s. s. 53). Når man skal planlegge et forskningsprosjekt, er det viktig at man blir kjent med samt reflekterer over innholdet i og målet med studien (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 140). I følgende kapittel skal det redegjøres for hvordan mitt forskningsprosjekt er gjennomført. Vi skal først se på den vitenskapsteoretiske- og metodiske tilnærmingen som er benyttet i prosjektet, min egen forforståelse, samt de ulike fasene av forskningsprosjektet. Videre i kapittelet skal det redegjøres for hvordan jeg har evaluert forskningens kvalitet. Avslutningsvis skal jeg reflektere over egen rolle som forsker og etiske vurderinger som er gjort i forbindelse med forskning på en sårbar informantgruppe som irregulære migranter. Som jeg skrev innledningsvis, kan forskning om irregulære migranter være både metodisk og etisk utfordrende. Mitt metodekapittel er derfor omfattende og utgjør en sentral del av min oppgave.

4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Vitenskapsteori er en samlet betegnelse på ulike perspektiver man kan studere vitenskapene ut fra (Thomassen, 2006, s. 15). Hvilket vitenskapsteoretisk ståsted man har, altså hva man ser på som kunnskap og hvordan man oppnår kunnskap, er avgjørende for hvordan undersøkelsen gjennomføres og den kunnskapen som produseres (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 69). Samfunnsvitenskapens studiefelt er mennesker, og mennesker er kommuniserende og fortolkende, noe som krever mange ulike framgangsmåter og metoder (Johannessen et al., 2016, s. 27). Min oppgave kan sies å være en samfunnsvitenskapelig undersøkelse, fordi prosjektets formål er å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har. Når det gjelder samfunnsvitenskapene eller studier om den menneskelige livsverden, har kunnskapstradisjonene fenomenologi og hermeneutikk stått sentrale (Kvale & Brinkmann, 2015). Den fenomenologiske tilnærmingen ønsker å forstå sosiale fenomener ut fra individets egne perspektiver, samt beskrive verden slik individer opplever den. Fenomenologi er altså basert på en forståelse av at den virkelige verden er slik mennesker

oppfatter den (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45). Som nevnt innledningsvis, er det informantenes opplevelser som er hovedfokuset i denne oppgaven; det er deres fortellinger som skal belyse betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter. På denne måten kan min oppgave sies å være inspirert av fenomenologi. Jeg mener likevel at den hermeneutiske tilnærmingen også har aspekter som er av betydning for min oppgave. Hermeneutikk er en kunnskapstradisjon med opphav fra fag som jus og teologi, men er i dag knyttet til humaniora, åndsvitenskap og humanistiske fag (Krogh, 2014, s. 10). En hermeneutisk tilnærming innebærer at man ser på mennesker som historiske og selvfortolkende vesener, ens forståelse vil derfor være avhengig av tradisjon og historisk liv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 74). Gadamer (gjengitt fra Thomassen, 2006, s. 86) som er en sentral teoretiker innenfor den hermeneutiske kunnskapstradisjonen, hevder at all mening og forståelse skapes av en ikke bevisst forforståelse, eller fordommer. Fordommer forstås ikke her som noe negativt, men noe som gjør det mulig for oss å forstå. Det er med utgangspunkt i vår forforståelse at vi kan tillegge mening til det nye som møter oss. Dette står i kontrast til en fenomenologisk tilnærming som forutsetter at man ser bort fra teorier, antakelser, og forståelser man vanligvis møter erfaringer med. Alle disse må altså settes til side når man skal forstå fenomener (Thomassen, 2006, s. 83-84). Videre hevder Gadamer (gjengitt fra Thomassen, 2006, s. 87-88) at våre historisk betingede og uomgjengelige fordommer utgjør vår *forståelseshorisont*, og at det er i møte med det ukjente og fremmede, altså når horisonten endres og utvides, at man gjør erfaringer som bidrar til å gi ny forståelse og innsikt.

Forforståelse er ikke bare sentral i en hermeneutisk tilnærming. I en postmoderne tidsalder har forskerens egen forforståelse, samt konteksten fortolkning skjer innenfor, fått en sentral rolle i samfunnsvitenskapene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 73). Det hevdes at alle mennesker møter verden med en forforståelse, med deres oppfatninger og kunnskaper om virkeligheten. Det er vår forforståelse vi ofte ubevisst bruker når vi skal tolke det som skjer rundt oss (Johannessen et al., 2016, s. 34). Forforståelse er altså helt nødvendig for at mennesker skal kunne tolke virkeligheten. Som for alle andre mennesker er forskerens forforståelse eller forståelseshorisont med på å påvirke forskerens observasjoner, samt hvordan disse observasjonene tolkes og vektlegges. En forsker starter sjeldent sitt forskningsprosjekt helt uten oppfatninger av det som skal undersøkes, eller om resultater

man forventer. Forskeren bestemmer på forhånd hva som skal undersøkes og vites noe om. Forhåndsoppfatninger hjelper med å filtrere hvilken informasjon det er interessant å se etter. Man kan på denne måten si at forskeren har en "bagasje" med seg, en bagasje som er basert på egne erfaringer, oppfatninger eller forskningsbasert kunnskap (Johannessen et al., 2016, s. 34-35).

Jeg har også latt meg bli inspirert av den hermeneutiske kunnskapstradisjonen, da jeg mener at det ikke er mulig for meg å sette min egen forforståelse i parentes. Hvem jeg er, min egen bakgrunn og min kunnskap om migrasjonsfeltet har på flere måter påvirket mitt forskningsprosjekt. Det var blant annet min egen interesse og kunnskap om feltet som avgjorde valg av tema og problemstilling. Før jeg startet forskningsprosjektet mitt, hadde jeg en forforståelse om at nettverk hadde stor betydning for at irregulære migranter skulle kunne mestre hverdagen. Min forforståelse hadde utgangspunkt i at jeg hadde lest mye om sosial kapital og ressurser som finnes i ens nettverk, samt mobilisering av nettverk for å hjelpe mennesker som befinner seg i vanskelige livssituasjoner. Mine oppfatninger og kunnskaper var også preget av at jeg var med i støttegrupper for flere asyløkere med endelig avslag og visste hvor stor betydning disse støttegruppene har for hjelpen de får i Norge. For flere av disse asyløkerne avgjorde faktisk deres nettverk om de fikk bli i Norge eller ikke. Min forforståelse var også preget av at jeg selv har bakgrunn som flyktning, og at jeg i starten av mitt nye liv i Norge fikk veldig god hjelp fra mitt nettverk. Jeg har derfor alltid hatt en oppfatning av at nettverk har en positiv innvirkning på livet. Min egen forforståelse har også påvirket valg av metode og fortolkning av de innsamlede data, og dermed også kunnskapsproduksjonen. Dette skal jeg beskrive nærmere når vi kommer til de ulike punktene. Spørsmålene jeg stilte informantene, hadde også utgangspunkt i min egen forforståelse og teoriene jeg hadde lest. Jeg var likevel bevisst på mine egne begrensninger, så prosjektets formål var å få en bedre forståelse av det fenomenet jeg ønsket å undersøke, altså få nye perspektiver, skape forståelse, og dermed utvide min forståelseshorisont.

4.2 Valg av metode

Som jeg skrev tidligere i metodekapittelet, er det vitenskapsteoretiske ståstedet man har, avgjørende for hvordan undersøkelsen gjennomføres. At min oppgave var en

samfunnsvitenskapelig undersøkelse, samt at jeg var interessert i å utvide min forståelsehorisont om irregulære migranter, bestemte mitt valg av metode. Den samfunnsvitenskapelige metodelæren kan deles inn i to kategorier: *kvantitative* og *kvalitative* metoder (Johannessen et al., 2016, s. 27). Kvalitativ forskning er karakterisert ved at forskeren søker en forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2018, s. 12). Hensikten med kvantitativ forskningsmetode er å samle inn et stort tallmateriale, slik at man kan lese av sammenhenger samt kartlegge utbredelsen av folks holdninger (Johannessen et al., 2016, s. 95). Jeg innså allerede i starten at irregulære migranter er en gruppe som er vanskelig å rekruttere. Ved kvantitative forskningsmetoder må det samles inn et stort tallmateriale, det vil derfor være behov for mange informanter. Kvantitative forskningsmetoder ble derfor valgt bort i en tidlig fase. Jeg vurderte i stedet å bruke en kvalitativ forskningsmetode. Da jeg først og fremst ønsket å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter hadde med tanke på deres begrensede rettigheter i Norge, vurderte jeg at forskningsintervju ville være den mest aktuelle metoden å bruke i mitt prosjekt. Intervju er den mest anvendte metoden innenfor kvalitativ forskning (Thagaard, 2018, s. 89). Forskningsintervju er en profesjonell samtale som bygger på dagliglivets samtaler og har som mål å konstruere kunnskap i samspill mellom forskeren og intervjupersonen. På den måten kan man si at intervju har to sider – den personlige relasjonen og kunnskapen det produserer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Hensikten med kvalitative forskningsintervjuer er å få omfattende kunnskap om andre menneskers synspunkter. Forskningsintervju er derfor godt egnet når forskeren ønsker å få innsikt i andre menneskers erfaringer, tanker og følelser (Thagaard, 2018, s. 89). Deltakende observasjon som er en annen kvalitativ metode ble også vurdert, men valgt bort på grunn av tidsbegrensninger. Som nevnt tidligere var målet med mitt prosjekt å skape kunnskap sammen med informanter og utvide forståelsehorisonten. Bruk av et kvalitativt intervju som metode var derfor i samsvar med prosjektets formål samt mitt eget vitenskapsteoretiske ståsted.

Forskningsintervjuer kan struktureres på ulike måter, avhengig av forskerens tilnærming (Thagaard, 2018, s. 90). Når intervjuet er uformelt og lite strukturert, får informanten muligheten til å bringe opp ulike temaer i løpet av intervjuet, noe som gir forskeren muligheten til tilpasse spørsmålene underveis. Forskeren kan også utforme spørsmålene i forkant av intervjuene, slik at intervjuet får en bestemt struktur, men informanten vil

fortsatt stå fritt til å presentere egen forståelse og utforme sine svar. En tredje tilnærming er et delvis/semistrukturert intervju. Det har en fleksibel struktur og kan ses som en samtale mellom forskeren og informanten samtidig som den styres både av forskerens ønskede temaer og de temaene som informanten bringer opp. Det er denne formen for intervju som omtales som kvalitativt forskningsintervju (Thagaard, 2018, s. 90-91). Jeg vurderte at semistrukturert forskningsintervju ville være den best egnede metoden å bruke for å besvare min problemstilling. Å bruke kvalitativ forskningsmetode kunne gi meg muligheten til å stille informanter spørsmål som var relevante for min problemstilling, samtidig som informantene skulle få muligheten til å komme med opplysninger som jeg ikke visste om på forhånd. Valg av semistrukturert intervju hadde også sammenheng med mitt vitenskapsteoretiske ståsted. Spørsmålene jeg stilte hadde blitt påvirket av min forforståelse, men det var informantenes fortellinger som skulle vektlegges.

En annen fordel med semistrukturert intervju er at forskeren ikke trenger å forholde seg til rekkefølgen på temaene og kan endre den dersom informanten bringer opp nye temaer under intervjuet, noe som kan gi en god balanse mellom standardisering og fleksibilitet (Johannessen et al., 2016, s. 149). Dette var svært viktig for meg, fordi jeg ønsket at samtalen skulle ha en god og naturlig flyt. Jeg ønsket også at informantene ikke skulle oppleve at intervjuet lignet på et politiavhør eller asylintervju, da de kanskje kan ha negative erfaringer fra slike samtaler. Som man ser, var kvalitativt forskningsintervju den mest egnede metoden å bruke i prosjektet. Det var likevel noen utfordringer knyttet til valg av denne metoden. Disse utfordringene skal beskrives nærmere under de ulike fasene av prosjektet.

4.2.1 Utvalg og rekruttering av informanter

Å velge ut hvem som skal delta i en undersøkelse er en viktig del av forskning (Johannessen et al., 2016, s. 113). Innen kvalitativ forskning er formålet å få detaljerte beskrivelser som belyser problemstillingen fra ulike sider. Derfor er ikke valg av informanter tilfeldig; informantene må velges ut fra interesse og relevans for undersøkelsens formål. Antall informanter avhenger av prosjektets formål. Mange kvalitative forskningsintervjuer har rundt 15 +/- 10 informanter (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). Jeg var klar over at det ikke var realistisk å forvente å kunne intervju mange irregulære migranter, da de er en

informantgruppe som er svært vanskelig å rekruttere (Brunovskis 2010, Jacobsen 2015). Jeg klarte å rekruttere fem irregulære migranter med endelig avslag på oppholdstillatelse. Jeg intervjuet også to representanter fra frivillige organisasjoner som jobber med irregulære migranter: Helsesenteret for papirløse og Mennesker i Limbo. Jeg vurderte at antall informanter var tilstrekkelig til å få detaljerte beskrivelser knyttet til tematikken som skulle undersøkes.

Informanter ble rekruttert med hjelp fra en bekjent. Han tok kontakt med Mennesker i Limbo og videreformidlet hva som var formålet med prosjektet og hva deltakelse i prosjektet innebar, inkludert frivillig deltakelse. Styret i Mennesker i Limbo inviterte meg til et møte hvor flere irregulære migranter var til stede. Styret hadde på forhånd informert irregulære migranter om mitt prosjekt. Jeg fikk muligheten til å presentere mitt prosjekt, jeg delte også ut kopier av informasjonsskriv. Flere migranter som var til stede uttrykte interesse for å delta i prosjektet. Jeg fikk deres kontaktinformasjon og tok etter hvert kontakt for å avtale tidspunkt for intervju. MiL hjalp meg også med å komme i kontakt med Helsesenteret for papirløse.

Jeg valgte følgende kriterier for mine utvalg:

Utvalg 1: Jobber frivillig med irregulære migranter:

- Informantene har sosialfaglig bakgrunn.
- De har jevnlig kontakt med irregulære migranter og bistår dem med ulike oppgaver.

Som jeg skrev innledningsvis, kan frivillige organisasjoner utgjøre en viktig del av irregulære migranternes nettverk, da de får veldig lite offentlig hjelp. At jeg valgte å intervju representanter fra frivillige organisasjoner, er også i tråd med annen forskning om irregulære migranter, som ofte kombinerer perspektiver til både irregulære migranter og de som jobber med denne gruppen. Jeg valgte kriteriene da jeg ønsket å høre hvordan frivillige organisasjoner jobber sosialfaglig med irregulære migranter. Det er viktig å understreke at denne oppgaven først og fremst handler om irregulære migranternes erfaringer med betydningen av sosialt nettverk. Uttalelser fra informanter i utvalg 1 skulle altså brukes som et supplement til irregulære migranternes fortellinger.

Informantene i utvalg 1 er:

Miriam

Miriam jobber frivillig i Mennesker i Limbo. Hun har kontakt med mange irregulære migranter, i hovedsak i Oslo og omegn, men også litt i andre deler av landet. Hun har i hovedsak ansvar for å gi informasjon og råd til irregulære migranter.

Tiril

Tiril jobber på Helsesenteret for papirløse. Hun har også mye kontakt med mange irregulære migranter og bistår dem med ulike oppgaver, i hovedsak koordinering av helsetilbud og informasjon.

Utvalg 2: Irregulære migranter med endelig avslag på oppholdstillatelse:

- Kan ikke tvangsreturneres, enten fordi de mangler pass eller fordi Norge ikke har returavtale med hjemlandet.
- Bor ikke på asylmottak.
- Bor i Oslo og omegn.

Tidligere nevnte jeg at irregulære migranter er en særlig sårbar gruppe. Av etiske hensyn ble det derfor vurdert at alle informanter skulle være voksne. Som referert tidligere, er ikke irregulære migranter en homogen gruppe. I mitt prosjekt valgte jeg å intervju irregulære migranter fra land utenfor Europa, som har fått endelig avslag på oppholdstillatelse og som ikke kan returneres. Jeg valgte å intervju de som ikke bor på asylmottak, da jeg ikke kunne rekruttere informanter fra asylmottak på egen hånd. Migranter med endelig avslag som oppholder seg på asylmottak, må rekrutteres via UDI, noe jeg vurderte som lite hensiktsmessig siden oppgavens problemstilling handler om betydningen av nettverk for irregulære migranter som får lite hjelp fra det offentlige. Migranter med endelig avslag som bor på asylmottak får hjelp til bolig og mat derfra. Denne gruppen var derfor ikke aktuell for mitt prosjekt.

Jeg ønsket i utgangspunktet å intervju nærmest likt antall kvinnelige og mannlige migranter, dette da menn og kvinner kan ha ulike erfaringer som irregulære migranter. Dette kan også bidra til at problemstillingen kan belyses fra ulike sider. Likevel endte jeg opp med å intervju fire menn og én kvinne, fordi det var flest menn som hadde kontakt med Mennesker i Limbo og som oppfylte kriteriene. Dette er en utfordring med rekruttering av irregulære migranter. Forskere har svært begrenset tilgang til informanter, og de må som oftest rekruttere informanter via frivillige organisasjoner som irregulære migranter har kontakt med (Brunovskis, 2010, s. 68). Derfor er det viktig å understreke at min oppgave i hovedsak reflekterer erfaringer til mannlige irregulære migranter, samt at alle informanter i utvalg 2 har kontakt med frivillige organisasjoner. Informanter i utvalg 2 skal presenteres nærmere i neste kapittel.

4.2.2 Intervjuguide

En intervjuguide er en liste over temaer og generelle spørsmål som forskeren skal gjennomgå. De ulike temaene har sitt utgangspunkt i problemstillingen som skal besvares. Intervjuguiden inneholder ofte underspørsmål og underpunkter som skal hjelpe forskeren med å få dekket eller få utdypet de ulike temaene (Johannessen, 2016, s. 149). For å kunne stille relevante spørsmål er det helt nødvendig for forskeren å ha kunnskap om temaet som skal undersøkes (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 141). Jeg hadde fra før mye kunnskap om irregulær migrasjon, men det var nødvendig å utvide min forståelseshorisont. Før jeg begynte med å utarbeide intervjuguiden, leste jeg en god del teorier om nettverk. Jeg brukte også mye tid til å bli kjent med forskning om irregulære migranter. Jeg laget to ulike intervjuguiden, en for irregulære migranter og en for frivillige organisasjoner som jobber med irregulære migranter. For meg var det viktig å lage spørsmål som skulle hjelpe meg med å svare på problemstillingen, spørsmålene jeg laget om betydningen av nettverk, var derfor ganske konkrete. Jeg ønsket samtidig å gi informantene muligheten til å kunne snakke åpent om sine erfaringer og utfordringer, jeg laget derfor flere åpne spørsmål. For irregulære migranter var spørsmålene delt inn i fire kategorier: introduksjon, kartlegging av nettverk, betydning av nettverk og rettigheter i Norge. Spørsmålene om kartlegging og betydning av nettverk var inspirert av teorier i blant annet "Sosialt nettverk" av Fyrand (2006), " Sosiale landskap og sosial kapital" av Schiefloe (2015) samt tidligere kvalitative forskningsprosjekter

om nettverk. For representanter fra frivillige organisasjoner var ikke spørsmålene delt inn i ulike kategorier. Jeg laget i hovedsak åpne spørsmål, da jeg ønsket at informantene skulle få muligheten til å snakke fritt om sitt arbeid.

4.2.3 Gjennomføring av intervjuene

Prosjektet ble godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD) den 11. november 2021. Jeg begynte å intervju informantene kort tid etter godkjenning fra NSD. Alle informanter ble intervjuet i perioden november 2021 – januar 2022. Jeg hadde én-til-én intervjuer med informantene. Hensikten med denne typen intervjuer er å få detaljerte beskrivelser av informantenes erfaringer, forståelse, oppfatninger, følelser, holdninger og refleksjoner om et fenomen (Johannessen et al., 2016, s. 146). Jeg vurderte at det ville være hensiktsmessig å ha én-til-én intervjuer, da det kunne komme mange sensitive opplysninger under intervjuene. Andre intervjuformer, som gruppesamtaler, ville derfor ikke vært aktuelle.

Som nevnt i oppgavens innledningskapittel, er irregulære migranter en svært sårbar informantgruppe. Å intervju irregulære migranter krevde derfor mye forberedelse. Det var også flere utfordringer knyttet til gjennomføring av prosjektet. En utfordring var at kvalitative forskningsintervjuer kan være psykisk belastende for informantene. Dette er helt naturlig da mange har opplevd traumer under flukt, mange føler også avmakt og håpløshet grunnet deres begrensede rettigheter (Brunovskis, 2010, s. 64). At migrantene kunne oppleve det som psykisk belastende å snakke om sine utfordringer, ble også påpekt av NSD. Jeg hadde derfor i forkant av intervjuene forberedt meg godt på hvordan jeg skulle håndtere situasjonen dersom det skulle oppstå noe slikt. At jeg gjennom min jobb ofte møter mennesker i svært vanskelige livssituasjoner, hjalp meg mye med forberedelse til intervjuene. Jeg hadde også i forkant av intervjuene undersøkt hvilke psykiske helsetilbud som finnes for irregulære migranter, så jeg kunne informere dem hvis det skulle bli aktuelt.

Å finne et egnet møtested var også litt utfordrende. Informantene hadde på forhånd fått informasjon om at de selv kunne bestemme hvor vi møtes. Da flere informanter bodde midlertidig hos venner, kunne ikke møtene avholdes i deres hjem. Etter deres ønske foreslo jeg at intervjuene ble avholdt på et av VIDs møterom. To informanter snakket lite norsk og hadde behov for tolk. For bedre ivaretagelse av deres anonymitet valgte jeg å bruke

telefontolk, i stedet for fysisk oppmøte av tolk. Jeg brukte kvalifiserte tolker som var registrerte i Nasjonalt tolkeregister. To informanter hadde samme morsmål som meg, det ble derfor ikke benyttet tolk. Den siste informanten fra utvalg 2 hadde ikke behov for tolk. Hvordan bruk av tolk påvirket mitt prosjekt, skal beskrives nærmere under transkripsjon av datamaterialet. Jeg møtte seks informanter fysisk. En av informantene hadde ikke mulighet til å møte meg fysisk, intervjuet ble derfor gjennomført over telefon. Jeg hadde på forhånd fått godkjenning fra NSD om at det var greit å gjennomføre intervjuene digitalt eller over telefon.

Da jeg møtte informantene for intervju, fortalte jeg først om meg selv, formålet med mitt prosjekt, studiestedet, samt at jeg har taushetsplikt. Før jeg begynte å stille spørsmål, gikk vi gjennom de ulike punktene i informasjonsskrivet. Under intervjuene dukket det opp flere temaer som jeg ikke hadde med i intervjuguiden, det ble derfor stilt flere spørsmål om temaer som informantene selv snakket om. Underveis måtte jeg også forklare hvordan jeg forsto det jeg spurte om, for eksempel hva jeg mener med begrepet nettverk. Grunnet informantenes utfordrende situasjon, var det særlig viktig for meg å understreke at de ikke trengte å svare på spørsmål som de opplevde som ubehagelige eller upassende. Under alle intervjuene ble det brukt lydopptaker, noe jeg opplyste om i starten av intervjuene. Da samtalene ble avsluttet, overførte jeg lydopptakene til en kryptert minnepenn som var låst i en boks.

4.2.4 Transkripsjon av intervjuene

En forsker må dokumentere all data som samles inn. Når kvalitative data samles inn i form av tekst, bilder og/eller lyd, må de vanligvis skrives ut som tekst; prosessen kalles transkribering (Johannessen et al., 2016, s. 29). Dette er en vesentlig del av forskningen, da det er data i form av tekst som gir utgangspunkt for kvalitativ dataanalyse (Johannessen et al., 2016, s. 162). I etterkant av mine intervjuer, ble lydopptakene skrevet ut som tekst/transkribert. Jeg transkriberte det informantene sa ordrett. Jeg valgte å ikke ha med pauser og ord som "eh" og lignende. Dette var et valg jeg tok, fordi min oppgave ikke har fokus på betydningen av språk for analyse, men heller hva informantene hadde å fortelle om sine livssituasjoner. Dette har også sammenheng med min analysemetode som skal beskrives senere i kapittelet.

Jeg valgte likevel å ha med følelsesuttrykk, da det å fortelle om vanskelige livssituasjoner, vekket ulike følelser blant informantene, noe jeg tenkte kan ha betydning for analyse av datamaterialet. Jeg fikk et omfattende datamateriale og etter transkripsjon av intervjuene, satt jeg igjen med 65 sider tekst.

I mitt forskningsprosjekt hadde jeg utfordringer knyttet til bruk av tolk/at informantene ikke snakket norsk. To av informantene hadde behov for tolk. Det jeg transkriberte var altså det tolken sa til meg. Jeg måtte derfor stole på at det tolken sa, var i samsvar med det informanten fortalte. Jeg var likevel bevisst på at allerede under oversetting kunne mye gå tapt. Informantene kunne eksempelvis bruke ord og uttrykk som var vanskelige å oversette til norsk. Som nevnt tidligere, snakket to av informantene samme morsmål som meg. Det ble derfor ikke brukt tolk, men det var jeg som hadde ansvaret for både oversetting og transkripsjon. Jeg prøvde så langt det lot seg gjøre, å oversette alt informantene sa ordrett, men i likhet med intervjuene med tolk, var det noen ord og uttrykk som var vanskelige å oversette til norsk. Jeg måtte derfor formulere noe av det informantene sa på en måte som var forståelig på norsk. Dette kan også ha noe betydning for forskningen, men jeg vurderte at det å bruke tolk var helt nødvendig for gjennomføring av prosjektet. At min oppgave ikke legger vekt på betydningen av språk, gjør at dette ikke anses å være en stor feilkilde.

4.2.5 Analyse av data

Data som kan måles og tallfestes, kalles kvantitativ data. Kvalitativ data kan ikke tallfestes og er avhengig av fortolkning av et meningsinnhold (Thomassen, 2006, s. 72). Den som har samlet inn kvalitative data, bør også analysere og tolke dem, dette da forskerens egen forforståelse samt teorier og hypoteser preger dataanalysen (Silverman 2006, gjengitt fra Kvale & Brinkmann, 2015, s. 161). Analyse innebærer at man deler noe opp i elementer eller biter. Data som skal undersøkes, er sammensatt og består av flere deler, så målet med undersøkelsen er å avdekke en mening eller budskap, samt finne et mønster i datamaterialet. Det er med utgangspunkt i dataanalysen at forskeren kommer frem til en konklusjon som skal svare på undersøkelsens problemstilling (Johannessen et al., 2016, s. 162). Da jeg først og fremst ønsket å undersøke irregulære migranters opplevelser, var det naturlig for meg å velge en analytisk tilnærming som fokuserer på innhold i det som blir sagt.

Jeg valgte derfor tematisk analyse som metode. Å bruke denne metoden innebærer å lete etter gjentatte mønstre av mening på tvers av datamaterialet (Braun & Clarke, 2006, s. 15). Den eksakte formen og det endelige produktet av tematisk analyse varierer, men det viktigste er at analyseproduktet inneholder en oversikt over hva som sies og hvorfor. Som Braun og Clarke erkjenner, er tematisk analyse en metode med varierende form og produkt. Metoden viser ikke hva man konkret bør se etter i datamaterialet, det blir altså opp til hver enkelt å finne relevante temaer. Braun & Clarke (2015, s. 15) presenterer en tematisk analysemetode bestående av seks trinn:

Gjøre seg kjent med datamaterialet: Transkripsjon av verbale data til skriftlige dokumenter inngår i denne fasen. Tematisk analyse krever ikke at transkripsjonen skal være så detaljert som eksempelvis diskursanalyse eller narrativ analyse. I denne oppgaven har jeg et eget underkapittel om hvordan datamaterialet ble transkribert. Etter transkribering må man lese nøye gjennom datamaterialet og begynne å se etter mønstre og sammenhenger (Braun & Clarke, 2006, s. 16-17). I denne fasen må forskeren også reflektere over hvordan en tekst kan leses, fordi måten man leser data på, har direkte innvirkning på resultater av analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 238). Det er ulike måter man kan lese data på. I denne oppgaven valgte jeg å lese datamaterialet på en *fortolkende* måte. En fortolkende lesing innebærer at forskeren jobber med å vise hva man tror data representerer og betyr. Forskeren bruker teksten som en døråpner inn til menneskers erfaringer. Ved en fortolkende lesing, forsøker man å forstå hvordan informantene tolker og forstår det fenomenet som skal undersøkes, eller få fram informantenes versjon av måten de finner mening i sosiale fenomener på. Forskeren kan samtidig sette søkelyset på egen fortolkning av det som skal undersøkes (Johannessen et al., 2016, s. 165-166). I denne oppgaven er det først og fremst informantenes fortellinger jeg har lagt vekt på, det er imidlertid jeg med min egen forforståelse som har tolket informantenes fortellinger. Fortolkende lesing er derfor direkte knyttet til mitt fenomenologisk-hermeneutiske ståsted, som igjen hadde utgangspunkt i prosjektets formål. Etter transkribering av intervjuene satt jeg med mange sider tekst. For å få oversikt over den enorme datamengden startet jeg med å lese nøye gjennom datamaterialet, slik at jeg kunne få et helhetlig bilde av det informantene hadde fortalt. Da begynte jeg også å få ideer om hva som kunne være relevant å ha med.

Begynne å lage koder: når man har gjort seg kjent med datamaterialet, må man begynne å lage koder fra datamaterialet. Koding er til en viss grad avhengig av om temaene er utledet av data eller teori (Braun & Clarke, 2006, s. 18). Koding eller kategorisk inndeling av data innebærer at man konstruerer et system for å indeksere datamengden, eller sette merkelapper på setninger og avsnitt som gjør det mulig å identifisere og finne igjen spesielle temaer i teksten. Hensikten med kategorisering er at forskeren bruker et sett med kategorier systematisk på hele datamaterialet, på denne måten fungerer kategorier som overskrifter i en bok som gir en beskrivelse av hva hver tekst dreier seg om (Johannessen et al., 2016, s. 165). Etter at jeg begynte å lese datamaterialet på en fortolkende måte, startet jeg med å sortere mine funn i ulike kategorier. Først så jeg etter mønstre og sammenhenger i datamaterialet, deretter prøvde jeg å sette navn på hva disse mønstre tyder på, eksempelvis ble informantenes fortellinger om ensomhet, som å være i fengsel, og isolasjon koblet til kategorien "følelser knyttet til livssituasjonen som irregulær migrant". Relevante uttalelser ble også flyttet under hver kategori. Som man ser av min intervjuguide, hadde jeg delt mine spørsmål inn i ulike kategorier. For analysen brukte jeg likevel andre kategorier enn de jeg hadde i intervjuguiden, fordi kategoriene var for brede og dekket mange mindre temaer. Valg av forhåndsbestemte kategorier kunne i tillegg hindre meg i å se etter ting som var interessante for informantene selv. På denne måten kan man si at min analyse er basert på både koder jeg mente var relevante (i hovedsak teoretiske), og koder som var utledet fra informantenes fortellinger.

Søke etter temaer: når man har laget koder for datamaterialet, må man begynne å sortere kodene og koble dem til potensielle temaer (Braun & Clarke, 2006, s 19). Da jeg begynte med koding eller kategorisering av mitt datamateriale, var jeg i hovedsak opptatt av å finne temaer som hadde direkte sammenheng med min problemstilling. Da jeg kom lenger med analyseprosessen, oppdaget jeg sammenhenger som i begynnelsen ikke virket veldig relevante, men jeg skjønnte etter hvert at disse var viktige for informantene og kunne være vesentlige for å forstå min overordnede problemstilling. Som jeg nevnte innledningsvis, valgte jeg et av mine forskningsspørsmål nettopp fordi jeg gjennom analyseprosessen ble oppmerksom på forhold som kunne påvirke sosiale relasjoner, disse kunne dermed hjelpe meg med å få en bedre forståelse av betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter.

Gjennomgang av temaene: fasen starter når man har et sett av aktuelle temaer som trenger nærmere definering. Det er vanlig å oppdage at noen aktuelle temaer må velges bort fordi de ikke er veldig relevante, eller at man slår sammen temaer som overlapper hverandre (Braun & Clarke, 2006, s. 20). Dette var en fase som jeg opplevde som utfordrende. Jeg hadde laget en oversikt over viktige temaer, men fant ut at noen av temaene inneholdt samme koder, jeg måtte derfor slå noen av dem sammen. Jeg hadde blant annet valgt et tema som skulle dekke forhold som har betydning for sosiale relasjoner, men noen av de nevnte forholdene hadde jeg også brukt for å beskrive hva informantenes sosiale nettverk besto av.

Definere og navngi de ulike temaene: denne fasen starter når man har et tilstrekkelig tematisk kart av datamaterialet. Man definerer temaene ved å identifisere essensen samt vurdere hvilke aspekter av datamaterialet som skal tas med i hvert tema (Braun & Clarke, 2006, s. 22). Jeg laget en liste over temaene jeg var interessert i. Som nevnt ovenfor, var mine temaer utledet av både teori og data. For temaene valgte jeg navn som enten kunne kobles direkte til problemstillingen eller var hentet direkte fra informantenes uttalelser, for eksempel "språk som nøkkel til sosiale arenaer".

Produsere en rapport: denne fasen starter når man sitter med et sett av ferdigutviklede temaer og innebærer at man produserer en rapport over den endelige analysen (Braun & Clarke, 2006, s. 23). I kapittel 5 skal jeg presentere de viktigste funnene fra min analyse. I kapittel 6 skal disse funnene, sammen med relevant teori og tidligere forskning, brukes til å drøfte oppgavens problemstilling.

4.3 Vurdering av forskningskvalitet

Å evaluere kvaliteten er en viktig del av den kvalitative undersøkelsen. Innenfor kvalitativ forskning bruker man begrepene *pålitelighet*, *troverdighet* og *overførbarhet* som mål på undersøkelsens kvalitet (Johannessen et al., 2016, s. 231). Pålitelighet eller reliabilitet har sammenheng med undersøkelsens data: hvilke data som benyttes i undersøkelsen, måten de har blitt samlet inn og bearbeidet på. Det finnes ulike måter å teste datas reliabilitet, men slike krav er lite hensiktsmessige for kvalitative undersøkelser, fordi kvalitative undersøkelser ikke krever de samme strukturerte datainnsamlingsteknikker som ved

kvantitative undersøkelser. Det har også noe å gjøre med at det nærmest er umulig for en forsker å duplisere forskningen til en annen kvalitativ forsker, det er tross alt ingen andre som har samme bakgrunn som forskeren (Johannessen et al., 2016, s. 232). En forsker kan likevel ha *transparens* eller *gjennomsiktighet* som grunnlag for sin pålitelighet, dette gjør man ved å redegjøre for hvordan undersøkelsen er gjennomført, hvorfor den er gjennomført i en spesifikk kontekst, samt beskrive valg som er tatt og reflektere over konsekvenser av slike valg (Tjora, 2021, s. 264). Mitt prosjekt besto av flere faser (rekruttering, utarbeidelse av intervjuguide, gjennomføring av intervjuer, transkripsjon og dataanalyse). Under hver fase har jeg redegjort for min egen fremgangsmåte, beskrevet utfordringer knyttet til mine valg, samt reflektert over hvordan mine valg kunne påvirke forskningen. For å styrke min pålitelighet beskrev jeg også under analysemetoden hvordan og hvorfor jeg har benyttet spesifikke data i undersøkelsen, samt reflekterte over betydningen av mine valg for resultatet av undersøkelsen.

Validitet eller troverdighet handler om hvorvidt den valgte metoden undersøker det den har som formål, eller i hvilken grad undersøkelsens funn og fremgangsmåter gjenspeiler studiens hensikt (Johannessen et al., 2016, s. 232). Validitet kan sjekkes ved å undersøke feilkildene. Forskeren må da ha et kritisk blikk på egne funn og fortolkninger (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 279). I oppgavens metodekapittel gjorde jeg en grundig gjennomgang av prosjektets metode. Jeg reflekterte over hvordan den valgte metoden var egnet for prosjektet og hvilken betydning mitt vitenskapsteoretiske ståsted hadde for valg av metoden. Jeg beskrev også sterke og svake sider ved metoden samt mulige feilkilder. I kapitlene om presentasjon og drøfting av resultater skal jeg i enda større grad sette et kritisk blikk på forhold som kan ha påvirket mine funn.

Overførbarhet dreier seg om hvorvidt undersøkelsens resultater kan overføres til lignende fenomener (Johannessen et al., 2016, s. 233). Innenfor kvantitativ forskning er det mulig å generalisere funn fra et utvalg til en populasjon. Dette vil ikke være mulig for kvalitative undersøkelser. Man kan likevel overføre kunnskap i stedet for å generalisere. Ved kvalitative undersøkelser handler overførbarhet om i hvilken grad prosjektet klarer å etablere begreper, fortolkninger, beskrivelser og forklaringer som kan brukes til andre områder enn det man undersøker (Johannessen et al., 2016, s. 233). Som nevnt tidligere, handler mitt prosjekt om

betydningen av sosialt nettverk i irregulære migranternes liv. I oppgavens andre kapittel har jeg redegjort for forskning på feltet. Det finnes en god del litteratur om betydningen av nettverk, det finnes også en del forskning om irregulære migranter. Det finnes likevel relativt lite forskning om hva sosialt nettverk betyr for irregulære migranter. Mitt prosjekt har utgangspunkt i tidligere forskning og teorier, samtidig som jeg har prøvd å bringe inn noe nytt, da målet med mitt prosjekt er å få nye perspektiver og påpeke sammenhenger. Jeg vil dermed hevde at prosjektets resultat kan brukes til å få en bedre forståelse av betydningen av nettverk for mennesker i svært marginaliserte situasjoner.

4.4 Ethiske vurderinger

Kvale & Brinkmann (2015, s. 95) ser på intervju som en moralsk undersøkelse og mener at det stilles moralske spørsmål både til intervjuundersøkelsens midler og mål. Det er viktig å ta hensyn til slike moralske spørsmål, da det menneskelige samspill under intervjuet har betydning for involverte parter, kunnskapen som produseres og ikke minst vårt syn på menneskets situasjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 95). Som det er nevnt flere ganger, er irregulære migranter, grunnet deres status med begrensede rettigheter, en spesielt sårbar informantgruppe. Det var derfor nødvendig at jeg gjorde grundige refleksjoner og vurderte etiske spørsmål knyttet til mitt prosjekt. I det følgende skal jeg først redegjøre for generelle forskningsetiske prinsipper som jeg måtte forholde meg til, deretter skal jeg reflektere over egen rolle som forsker og hva jeg lærte av prosjektet.

I studier hvor forskeren kommer i nær kontakt med personer som skal undersøkes, som ved intervju, får forskeren tilgang på data som kan spores tilbake til deltakere av undersøkelsen (Thagaard, 2018, s. 21). Slike studier faller inn under personopplysningsloven fra 2001 og må meldes til Norsk senter for forskningsdata (NSD). De nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH, 2021) presenterer tre viktige prinsipper som en forsker må ta utgangspunkt i: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter. Informert samtykke innebærer at deltakere får informasjon om forskningsprosjektets formål, hovedtrekkene i designen, samt mulige konsekvenser og fordeler ved å delta i undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). For meg var det veldig viktig at informantene følte seg trygge og ikke var redd for at deltakelse skulle få negative konsekvenser for dem. Alle

aktuelle informanter fikk muntlig informasjon om prosjektets formål og hva det innebar å delta i prosjektet. Jeg laget to forskjellige informasjonsskriv for mine utvalg. Alle informanter fikk kopi av informasjonsskrivet i forkant av intervjuene. Dokumentet inneholdt opplysninger om prosjektets tema og problemstilling samt informert samtykke. De ulike punktene i informasjonsskrivet, inkludert frivillig deltakelse og at informantene kan trekke seg når som helst, ble gjennomgått i starten av intervjuet. Informasjon om frivillig deltakelse ble også gjentatt i slutten av intervjuet. For bedre ivaretagelse av irregulære migranternes anonymitet, vurderte jeg i samråd med NSD å ikke lagre skriftlige dokumenter som inneholder navn og signaturer til migrantene. Det ble derfor innhentet muntlig samtykke fra informanter som tilhører utvalg 2. For representanter fra frivillige organisasjoner var ikke dette nødvendig, da de ikke befinner seg i samme sårbare situasjon. Det ble derfor innhentet skriftlig samtykke fra dem.

Konfidensialitet handler om at forskeren behandler innsamlet data om personlige forhold på en fortrolig og konfidensiell måte. Det er forskerens ansvar å aidentifisere personlige opplysninger, samt anonymisere forskningsmateriale som skal publiseres (NESH, 2021). Informasjonsskrivet som alle informanter fikk tildelt, inneholdt informasjon om behandling av opplysninger, samt anonymisering av datamateriale. Dette informerte jeg også om på møtet med Mennesker i Limbo. Samme informasjon ble gitt i starten av intervjuet. Jeg var tydelig på at informantene ikke trengte å være redde for å bli oppdaget, samt at det ikke vil være mulig å spore opplysningene tilbake til dem. Etter NSD sin anbefaling informerte jeg også om at det ikke skal brukes eksempler på direkte eller indirekte identifiserende opplysninger om tredjepersoner. Representanter fra frivillige organisasjoner ble informert om felles ansvar for at det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuene. Som jeg skrev tidligere, ble lydopptakene overført til kryptert minnepenn som ble låst i en boks. Dette var i samsvar med NSD sin anbefaling om lagring av sensitive opplysninger.

En forsker bør også forholde seg til konsekvensene som et kvalitativt forskningsprosjekt kan medføre, både med hensyn til mulige skader som kan påføres deltakere, og fordeler en kan forvente ved deltakelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Konsekvenser ved deltakelse var en punkt i informasjonsskrivet som alle informanter fikk tildelt. For meg var det viktig at

utvalg 2 ble forsikret at deres deltakelse ikke skulle få negative konsekvenser for dem, samt at deltakelse ikke påvirket deres forhold til utlendingsmyndighetene. Jacobsen (2015, s. 44-45) hevder at forskere som er i kontakt med irregulære migranter må være bevisst på egen rolle som forsker. Irregulære migranter befinner seg ofte i sårbare situasjoner og mange kan ha forhåpninger om at forskere kan hjelpe dem med oppholdstillatelse eller tilgang på velferdsordninger. Grunnet min egen frivillige jobb med asylsøkere som har fått avslag, hadde jeg et sterkt ønske om å hjelpe migrantene med det jeg kunne, men jeg var også bevisst på at jeg først og fremst skulle møte informantene som en forsker, ikke som en person som er der for å hjelpe dem med deres sak eller bistå med økonomisk støtte. I informasjonsskrivet som utvalg 2 fikk, hadde jeg derfor skrevet tydelig at deres deltakelse ikke ville ha betydning for hvilken hjelp de ville kunne få i Norge. På tross av informasjonen som ble gitt, oppsto det en uventet situasjon. En av mine informanter ba om å få et gavekort på 500 kroner da intervjuet ble avsluttet. Dette fordi informanten hadde fått gavekort fra andre forskere som hadde intervjuet hen. Selv hadde jeg ikke informert, hverken skriftlig eller muntlig, om at deltakere ville få gavekort eller bli belønnet på andre måter. Jeg informerte om at dette var noe jeg ikke var klar over, men jeg dekket likevel reiseutgiftene. Informanten sa at det var greit og vi avsluttet samtalen på en fin måte. Selv om problemet ble løst på en grei måte, fikk episoden meg til å reflektere over hva jeg ellers kunne gjort, og om jeg burde vært enda tydeligere når det gjelder informasjon om hva deltakelse innebærer.

Å reflektere over betydningen av makt i forskningsprosjekter er en annen viktig del av etiske vurderinger. Makt er et viktig aspekt ved alle intervjuer, da forskningsintervju er en spesifikk profesjonell samtale og maktforholdet mellom forsker og informant er klart asymmetrisk. At forskeren er bevisst på maktrelasjoner vil ha betydning for både gjennomføring av prosjektet, samt kunnskapen som produseres (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51-53). Det er sannsynlig å anta at maktforholdet mellom forsker og irregulære migranter er enda mer asymmetrisk, da irregulære migranter er en marginalisert gruppe som ofte opplever avmakt grunnet deres status. Jeg har derfor reflektert mye over min egen makt som forsker, både under rekrutteringsprosessen, selve intervjuene og i etterkant av intervjuene. Mennesker i Limbo var veldig positive til prosjektet mitt og hjalp meg også med rekruttering av informanter. Dette fikk meg til å reflektere over maktposisjonen til organisasjonen og om det kunne påvirke de aktuelle informantenes forhold til dem. Jeg var derfor veldig opptatt av

at informanter ikke skulle oppleve at de *måtte* delta eller at de hadde en plikt til å delta. Jeg var også veldig tydelig på det var helt frivillig å delta og at de kunne trekke seg når som helst, samt at deres deltakelse ikke ville ha noe betydning for hjelpen eller tjenestene de får fra MiL eller andre frivillige. Mennesker i Limbo informerte også aktuelle informanter om frivillig deltakelse, samt at det ikke vil få noe konsekvenser om de sier nei eller ja til å bli intervjuet. Jeg kan likevel ikke utelukke at informantene kan ha følt en form for forpliktelse til å delta i prosjektet.

Som jeg beskrev tidligere i kapitlet, var det informantene selv som bestemte tidspunkt og møtested. Jeg ønsket, så langt det var mulig, at ting skulle skje på deres premisser. Selv om jeg ønsket å få svar på alle mine spørsmål, stilte jeg ikke oppfølgingsspørsmål, når jeg merket at informanten ikke hadde mer å si eller ikke ønsket å snakke mer. Dette kan sannsynligvis ha påvirket forskningskvaliteten, men for meg var det viktigere at informantene ikke skulle oppleve at de ble presset til å snakke om ting som var ubehagelige.

Jeg har i dette kapitlet beskrevet hvordan de ulike fasene av forskningsprosjektet har blitt gjennomført samt redegjort for hvordan jeg har evaluert forskningskvaliteten. I metodekapitlet har jeg også gjort grundige refleksjoner rundt metodiske og etiske utfordringer knyttet til mitt prosjekt som omhandler en sårbar informantgruppe. Jeg skal i neste kapittel presentere studiens funn.

5 Presentasjon av funn

I følgende kapittel skal jeg presentere de viktigste funnene fra mitt forskningsprosjekt. Vi skal først se på hvem informantenes nettverk består av, altså personer de har en tilknytning til. Videre skal jeg presentere forhold som er av betydning for måten informantene forholder seg til andre i nettverket på samt informantenes beskrivelser av å leve som irregulære migranter. Deretter skal vi flytte blikket over på frivillige organisasjoners arbeid med irregulære migranter. Det er brukt fiktive navn i oppgaven. For bedre ivaretagelse av informantenes anonymitet, ble det vurdert som hensiktsmessig å ikke inkludere deres alder, nasjonalitet eller hvor lenge de har bodd i Norge (eksakt antall år). Mine funn har utgangspunkt i informantenes egne fortellinger. Jeg må samtidig understreke at min egen for forståelse også har vært avgjørende for måten jeg har analysert mitt datamateriale på, noe som også ble tematisert i metodekapittelet. På denne måten har min analyse vært inspirert av en fenomenologisk-hermeneutisk tradisjon.

5.1 Presentasjon av informanter i utvalg 2 og deres individuelle nettverk

For å undersøke min problemstilling var det nødvendig å kartlegge informantenes individuelle nettverk, altså hvem de anser som sine sosiale relasjoner. Her skal jeg gi en kort presentasjon av informantene, hvem de har kontakt med og hvor sterke disse relasjonene oppleves av informantene.

Isa

Isa er en enslig mann som bor med et familiemedlem. Han har bodd i Norge i mange år og har aldri hatt oppholdstillatelse, han har heller ikke gått på skole eller jobbet her. Isa opplyser at han isolerer seg mye, fordi han alltid har en frykt som følge av sin status som irregulær migrant. Han jobber imidlertid som frivillig og er også i kontakt med/får hjelp fra flere frivillige organisasjoner som Helsesenteret for papirløse og Mennesker i Limbo. Han prøver også å komme seg ut når det ikke er veldig kaldt ute. Isa forteller at han har to-tre nære venner, resten av venner og bekjente beskriver han som "fjerne" relasjoner.

Benjamin

Benjamin er en enslig mann. I likhet med Isa, har han også bodd i Norge i mange år og har aldri hatt oppholdstillatelse, han har heller ikke gått på skole eller jobbet her. Benjamin opplyser å ha et stort nettverk, han har mange venner og de fleste er ikke fra samme land som ham. Det er hans venner som står ham nærmest, og som bistår Benjamin når han har behov for hjelp. Benjamin snakker godt norsk, noe han selv mener har vært veldig viktig for å skaffe venner. Benjamin har tidligere jobbet som frivillig, men dette stoppet da tilbudene ble lagt ned som følge av pandemien. Han er også i kontakt med/får hjelp fra flere frivillige organisasjoner som Helsesenteret for papirløse og Mennesker i Limbo.

Rana

Rana er enslig og har bodd i Norge i over fem år. Hun har aldri hatt oppholdstillatelse i Norge og har heller ikke gått på skole eller jobbet her. Rana opplyser at hun bor midlertidig hos venner og må flytte veldig ofte. Hun har et stort nettverk. Tross det store nettverket, opplyser Rana at hun har få nære venner som virkelig støtter henne hvis det skulle oppstå en krisesituasjon. Rana er også i kontakt med/får hjelp fra flere frivillige organisasjoner som Helsesenteret for papirløse og Mennesker i Limbo.

Ahmed

Ahmed er en enslig mann. Han har bodd i Norge i mange år, han har aldri hatt oppholdstillatelse og har heller ikke gått på skole eller jobbet her. I likhet med Rana, bor Ahmed midlertidig hos forskjellige venner og må flytte veldig ofte. Han opplyser å ha flere venner, men ingen nære venner. Ahmed er også i kontakt med/får hjelp fra flere frivillige organisasjoner som Helsesenteret for papirløse og Mennesker i Limbo.

Simon

Simon er en gift mann. Han har bodd i Norge i mange år og har aldri hatt oppholdstillatelse. Simon bor med sin familie. Han har aldri gått på skole her, men jobbet de første årene etter at han kom til Norge. Simon har et stort nettverk og har kontakt med mange, han jobber

mye frivillig og prøver å være mest mulig ute, da han synes det er kjedelig å være mye hjemme. Simon har også kontakt med Helsesenteret for papirløse og Mennesker i limbo.

Som vi ser, har informantenes nettverk varierende sammensetninger og størrelser. De fleste er enslige og deres nettverk består hovedsakelig av venner og bekjente samt folk de har kontakt med gjennom frivillige organisasjoner. Informantene svarte ulikt da jeg spurte om de primært har kontakt med andre fra samme land. Isa, Benjamin og Simon snakker norsk og har store nettverk, så de er i kontakt med mange som ikke er fra samme land. Rana og Ahmed snakker lite norsk og har hovedsakelig venner fra samme land.

Informantene hadde også helt ulike opplevelser av deres relasjoner til personer de har kontakt med. Isa, Benjamin og Simon som har bodd i Norge lengst, opplyste at de har store nettverk, de har også noen nære venner. De fortalte også at deres nære venner kan bistå dem dersom de havner i akutte situasjoner, for eksempel hvis de blir syke og må holde seg i senga i en lengre tid. Rana og Ahmed som ikke har bodd i Norge like lenge som de tre andre informantene, opplyste at de kan få mat og klær fra sine venner og bekjente, men de har ikke *nære* venner som kan hjelpe dem hvis de for eksempel blir syke og må holde seg i senga i en lengre tid, eller hvis de blir lei seg og ønsker å snakke med noen om sine følelser. Rana formulerte det slik: «Ja, det er bare dine folk som kan hjelpe deg når du er sånn. Også når du er i sengen eller sengeliggende. Det er ingen som vil ha deg da». Informantenes fortellinger tyder altså på at deres relasjoner til andre mennesker i nettverket, har ulik styrke. Det kan være flere årsaker til dette, noe vi skal se nærmere på under forhold som påvirker sosiale relasjoner.

Som en del av kartleggingen av informantenes individuelle nettverk stilte jeg også spørsmål om hvordan/hvor informantene møter personer de har relasjoner til. Informantene som har familie utenfor Norge, snakker med dem over telefon. Ellers opplyste de fleste av migrantene at de foretrekker å møte folk fysisk, både på grunn av deres ustabile bosituasjon, samt at de ønsker å komme seg ut fordi de har veldig lite å gjøre hjemme. Så det å møte andre ute er noe som får dagene til å gå. Simon sa blant annet: «Ja, du vet, jeg er ikke en gammel mann som bare ser NRK1 og data og Facebook hele dagen. Jeg vil ikke sitte hjemme».

Informantene nevnte ulike møtesteder. Siden alle har kontakt med MiL, møter de andre i samme situasjon på lokalet til MiL, der får de også oppdatert informasjon fra styret i MiL. Venner og bekjente møter de ute, på treningssentre eller i kirker/menigheter. Noen av informantene jobber frivillig, så de møter også bekjente der. Migrantene hadde ulike opplevelser når det gjelder betydningen av møtestedene. For Isa som opplyser å være mye alene, er kirken det stedet som betyr mest for ham. Han sa følgende: «Alle har jo et sted hvor de føler ro og fred. Det kan være forskjellige steder. Når jeg går i kirke, er det ikke på grunn av folk der, men for å få en opplevelse av fred». Isas uttalelse kan altså illustrere at møtesteder noen ganger betyr mer enn folk man treffer der. Simon fortalte også at den frivillige organisasjonen han jobber for, betyr mye for ham, ikke bare fordi han treffer andre der, men også fordi møtestedet får ham til å tenke på andre ting enn sin status. Han får også mulighet til å gjøre noe som gir livet mening. Man kan altså forstå det slik at sosiale arenaer kan ha ulike funksjoner for irregulære migranter; de er ikke bare steder hvor de kan treffe andre og bli kjent med nye folk.

5.2 Irregulær livssituasjon og utfordringer for sosiale relasjoner

Jeg hadde i forkant av intervjuene en forforståelse om at livssituasjonen som irregulær migrant kan skape utfordringer for sosiale relasjoner. Jeg hadde derfor laget ett spørsmål om det i intervjuguiden. Dette var likevel ikke ment å bli særlig vektlagt i prosjektet. Som nevnt tidligere, ble jeg underveis i analyseprosessen oppmerksom på at de fleste informanter snakket mye om hvor stor betydning deres livssituasjon har for hvem de blir kjent med og hvordan de forholder seg til andre i nettverket. Betydningen av livssituasjon for sosiale relasjoner ble derfor et sentralt funn i mine analyser.

5.2.1 Forskjell på "meg" og "alle andre"

Flere informanter fortalte at de på grunn av deres situasjon ofte opplever å bryte relasjoner med andre, fordi de sjeldent opplever at de er likestilte med personer de har kontakt med. Disse informantene forklarte at dette skyldes til dels at de på grunn av økonomien ikke kan delta i sosiale aktiviteter på lik linje med sine venner. Isa nevnte blant annet at de fleste han kjenner har oppholdstillatelse, noe som gjør at de har et "normalt" liv, de har også penger til

å kunne delta i sosiale aktiviteter. Så når venner spør Isa om han vil bli med dem ut og spise, prøver han å si nei, fordi han ikke har råd. Situasjonen fører altså til at han ofte prøver å distansere seg fra folk han kjenner. Rana hadde også lignende erfaringer og fortalte: «Man kan være venner når man kan konkurrere, men jeg kan ikke konkurrere med vennene mine». Rana opplever altså at hun ikke kan være likestilt med folk hun har kontakt med, fordi de går på skole eller jobber, noe hun ikke har mulighet til. En konsekvens av dette er at hun foretrekker å være sammen med andre irregulære migranter som befinner seg i samme situasjon.

Det var imidlertid ikke alle informantene som mente at deres situasjon som irregulær migrant påvirket deres sosiale relasjoner. Benjamin kommenterte at han aldri har opplevd å bryte relasjoner med venner fordi han er irregulær migrant og ikke har samme rettigheter som folk flest. Han fortalte at hans venner ikke bryr seg om hans status som irregulær migrant. At han er irregulær migrant, har heller ikke hatt betydning for å bli kjent med nye mennesker. Benjamin sa imidlertid at han er klar over at mange andre irregulære migranter ikke befinner seg i samme situasjon.

Ut fra migrantenes opplysninger kan det altså forstås slik at flere ser på sin livssituasjon som "unormal", noe som også gjør det utfordrende å delta i sosiale aktiviteter med personer som har "normale" livssituasjoner. Informantenes beskrivelser viser altså at de fleste er bevisst på at det finnes et klart skille mellom dem og andre i nettverket. Dette da deres manglende rettigheter fører til at det dannes en slags barriere mellom irregulære migranter som befinner seg i prekære, "unormale" livssituasjoner og andre i nettverket som har rettigheter og "normale" livssituasjoner. For noen betyr dette skillet lite for måten de forholder seg til andre i nettverket på, for andre betyr det at de ikke ser på seg selv som likestilte, noe som fører til at de velger å distansere seg eller avslutter kontakten.

5.2.2 Avhengighet og redsel for å være til bry for andre

At flere av informantene var avhengige av hjelp fra venner og bekjente, ble også påpekt som en faktor som gjør det utfordrende å ha stabile sosiale relasjoner. Avhengigheten fører ofte til at migrantene ikke kan vedlikeholde relasjoner over lengre perioder, fordi venner og

bekjente kan oppleve det som belastende å hjelpe dem i flere år. Ahmed sa følgende om sine opplevelser:

Ja, det skjer ofte [det å bryte relasjoner med andre]. Når man ikke har noe og alltid spør om å få hjelp, da begynner folk å hate meg for eksempel, fordi jeg har ikke noe, jeg spør alltid om hjelp. Og da kan man ikke fortsette å ha relasjoner [...] En ting er at man ikke kan bare være avhengig av en person i ti år eller noe sånt. Man bare hopper fra et menneske til neste. Hvis jeg får hjelp for noen måneder her fra en person, så hopper jeg til det neste for å ikke slite de som hjelper meg.

Ahmeds beskrivelse kan også illustrere at han ikke alltid har ressurser som kan være til nytte for folk som hjelper ham. At han alltid ber om hjelp uten å kunne yte noe til gjengjeld, fører til at mange av hans relasjoner blir kortvarige. Simon hadde også lignende erfaringer med hvordan det oppleves å være avhengig av hjelp fra andre. Han sa:

Ja, det er dritt [å være avhengig av hjelp fra andre]. I dag da jeg gikk ut, spurte jeg: Kan jeg få penger? Det må jeg også gjøre i morgen. I mitt hjemland var jeg rik. Jeg har familie der. Jeg har leilighet og bil, stort hus. Også kom jeg hit... Det er veldig vanskelig.

Simons kommentar illustrer også et annet aspekt ved tilværelsen som irregulær migrant: den store kontrasten mellom livet før og etter de kom til Norge. Noen hadde vanlige livssituasjoner før de kom til Norge. Å lære å leve som irregulær migrant uten rettigheter kan derfor oppleves som svært belastende.

Isa hadde en litt annen opplevelse når det gjelder betydningen av avhengighet for sosiale relasjoner. Han fortalte at han har mange ressurser som han ofte bruker for å hjelpe folk han er i kontakt med, men han kan ikke forvente å få hjelp fra sine venner når han har behov for bistand. Informantenes ulike opplevelser kan kanskje begrunnes i at avhengighet og manglende ressurser alene ikke er årsak til kortvarige relasjoner, og at det ofte er flere forhold som i samspill med hverandre skaper utfordringer for kontakt med andre.

Noen informanter påpekte også hvordan den sårbare situasjonen mange irregulære migranter befinner seg i, gjør dem mer utsatt for utnyttelse fra nettverket. Avhengigheten

kan føre til at det blir asymmetriske maktforhold mellom irregulære migranter og andre i nettverket. Miriam fra MiL fortalte blant annet at hun har møtt en migrant som nærmest var "husslave" for personen vedkommende bodde hos. Miriam forklarte at irregulære migranter ofte befinner seg i desperate situasjoner med så lite handlingsrom at de ikke kan si nei til folk som hjelper dem. Hun fortalte: «Og så er det noe med selvfølelsen og alltid føle at du kommer på tiggerferd. At du er avhengig av andre. Det er noe med selvfølelsen som smadres». Tiril bekreftet også dette og fortalte om hvordan det å ha begrensede muligheter gjør at man på godt og vondt blir avhengig av nettverket. Hun nevnte eksempelvis at det kan være vanskelig å si noe imot når man er i konflikt med sjefen, eller en man bor hos. Som man har sett, kan informantenes uttalelser tyde på at de på den ene siden er helt avhengige av nettverket for å klare seg, fordi de ikke har rett på offentlige ytelser. På den andre siden kan avhengighet som følge av livssituasjonen som irregulær migrant sette dem i en svært sårbar situasjon med lite handlingsrom.

5.2.3 Språk som nøkkel til sosiale arenaer

En annen faktor som kan påvirke sosiale relasjoner er språk. Dette var noe jeg spurte om fordi noen av informantene snakket lite norsk. Jeg ønsket derfor å undersøke om dette har betydning for sosiale relasjoner. Rana fortalte:

Det å kunne språket er det som åpner dørene. Du kan ikke åpne døren uten å ha nøkkelen. Og det at man ikke snakker språket, gjør at man bare har venner fra eget land. For vi kan jo ikke snakke sammen, vi kan ikke snakke norsk.

Rana bruker her metaforer og sammenligner språk med en nøkkel; noe som gir tilgang til sosiale arenaer som ellers ville vært stengte. Hun mener altså at manglende språkferdigheter begrenser hennes mulighet for å etablere nye relasjoner med personer som ikke snakker samme språk som henne. Benjamin påpekte også betydningen av språk for etablering av sosiale relasjoner. Han har mange venner som ikke kommer fra samme land som ham. Benjamin fortalte at språk er en av hovedårsakene til at han har et stort nettverk.

5.3 “Som å være fengslet”: beskrivelser av livssituasjonen som irregulær migrant

Som nevnt tidligere, har irregulære migranter begrensede rettigheter når det gjelder bistand fra det offentlige. Jeg stilte derfor informantene spørsmål om hva de ser på som deres største utfordringer samt hvordan de opplever sine livssituasjoner. Samtlige informanter nevnte praktiske utfordringer som det å ikke ha noe sted å bo/ustabil bositasjon, mangel på grunnleggende rettigheter som arbeid og utdanning samt vanskeligheter med å skaffe mat/penger til livsnødvendigheter. Representanter fra frivillige organisasjoner nevnte også de samme utfordringene. Migrantene svarte ulikt da jeg spurte hvordan de håndterer praktiske utfordringer. Det kom frem under intervjuene at nettverk, altså familie, venner, bekjente og frivillige organisasjoner i Norge er den viktigste kilden informantene har til å skaffe bosted, mat og andre livsnødvendigheter. Informantene som har familie i Norge, forsørgeres av dem, men de skaffer også mat og klær fra frivillige organisasjoner. De kan også dekke nødvendige utgifter gjennom økonomisk støtte fra venner. Migrantene får også mat og klær fra venner og bekjente som de bor hos.

Informantene hadde ulike beskrivelser av hvordan de opplever sine livssituasjoner. Flere påpekte at de opplever at de ikke har kontroll over egne liv; at alle deres valg og muligheter har blitt tatt fra dem. Migrantene uttrykte dette på ulike måter. En informant fortalte blant annet om at han hadde et “vanlig” liv da han kom til Norge og søkte asyl. Han jobbet og hadde egen leilighet, men alt endret seg da han fikk avslag, samt at det kom nye regler som begrenset rettigheter til arbeid. Rana gråt da hun snakket om hvordan hun opplever det å ikke ha noe valg. Hun fortalte:

Det føles verre enn å være uteligger. Selv uteliggere har valgt det selv. Men jeg kan ikke være det heller, jeg kan ikke være uteligger. Hvis jeg blir fanget av politiet, så kan jeg ikke bli levert tilbake til hjemlandet heller. Det er veldig vanskelig.

Hennes kommentar er altså et uttrykk for at selv de mest marginaliserte gruppene i det norske samfunnet har større frihet enn irregulære migranter til å velge hvordan de ønsker å leve. “Som å være fengslet” ble også nevnt av to informanter, da de beskrev hvordan det er å leve som irregulær migrant. Ahmed fortalte: «Jeg har ikke mange rettigheter som andre,

jeg kan ikke gjøre som jeg vil. Det er veldig vanskelig, det er nesten å bli fengslet». At informantene sammenligner livssituasjonen som irregulær migrant med det å være fengslet, har altså sammenheng med at deres manglende rettigheter virker som en barriere som hindrer dem i å delta aktivt i samfunnet. Informantenes uttalelser kan også forstås som at opplevelsen av "å være fengslet" handler om avhengigheten fra nettverket; at livssituasjonen som irregulær migrant også kan kanskje begrense ens fysiske mobilitet, fordi mange irregulære migranter ofte må oppholde seg hvor de har sine venner og bekjente.

Jeg ba også informantene beskrive følelsene de har knyttet til deres situasjon. Selv om informantene hadde like kommentarer angående deres største utfordringer som irregulære migranter, beskrev de sine følelser på litt ulike måter. Ensomhet ble nevnt av to informanter, de hadde likevel litt ulik fokus når det gjaldt deres opplevelser av ensomhet. Ahmed fortalte: «Når man ikke har opphold, man får ikke lov til å jobbe eller gå på skole, eller ha noe som man kaller liv, så blir det veldig ensomt. Jeg føler at jeg har blitt glemt nå». Ut fra denne kommentaren kan man forstå det slik at Ahmed føler seg ensom, fordi hans opplevelser deles av få andre i nettverket, samt at hans manglende rettigheter gjør at han har blitt en usynlig del av samfunnet. Ahmed opplever altså at hans ensomhet er en direkte og ufrivillig konsekvens av hans status som irregulær migrant. Isa beskrev sin ensomhet på en annen måte. Han har i utgangspunktet et stort nettverk og kjenner mange, men føler seg likevel ensom. Isa nevnte at han for det meste er alene, samt at han har valgt å distansere seg fra folk han kjenner. Dette da han i starten var redd for å bli oppdaget. Denne frykten har han fortsatt med seg, men Isa opplyste at "det ikke er frykt lenger som gjør at han lever skjult". Han forklarte at isolasjon er noe han har "vokst opp med". Det kan altså forstås slik at dette er et bevisst valg som Isa har tatt eller kanskje en strategi for å mestre den vanskelige hverdagen. Her ser man altså at to informanter som begge opplever ensomhet, har ulike forklaringer til hvorfor de føler seg ensomme.

5.4 "Livet avhenger av informasjon"

Som jeg nevnte i kapittel 3, viser studier at irregulære migranternes tilgang til ressurser på mange måter er avhengig av deres nettverk, og hvilken informasjon som er tilgjengelig i nettverket. For meg var det derfor viktig å utforske hvor irregulære migranter får

informasjon fra og hvilken betydning informasjon har for dem. Migranterne opplyste at de får informasjon om ulike tilbud gjennom sine nettverk, enten venner, bekjente eller frivillige organisasjoner. For noen informanter er venner og bekjente den viktigste kilden til informasjon, men for andre, som Benjamin som har mange venner som kan lite om irregulære migranter, spiller frivillige organisasjoner en viktig rolle når det gjelder informasjon.

Informantene fortalte at det i hovedsak er informasjon om ulike tilbud/tjenester som betyr mest for dem. Dette kan forstås å ha sammenheng med at irregulære migranter ikke har rett på offentlige ytelser, de kan altså ikke få bistand fra offentlige organisasjoner. Dette gjør at informasjon om ulike tilbud som finnes for irregulære migranter, blir helt avgjørende for hvordan de klarer seg i hverdagen. Isa fortalte om viktigheten av informasjon for irregulære migranter på denne måten:

Livet avhenger av informasjon. Når du gir noen informasjon om at du kan spise mat et sted, så har du hjulpet vedkommende med livet [...] Ja, det [informasjon] er så viktig, for dette gjør at livet kan fortsette til neste dag, vet du, med det håpet om at jeg i dag har spist noe, også ser jeg hva jeg kan finne i morgen.

Isa knytter altså informasjon til det å kunne overleve som irregulær migrant. Man kan også tolke det slik at informasjon ikke bare gir tilgang til materielle goder som mat, men også et håp om overlevelse. Betydningen av informasjon ble også påpekt av andre informanter som fortalte at de er klar over hvordan statusen som irregulær migrant begrenser muligheten for å få hjelp, så de prøver å bistå andre i samme situasjon. Dette gjør de ved å videreformidle informasjon om ulike tilbud. Informantene jeg intervjuet, har bodd i Norge i flere år, noe som betyr at de har relativt god kunnskap om hva som finnes av tilbud. Dette gjør dem i stand til å videreformidle informasjon om ulike tilbud til andre i samme situasjon. Isa fortalte blant annet at han de første årene visste lite om hvor han kunne få hjelp, fordi han ikke kjente mange, men nå har han bodd her såpass lenge og har så mye erfaring at han har blitt en slags "ekspert" når det gjelder informasjon som kan være nyttig for irregulære migranter. Isa beskrev det slik:

Jeg informerte dem [andre migranter] om ting jeg lærte fra egen erfaring. Jeg informerte dem om for eksempel hvor de kan få mat og klær, at de kan dra dit, og

hvis de ikke kunne, så hjalp jeg dem dit. Hvis det var fester, musikk eller festivaler på byen, informerte jeg om dem.

Isas kommentar kan også tyde på at informasjon, både det man får og det man videreformidler til andre, har sammenheng med botid. Lenger botid gjør at man blir kjent med flere/utvider nettverket og dermed får større tilgang til informasjon. Jeg spurte også informantene om utveksling av informasjon er noe de ser på som et ansvar eller en plikt de har overfor andre irregulære migranter. En informant sa: «Det er ansvar. Jeg ser på det som en del av mitt liv. En ekte venn må være en god venn og ikke skjule noe.». Andre migranter ga også lignende svar. Det kan altså virke som om informantene utveksler informasjon med andre migranter, både fordi de ønsker å hjelpe andre i samme situasjon og fordi de ser på det som et ansvar. Det vil derfor være nærliggende å tro at utveksling av informasjon er en form for gjensidighet som finnes i relasjoner irregulære migranter har til hverandre. Jeg forsto det også slik at informasjonen som irregulære migranter utveksler med hverandre, kan ha en "betryggende" funksjon. En informant fortalte følgende:

I starten da jeg sto i kø [for mat], tenkte jeg hva om de spør om legitimasjon, for jeg hadde ikke legitimasjon. Så i starten hadde jeg frykt da jeg dro til disse stedene. Også så jeg hvordan miljøet var, da informerte jeg andre og sa: "Kom, ikke vær redd".

Det er altså ikke bare tilstrekkelig å få informasjon om hvilke tilbud som finnes. Man må også være sikker på at det å oppsøke hjelp ikke får negative konsekvenser. Informasjonen man får fra andre irregulære migranter, kan altså fungere som en bekreftelse på at det går greit å få hjelp fra de aktuelle stedene.

5.5 Frivillige organisasjoners betydning for irregulære migranter

Som jeg refererte til tidligere, er den norske velferdsstaten strengt regulert, noe som fører til at irregulære migranter har svært begrensede rettigheter når det gjelder offentlige ytelser. Alle migranter jeg intervjuet, fortalte at de aldri har vært i kontakt med offentlige velferdsorganisasjoner som NAV. De har heller aldri *forsøkt* å komme i kontakt med det offentlige, fordi de vet at de ikke har noen rettigheter. Dette medfører at mange irregulære migranter prøver å komme i kontakt med ikke-offentlige/frivillige organisasjoner som tilbyr

hjelp. For meg var det derfor av stor betydning å spørre informantene i utvalg 1 om deres arbeid med irregulære migranter samt undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har når det gjelder betydningen av frivillige organisasjoner.

Informantene i utvalg 1 opplyste at de bistår irregulære migranter med forskjellige oppgaver. Tiril fra Helsesenteret for papirløse opplyste at de primært tilbyr helsehjelp, de har kvinnehelsetilbud, leger, sykepleiere, øyeleger, psykolog og psykiater, og de kan også henvise til mer spesialiserte tjenester dersom pasientene har behov for det. Miriam fra MiL opplyste at organisasjonen er et sted hvor migranter kan komme og jobbe med situasjonen sin. Hun beskrev MiL som "et talerør" for irregulære migranter, slik at de føler at de blir hørt og får muligheten til å påvirke sin hverdag. MiL har som hovedoppgave å gi migranter praktisk informasjon samt råd og veiledning. Det er også praktiske ting som bolig, noe som Miriam kalte for "et evig problem", fordi veldig mange migranter mangler bosted når de har forlatt asylmottaket. Ut fra opplysningene jeg fikk fra informantene i utvalg 1, forsto jeg det slik at frivillige organisasjoner som Helsesenteret og MiL virker som et ledd mellom irregulære migranter og andre instanser og organisasjoner som kan bistå migranter med tjenester som MiL og Helsesenteret selv ikke kan tilby. Slike hjelpetilbud kan være mat, klær, overnatting og rettshjelp. Tiril fra Helsesenteret opplyste at de prøver å orientere seg om hva som finnes av tilbud og sette migranter i kontakt med organisasjoner som tilbyr disse. Hun kommenterte at slike frivillige/lavterskel tilbud har stor betydning, fordi de ikke krever at man registrerer seg, eller at man har oppholdstillatelse. De er derfor "litt rausere sammenlignet med statlige og kommunale tilbud". Det ble imidlertid påpekt at disse tjenestene kun tilbyr akutt og veldig lite langsiktig hjelp. Miriam fortalte det slik: «Det er lov å gi akutt hjelp, men det er ikke lov å gi tjenester som gjør at oppholdet forlenges. Det er liksom et varmt måltid her og nå».

Informantene fra Helsesenteret og MiL nevnte også informasjonsarbeid som en av deres viktigste oppgaver. Miriam opplyste at MiL bruker mye tid til å forklare det norske systemet, hva slags hjelp irregulære migranter kan få samt hvilke rettigheter de har/ikke har. Helsesenteret deler ut brosjyrer om ulike lavterskel tilbud som finnes samt hvor irregulære migranter kan henvende seg når de for eksempel har behov for mat eller klær. Dette er en

viktig oppgave da mange migranter ikke snakker norsk og har heller ikke andre kilder til informasjon om deres rettigheter og hvor de kan få hjelp.

Ut fra informantenes opplysninger forsto jeg det slik at henvendelser frivillige organisasjoner får fra irregulære migranter ikke alltid er i samsvar med hjelpen de kan yte. Informantene fortalte selv at de kan få henvendelser om mange ulike ting, men at det er begrenset hva de kan hjelpe med. Miriam opplyste at mange som henvender seg til MiL vil ha hjelp med opphold, og at dette kanskje er den hyppigste henvendelsen, men det er egentlig ikke så mye de kan hjelpe med. En annen utfordring er at de fleste frivillige organisasjoner befinner seg i storbyer som Oslo, samt at mange tjenester tilbys "der og da" og derfor krever fysisk tilstedeværelse. Tiril fra Helsesenteret fortalte: «En ting er om de er her i Oslo, en annen ting er om de er i andre deler av landet. Da må vi bruke tid til å finne ut hvilke tilbud som finnes». Hvor man oppholder seg, kan altså ha betydning for hva slags hjelp man kan få/hvor mye nyttig informasjon man har tilgang til.

At hjelpen irregulære migranter får fra frivillige organisasjoner er begrenset, ble også påpekt av migrantene. Alle informantene jeg intervjuet, er i kontakt med frivillige organisasjoner som Helsesenteret og MiL. De opplyste at de i hovedsak er i kontakt med frivillige organisasjoner i forbindelse med dekning av helt grunnleggende behov, som mat, klær og helsehjelp. Migrantene nevnte i tillegg bistand til praktiske ting som å lese brev, få informasjon om sine rettigheter samt det å ha noen å snakke med. Rana sa følgende om betydningen av frivillige organisasjoner:

De gjør egentlig en viktig jobb for oss. Men så kan de ikke gjøre så mye for oss heller. De kan altså ikke forandre på situasjonen, de kan ikke gi oss oppholdstillatelse. De kan ikke gi oss et sted å bo. De kan ikke gi oss skole. De kan ikke gi oss rett til skole. De kan ikke gi oss jobb. Og jeg er veldig takknemlig for de, men de kan ikke gjøre så mye heller.

Rana er altså veldig takknemlig for at det finnes frivillige organisasjoner som kan bistå dem, informanten er samtidig klar over at hjelpen som irregulære migranter har tilgang til, er svært begrenset. Hennes forståelse av hva frivillige organisasjoner betyr for irregulære migranter, ble også delt av andre informanter. Det var imidlertid en informant som ikke

hadde samme mening som de andre, han hadde altså en helt annen opplevelse når det gjelder betydningen av frivillige organisasjoner. Informanten fortalte om at han hadde en sykdom og at han fikk veldig god hjelp fra Helsesenteret. Da han beskrev Helsesenteret, brukte han et ord som kan oversettes til frelser eller en som redder liv. For ham var derfor hjelp fra Helsesenteret helt uvurderlig. Samme informant fortalte også at han ofte skaffer mat via frivillige organisasjoner, noe som også betyr mye for ham. Det er derfor rimelig å anta at informantens egne positive opplevelser er avgjørende for måten han ser på betydningen av frivillige organisasjoner. Her ser man altså at selv om flere av informantene hadde samme forståelse av hvilken hjelp frivillige organisasjoner kan tilby, så har de litt ulike opplevelser av hva slike organisasjoner betyr for dem.

5.6 Oppsummering

Avslutningsvis ønsker jeg å oppsummere de mest sentrale funnene fra mine intervjuer. De fleste informanter hadde like erfaringer med å leve som irregulære migranter. Man kan på mange måter forstå at deres utfordringer er direkte og indirekte konsekvenser av deres status som irregulære migranter. På tross av sammenfallende erfaringer når det gjelder utfordringene de møter som irregulære migranter, hadde informantene noe ulike fokus når de beskrev hvordan de opplever sine livssituasjoner. Noen informanter har bodd lenge i Norge og snakker godt norsk, forhold som både påvirker deres relasjoner til andre samt har betydning for ressurser som er tilgjengelige for dem. Det er også verdt å kommentere at alle mine informanter har bodd i Norge i flere år og har slik sett store nettverk, noe som betyr at de opplever andre utfordringer enn for eksempel irregulære migranter som nylig har ankommet Oslo.

Informantene hadde i hovedsak positive opplevelser av deres nettverk og mente at de ikke ville klart seg uten hjelp fra andre. Likevel viste flere av informantenes beskrivelser at de er bevisst på at det finnes et klart skille mellom dem og andre i nettverket. Først og fremst fordi deres prekære livssituasjoner gjør at de skiller seg fra "alle andre" i samfunnet, noe som igjen får konsekvenser for deres kontakt med andre i nettverket.

Mange irregulære migranter er i kontakt med frivillige organisasjoner da de har begrensede rettigheter til hjelp fra det offentlige. Migrantene hadde positive opplevelser av deres

kontakt med frivillige organisasjoner, men informantene i både utvalg 1 og 2 mente at hjelp fra frivillige organisasjoner er begrenset. Tjenestene som ytes er akutte og kan hjelpe migrantene her og nå, men de har ellers lite innvirkning på deres livssituasjoner, fordi utfordringene som informantene møter, er først og fremst forårsaket av deres status som irregulære migranter. Alle mine informanter mottar hjelp fra frivillige organisasjoner. Deres opplevelser av betydningen av nettverk vil derfor ikke være de samme som eksempelvis irregulære migranter som lever isolert, uten kontakt med frivillige.

Jeg har i dette kapitlet presentert sentrale funn fra min undersøkelse. I neste kapittel skal mine funn anvendes sammen med relevant teori og forskning for å svare på oppgavens problemstilling.

6 Drøfting: Det sosiale nettverkets betydning for irregulære migranter

I dette kapitlet skal jeg drøfte mine funn i lys av teorier presentert i kapittel 3, samt tidligere forskning på feltet. Hensikten med dette kapitlet er å besvare oppgavens problemstilling: *Hvilken betydning har sosialt nettverk i irregulære migranternes liv?*

Innledningsvis presenterte jeg følgende forskningsspørsmål som skal hjelpe meg med å forstå den overordnede problemstillingen fra ulike sider:

- På hvilken måte har irregulære migranternes livssituasjon innvirkning på deres sosiale relasjoner?

- Hvilke ressurser opplever irregulære migranter å ha tilgang til gjennom sosiale relasjoner?

6.1 På hvilken måte har irregulære migranternes livssituasjon innvirkning på deres sosiale relasjoner?

Som Bendixen (2018) refererte til, gjør irregulære migranternes prekære livssituasjon at deres tilgang til ressurser gjennom nettverk, ikke kan sammenlignes med personer som lever under regulære forutsetninger. Dette forskningsspørsmålet skal derfor drøftes først, før jeg diskuterer irregulære migranternes tilgang til ressurser. I teorikapitlet presenterte jeg ulike faser av nettverksforming eller utvikling av relasjoner: innlednings-/etableringsfasen, interaksjons- og vedlikeholdsfasen og nedbyggingsfasen. Nå skal jeg diskutere hvordan livssituasjonen som irregulær migrant kan påvirke sosiale relasjoner i hver av disse fasene.

6.1.1 utfordringer med å etablere relasjoner

Mine funn viser at det er flere forhold som påvirker etablering av irregulære migranternes relasjoner. Manglende språkferdigheter ble av flere informanter påpekt som en utfordring for å bli kjent med nye folk. Noen informanter fremhevet at det å kunne snakke norsk er nøkkelen til etablering av nye relasjoner. Dette samsvarer med forskning som viser at språk kan være en døråpner for deltakelse i ulike nettverk (Lønning & Laupstad (2021, s. 32), samt at språkferdigheter har direkte sammenheng med etablering av nettverk (Cheung &

Phillimore, gjengitt fra Hanley et al., 2018, s. 127). Som jeg skrev kapittel 2, har ikke irregulære migranter rett til norskopplæring og utdanning. Det er sannsynlig at manglende rett til norskopplæring kan gjøre det vanskelig å lære norsk på egen hånd, mange irregulære migranter kan dermed ha dårlige språkkunnskaper. Dette ble av mine informanter nevnt som en utfordring som ofte fører til de har vansker med å etablere relasjoner med folk som ikke snakker samme språk som dem. Manglende språkkunnskaper gjør også at migranter i hovedsak har kontakt med folk fra samme land. Man ser altså at manglende språkferdigheter er en direkte konsekvens av livssituasjonen som irregulær migrant, og kan ha en negativ innvirkning på etablering av relasjoner i innledningsfasen.

Noen informanter fortalte også at de foretrekker å ha kontakt med andre i samme situasjon, fordi det blir vanskelig å være venner med folk som de ikke kan "konkurrere" med. At noen irregulære migranter foretrekker å etablere relasjoner med personer som har samme bakgrunn som dem selv, kan forstås i lys av teorien om at tilskrevne egenskaper som kulturell bakgrunn og sosioøkonomisk status har stor betydning for hvem man velger å samhandle med. Det samsvarer også med forskning om at kulturelle og sosiale ulikheter kan skape betydelige barrierer for etablering av relasjoner (Schiefløe, 2015, s. 83).

Mine funn tyder på at kontekstuelle faktorer som fysisk tilgjengelighet, arbeidsoppgaver og tid (jfr. Schiefloë & Bø, 2007), også har stor betydning for etablering av relasjoner. Dette kan forklares med at flere situasjonsbestemte determinanter og ytre omstendigheter direkte er knyttet til livssituasjonen. Mange irregulære migranter har ikke fast bosted og må flytte ofte, noe som fører til at de ikke kan være fysisk tilgjengelige og ha lokale tilknytninger over en lengre periode. Grunnet manglende rettigheter har de i tillegg lite/ingen tilknytning til skole og arbeidsplass, de har derfor få felles arbeidsoppgaver med andre. Disse faktorene kan begrense deres tilgang til viktige sosiale arenaer der de kan treffe andre mennesker og etablere nye relasjoner. Som Schiefloë (2015) påpekte, må man befinne seg på et sted over en viss periode for å kunne inngå i interaksjon med andre. At mange irregulære migranter har ustabil bosituasjon og må flytte ofte, gjør altså at de ikke får tilstrekkelig tid til å kunne etablere relasjoner. Det var blant annet ingen informant som nevnte naboer som personer de har kontakt med, noe som kan ha direkte sammenheng med at deres bosituasjon gjør det utfordrende å ha stabil kontakt med naboer. En annen konsekvens av begrenset tilgang til

sosiale arenaer er at mange opplever ensomhet, eksklusjon og isolasjon. Mburu et al. (2015, s. 177) hevder at når man som irregulær migrant blir utestengt fra viktige sosiale arenaer for aktiv deltakelse i samfunnet, som utdanning og arbeid, forsterkes også opplevelsen av sosial eksklusjon og eksistensiell utrygghet. Slike opplevelser ble også nevnt av mine informanter, noe som også stemmer med det Mburu et al. skriver. Som man ser, er det allerede i innledningsfasen flere forhold rundt livssituasjonen som irregulær migrant, som kan skape utfordringer for etablering av sosiale relasjoner.

6.1.2 Avhengighet og ubalanse i relasjoner

Livssituasjonen kan også påvirke relasjoner i interaksjons- og vedlikeholdsfasen. Som Schiefloe (2019) refererte til, er det i denne fasen man forholder seg aktivt til hverandre, gjør ting sammen og finner frem måter å forholde seg til hverandre på. Flere informanter fortalte om hvordan deres livssituasjon som irregulær migrant begrenset deres muligheter for å være sosiale sammen med personer som har oppholdstillatelse og "normale" livssituasjoner. Økonomi ble påpekt som en viktig faktor for vedlikehold av relasjoner. Irregulære migranter som ikke får lov til å jobbe og heller ikke har rett til offentlige økonomiske stønader, har ofte dårlig økonomi (Myhrvold & Småstuen, 2017). Mine funn viser at den dårlige økonomien kan være til hinder for å kunne delta i sosiale aktiviteter på lik linje med andre i nettverket. Som Isa fortalte, må han ofte takke nei når venner spør ham om å bli med ut for å spise. Dårlig økonomi kan altså skape utfordringer for vedlikehold av sosiale relasjoner, siden migrantene har begrenset mulighet til å delta i sosiale aktiviteter som krever at man må bruke penger. Dette støttes også av forskning som viser at mangel på penger kan være til hinder for sosial deltakelse (Sælør et al., 2019, s. 115).

Økonomi er imidlertid ikke den eneste forklaringen på at irregulære migranter ikke har samme muligheter for sosial deltakelse. Gjennom min analyse viste jeg hvordan informantenes beskrivelser tyder på at livssituasjonen som irregulær migrant kan skape en opplevelse av at det er en barriere mellom dem som irregulære migranter og andre med rettigheter i samfunnet. Informantene nevnte blant annet: "andre kan gå på skole, men ikke jeg", "de kan jobbe, men ikke jeg". Dette funnet er ikke unikt for mine informanter og studier viser at irregulære migranter er bevisst på at de er omgitt av det velstående, norske

velferdsamfunnet. De opplever den store kontrasten mellom deres liv og andre som nyter velstand og trygghet. Å leve tett på velferdsstatens beskyttelse og omfattende muligheter, når du selv er ekskludert fra dette, setter ens egen situasjon på spissen (Mburu et al., 2015, s. 178; Bendixsen, 2015, s. 197). En konsekvens av denne opplevelsen er at noen migranter velger å distansere seg og avslutte kontakten, og heller være sosiale sammen med andre som befinner seg i lignende situasjon. Dette viser at det opplevde skillet mellom dem som irregulære migranter og "alle andre" også kan skape utfordringer for vedlikehold av sosiale relasjoner.

En annen faktor som spiller en viktig rolle for vedlikehold av relasjoner, er utveksling av informasjon, tjenester og støtte. Bø & Schiefloe (2007) beskrev denne fasen som svært viktig for å håndtere utveksling, balanse, turtaking og gjengjeldelse på en måte som vedlikeholder sosiale relasjoner. Denne balansen og utvekslingen er avgjørende, siden sosiale nettverk fungerer som et byttemarked, ikke bare når det gjelder utveksling av tjenester, informasjon og varer, men også for følelser, støtte, oppmuntring og trøst. For mange irregulære migranter som mottar mye hjelp fra nettverket, kan det imidlertid være utfordrende å inngå i samt vedlikeholde interaksjon som krever gjensidig utveksling og gjengjeldelse. Som flere av informantene påpekte, har de ikke mange ressurser som kan være til nytte for andre i nettverket. For eksempel, hvis noen hjelper dem med penger, mat eller bolig, er det ikke sikkert migrantene kan gjengjelde tjenesten ved en senere anledning. Relasjonen kan dermed bli preget av ensidighet og liten grad av resiprositet. Som Schiefloe (2015) påpekte, er resiprositet eller utveksling av tjenester en viktig forutsetning for å ha varige sosiale relasjoner. Forskning viser at grunnlaget for resiprositet eller gjengjeldelse har blitt omformet i dagens samfunn, fordi vi ikke trenger hverandres bidrag og raushet som overlevelsesstrategi på samme måte som før. Dette har sammenheng med at vi nå har forsikringer, trygder og andre offentlige velferdstjenester (Bø 2005, gjengitt fra Schiefloe, 2015, s. 149). Dette stemmer i liten grad for irregulære migranter da de ikke har samme rettigheter knyttet til trygder og offentlige velferdstjenester. Derfor har mange irregulære migranter fortsatt behov for bidrag fra nettverket for å kunne overleve. Man kan på denne måten si at resiprositet og gjengjeldelse fortsatt har en sentral rolle for vedlikehold av irregulære migranters sosiale relasjoner. Manglende ressurser fører altså til at mange migranter ikke kan gjenytte tjenester i like stor grad, dette vil i seg selv kunne gjøre det

utfordrende å ha varige relasjoner, fordi andre ikke får samme utbytte fra relasjonen. Som Ahmed fortalte, kan han ikke forvente å få hjelp fra samme person i ti år når han selv ikke har noe som han kan hjelpe andre med. Det er også viktig å nevne at irregulære migranternes utfordringer med å gjenytte tjenester, ikke alltid skyldes at de mangler ressurser som kan være til nytte for andre i nettverket. Isa fortalte at han har mange ressurser, blant annet nyttig informasjon og ulike typer kvalifikasjoner som han ofte bruker for å hjelpe andre. Det er imidlertid sjeldent han får noe tilbake for disse tjenestene. Uansett årsak kan informantenes ulike beskrivelser illustrere at deres relasjoner ofte er preget av en ubalanse i utveksling av tjenester, noe som kan gjøre det utfordrende for relasjoner å utvikle seg.

I noen tilfeller kan personen som hjelper migranten forvente *for mye* i bytte mot dekning av livsnødvendigheter som mat og bolig. Dersom vi forholder oss til Lillevik og Tyldums (2021) typologi, kan vi se at mine informanter tilhører den andre typologien, altså irregulære migranter som er avhengige av å bli forsørget av andre, enten familie, venner, slektninger eller organisasjoner de er en del av. Lillevik & Tyldum (2021) viste også at denne gruppen irregulære migranter lever i et avhengighetsforhold til andre mennesker eller grupper hvor de også er den svakeste parten når det gjelder det juridiske og økonomiske. Som det kom frem av mine analyser, ble denne avhengigheten nevnt av flere informanter. Deres fortellinger tyder på at avhengigheten har stor betydning for hvordan de opplever sine relasjoner med andre i nettverket. Det å være så avhengig av nettverket, kan på flere måter få negative konsekvenser. Ifølge Lillevik & Tyldum (2021, s. 48) kan det være svært utfordrende å bryte ut av forhold til sine forsørgere, siden manglende rettigheter gjør irregulære migranter lite beskyttet om de skulle ønske å bryte ut. At de er avhengige av sine forsørgere, setter dem altså i en veldig sårbar situasjon hvor det er stort potensiale for å bli utnyttet eller utsatt for vold. Begge informantene fra frivillige organisasjoner som jobber med irregulære migranter fortalte om denne risikoen, og at det alltid er fare for å havne i en så desperat situasjon at man får lite mulighet til å utøve innflytelse i relasjoner. De nevnte også at det å bryte relasjoner kan få store konsekvenser for den enkelte migranten. Avhengighet, risiko for å bli utnyttet av sine forsørgere samt opplevelsen av å være en byrde, er noe som også påpekes av andre forskere (Lønning & Laupstad 2021; Kvamme & Ytrehus 2015). Mine funn samsvarer altså med gjeldende forskning om irregulære migranter. Som Schiefloe (2019) løftet frem, er interaksjons- og vedlikeholdsfasen essensiell for å kunne ha

varige relasjoner hvor aktørene opplever gjensidig tillit, forpliktelser og forventninger. Livssituasjonen til en irregulær migrant kan imidlertid begrense mulighet til å inngå i relasjoner preget av gjensidighet.

6.1.3 Brudd på relasjoner

Som vi har sett, er det flere forhold rundt livssituasjonen til en irregulær migrant som kan skape utfordringer for å ha varige relasjoner. I noen tilfeller kan disse forholdene føre til at relasjoner brytes. Denne fasen kalte Bø & Schiefloe (2007) for nedbyggingsfasen. Som flere av mine informanter fortalte, har de ofte opplevd å bryte relasjoner med venner. I noen tilfeller valgte migrantene selv å bryte relasjonen, enten på grunn av dårlig økonomi, eller utfordringer med å delta i sosiale relasjoner. I andre tilfeller var det vennene som avsluttet kontakten med migrantene, fordi de opplevde det som belastende å hjelpe dem over en lengre periode, eller fordi de ikke fikk noe i bytte mot hjelp. Informantenes forklaringer kan altså forstås i lys av teorien om at det er økt risiko for at relasjoner brytes når aktørene opplever at de ikke lenger er av interesse eller gavende nok, eller fordi det materielle eller organisatoriske grunnlaget for relasjonen ikke er til stede lenger. Det virker også som om informantenes opplevelser deles av mange andre irregulære migranter. Mburu et al. (2015, s. 177) hevder at for mange kan tilværelsen som irregulær migrant føre til ødelagte relasjoner; mange opplever sviktende parforhold eller tilkortkommenhet som foreldre. Noen kan også oppleve at deres evne til å etablere forhold blir redusert eller ødelagt som følge av livssituasjonen. En studie av irregulære migranter i Norge viste også at en irregulær tilstand påvirket etableringen av nettverk samt hvordan individer vedlikeholdt relasjoner (Bendixsen, 2018, s. 233). Noen slo opp med kjæresten fordi "det aldri kunne bli seriøst". Noen måtte lyve for sine bekjente, fordi de opplevde deres irregulære tilstand som skammelig, eller fordi de var redde for at folk ville slutte å bli venner med dem. Noen irregulære migranter opplevde også at deres status gjorde andre ukomfortable. Andre fortalte om hvordan deres asylsøknader ble avslått mens deres venner fikk oppholdstillatelse, noe som gjorde at de gikk hver sin vei og sluttet å være venner (Bendixsen, 2018, s. 233). Man kan altså forstå det slik at det er flere forhold rundt den irregulære livssituasjonen som i samspill med hverandre øker risikoen for å ha kortvarige relasjoner.

6.1.4 Oppsummerende refleksjoner om livssituasjonens betydning for sosiale relasjoner

Det kan virke som om forhold rundt livssituasjonen som irregulær migrant påvirker alle faser i utviklingen av sosiale relasjoner. I etableringsfasen kan en begrenset tilgang til viktige sosiale arenaer føre til at man mister muligheten til å bli kjent med andre på de aktuelle arenaene, og dermed også gå glipp av ressurser knyttet til arenaene. Det vil imidlertid være vanskelig å hevde at dette medfører at irregulære migranter har færre sosiale relasjoner enn den øvrige befolkningen. Som nevnt tidligere, fortalte alle mine informanter at de kjenner mange, men de fleste har ikke mange nære venner tross store nettverk. Det kan altså virke som om livssituasjonen ikke nødvendigvis påvirker nettverkets kvantitative egenskaper eller reduserer antall sosiale relasjoner. Livssituasjonen kan imidlertid påvirke nettverkets sammensetning. Som en konsekvens av livssituasjonen som irregulær migrant, får kulturelle og sosioøkonomiske faktorer stor betydning for etablering av relasjoner. Mange foretrekker å være sammen med andre i lignende livssituasjon og med lignende bakgrunn, noe som påvirker typen relasjoner nettverket består av. Det er også nærliggende å tro at en irregulær livssituasjon har betydning for nettverkets kvalitative egenskaper, altså relasjoners kvalitet og styrke. Disse egenskapene ble fremhevet i teorikapittelet (jfr. Bø 1993). Flere informanter opplyste at de har mange venner som de egentlig ikke har nære relasjoner til, men relasjonene hadde likevel en grad av styrke som gjorde at migrantene kunne få hjelp av dem dersom de hadde akutt behov for mat eller bolig. Miriam sa blant annet: «Noen har 200 kontakter på telefonen, hvor de veksler en natt her, en natt der». Ut fra mine funn kan det altså virke som om en stor del av irregulære migranters nettverk består av slike typer relasjoner eller kontakter, siden de har stort behov for relasjoner som gir rask tilgang til livsnødvendigheter. Mine funn er dermed i samsvar med tidligere forskning: for å kunne overleve som irregulær migrant må man ha et nettverk å lene seg på (Lillevik & Tyldum, 2021, s. 65), samt at hjelpen irregulære migranter får, har direkte sammenheng med deres nyttige bekjenskaper (jfr. Bendixsen, 2015).

Under analyse og drøfting av oppgaven ble jeg også oppmerksom på de mange spenninger som skapes som følge av livssituasjonen som irregulær migrant. Mange må lene seg på nettverket for å overleve, noe som innebærer at de må ha mange kontakter. Mange migranter opplever samtidig ensomhet og isolasjon som følge av deres livssituasjon, noe

som også har blitt påpekt av både Mburu et al. (2015) og Lønning & Laupstad (2021). Avhengighet som ble nevnt som en stor utfordring for sosiale relasjoner kan på den ene siden gjøre det vanskelig å bryte relasjoner; på den andre siden kan avhengigheten samt opplevelsen av å være en byrde for andre, være en årsak til å avslutte relasjoner. Resiprositet eller gjensidighet ble av Schiefloe (2015) nevnt som en annen viktig faktor for å kunne ha varige relasjoner. Irregulære migranter må dermed, i likhet med alle andre, klare å gjengjelde tjenester. Dersom de ikke har den evnen, kan de risikere å miste kontakten. De kan samtidig risikere å bli utsatt for utnyttelse dersom personen som hjelper dem forventer for mye i bytte mot tjenester, forhold som også har blitt fremhevet av Lillevik & Tyldum (2021) og Bendixsen (2015).

6.2 Hvilke ressurser opplever irregulære migranter å ha tilgang til gjennom sosiale relasjoner?

Tidligere forklarte jeg med utgangspunkt i nettverksteorier at sosial kapital kan sies å være kvaliteten eller potensialet som ligger i relasjoner for å mobilisere ressurser fra nettverket når man trenger det, mens sosial støtte viser konkret til typer ressurser nettverk gir tilgang til. For å kunne undersøke oppgavens overordnede problemstilling, altså hva sosialt nettverk betyr, er det derfor nødvendig å belyse hvordan sosial kapital kan gi tilgang til ressurser samt hvilke typer sosial støtte irregulære migranter kan få gjennom nettverket.

6.2.1 Utvikling av sosial kapital gjennom nettverk

I kapittel 3 viste jeg at sosial kapital er et begrep som kan forstås på litt ulike måter. I denne oppgaven har jeg valgt å legge vekt på den individuelle/relasjonelle sosiale kapitalen, noe som innebærer at drøftingen skal ta utgangspunkt i hvordan irregulære migranternes sosiale relasjoner, både primære/sterke bånd og sekundære/svake bånd, kan gi tilgang til sosial kapital.

Ulike typer relasjoner gir ulike former for sosial kapital (Bø & Schiefloe, 2007, s. 189). Den sosiale kapitalen en har tilgang til, har altså direkte sammenheng med typen relasjoner man har i nettverket. Som det kom frem av min analyse, hadde informantene ulike beskrivelser av hvilke relasjoner nettverket besto av samt hvordan de opplevde disse relasjonene. Ut fra

informantenes beskrivelser var det i hovedsak primære relasjoner som betydde mest for dem. Som nevnt tidligere, kan primære relasjoner forstås som sterke bånd. Slike relasjoner refererer altså til personer man ofte er sammen med, der alle kjenner alle i nettverket (Rønning & Starrin, 2009, s. 27). For noen informanter utgjorde familien den primære relasjonen, mens for enslige informanter som ikke hadde familie i Norge, var det nære venner som fungerte som primære relasjoner. Benjamin sa: «Jeg har jo ikke familie, så det er venner som betyr mest for meg». For noen enslige, irregulære migranter kan altså nære venner erstatte rollen til familien.

Det er litt ulike syn på hvordan primære/sterke bånd gir tilgang til sosial kapital. Som jeg nevnte i kapittel 3.1.3, mener Bourdieu (1986) at mengden sosial kapital et enkeltindivid har tilgang til, avhenger av størrelsen på nettverket individet kan mobilisere samt mengden kapital, enten økonomisk, kulturell eller symbolsk, som disponeres av dem individet har kontakt med. Bourdieu (1986) knytter altså sosial kapital direkte til nettverkets størrelse; et stort nettverk hvor medlemmene rår over store mengder ressurser, gir større tilgang til sosial kapital. Ut fra en slik forståelse kan ikke primære relasjoner gi irregulære migranter tilgang til mye sosial kapital, siden sterke bånd kun utgjør en liten del av nettverket. Det vil derfor være sannsynlig å anta at den totale mengden ressurser irregulære migranter har tilgang til gjennom de få primære relasjonene sine, ikke utgjør en stor del av deres sosiale kapital.

Bourdieu (1986) forstår også nettverk som hverken naturlig eller sosialt betinget. Han mener at enkeltindividet må bruke strategier for å etablere relasjoner man kan benytte kortsiktig eller langsiktig. Primære relasjoner som ofte er familiære vil etter en slik forståelse ha lite potensial for å kunne gi ressurser til irregulære migranter, fordi sterke bånd er av en annen karakter enn sekundære relasjoner. Investering vil dermed ikke være nødvendig for etablering av slike relasjoner. Etter min forståelse kan Bourdieu sin teori sies å gi en noe snever forståelse av irregulære migranternes sosiale kapital, først og fremst fordi den nedtoner betydningen av primære relasjoner. At Bourdieu ser bort fra støtte fra familie og nære venner, er noe også andre teoretikere har påpekt og kritisert Bourdieu for (Rosenmeier, 2007, s. 17). Forskning viser at man generelt føler seg mest forpliktet til å yte bistand når relasjonene er sterke. Eksempelvis er viljen til å stille opp for familiemedlemmer nærmest

ubegrenset. Nære venner kan også være veldig villige å hjelpe dersom det skulle oppstå akutte behov (Schiefløe, 2019, s. 376). Fra familien kan man også regne med, samt ha krav på, å få hjelp og støtte fra og dermed også gjøre seg avhengig av (Bø & Schiefløe, 2007, s. 172). Som man ser, er det primært sterke bånd man kan lene seg på når man har behov for bistand. Man kan altså tolke det slik at nære relasjoner ikke krever samme grad av forventninger og resiprositet. Man kan få hjelp av familien i en lengre periode uten at de forventer noe tilbake. Slike nære relasjoner kan derfor sies å bære preg av generalisert resiprositet. På denne måten kan kapitalen irregulære migranter får gjennom sine primære relasjoner sies å være både forpliktelseskapital som Coleman kalte det, samt vise til Putnams (2000) bonding kapital. Dette da potensialet for å mobilisere ressurser ligger i relasjoner som gjør at aktørene opplever en plikt til å bistå de man opplever å ha en sterk tilknytning til. Dette virker også å samsvare med mine funn. De to informantene som har bodd lenge i Norge får enda hjelp fra sine familiemedlemmer. Også Lillevik & Tyldums (2021) typologi viser at irregulære migranter som tilhører gruppen "De avhengige" primært forsørges av sine nærmeste relasjoner: familie, nære venner eller slektninger. På denne måten kan sterke bånd sies å være nødvendige for selve overlevelsen.

At sterke bånd har stor betydning for tilgang til livsnødvendige ressurser, betyr ikke at sekundære relasjoner ikke har innvirkning på irregulære migranternes sosiale kapital. Som nevnt tidligere, består en stor del av irregulære migranternes nettverk av relasjoner som ikke oppleves som nære, eksempelvis fjerne venner, bekjente eller frivillige organisasjoner. Slike relasjoner kan sies å være sekundære eller svake bånd, altså personer man møter i få sammenhenger og som man har få felles venner med (Rønning & Starrin, 2009, s. 27). For irregulære migranter er det flere måter svake bånd kan gi tilgang til sosial kapital på. Gravonetter (1973, s. 1364-1366) hevder at slike bånd kan fungere som lokale broer, det vil si som et bindeledd mellom enkeltindividet og andre mennesker og arenaer. Svake bånds viktigste funksjon er altså å være lokale broer som skaper flere og kortere stier til både andre deler av nettverket samt utenfor nettverket. Irregulære migranternes svake bånd kan dermed fungere som broer som kan koble dem til andre arenaer de ikke har tilgang til. Som representanter fra MiL og Helsesenteret nevnte, fungerer de på flere måter som et ledd mellom irregulære migranter og andre tjenestetilbud. Både Karlsen (2021, s. 47) og Lønning & Laupstad (2021, s. 44) nevner hvordan Helsesenteret gjennom samarbeidet med lokale

sykehus i Oslo kan henvise pasienter videre når de ikke kan imøtekomme behovet selv. Dette kan man også se i sammenheng med informantenes opplevelser av kontakt med frivillige organisasjoner som MiL og Helsesenteret. De fleste av informantene opplevde at de ikke hadde særlig tilknytning til frivillige organisasjoner, men at det var en trygghet for dem å kunne få hjelp fra dem. At disse organisasjonene kunne sette dem i kontakt med andre hjelpetilbud, kan tolkes slik at de har det Putnam (2000) beskriver som en bridging funksjon, noe som hjelper dem med å få tilgang til andre ressurser. Som en informant fortalte, satte Helsesenteret ham i kontakt med sykehuset. Migranten sa også at han ikke visste hva som ville ha skjedd med ham dersom han ikke hadde fått hjelp fra Helsesenteret. Svake bånd kan altså øke irregulære migranternes bridging kapital, fordi de fungerer som broer som kobler migranter til nye arenaer og dermed også hjelper dem med etablering av nye relasjoner. Nye relasjoner kan igjen gi dem tilgang til ressurser som migranter ellers ikke ville hatt tilgang til. På denne måten kan også svake bånd sies å øke irregulære migranternes posisjonelle kapital, jfr. Esser (i Rønning & Starrin, 2009). Ved å bli koblet til nye miljøer kan migranter få flere posisjoner i ulike nettverk, noe som også øker deres totale tilgang til ressurser som kan mobiliseres fra nettverket. Dette viser at svake bånd ikke er særlig personlige og har heller ikke en beskyttende funksjon slik som sterke bånd/primære relasjoner (Putnam, 2000). De gir likevel irregulære migranter tilgang til bistand som kan være nødvendig for deres overlevelse. Et poeng som også Gravonetter (gjengitt fra Bø, 1993, s. 94) påpeker: at svake bånd kan være viktig for selve overlevelsen, de kan også dekke behov som ikke kan tilfredsstilles gjennom sterke bånd.

En annen type sosial kapital som irregulære migranter har tilgang til gjennom sine svake bånd, er informasjon/utveksling av informasjon. Dette fremhever Bendixsen (2015) som den viktigste formen for sosial kapital for irregulære migranter. Informasjon er også en individuell sosial kapital som Coleman (i Rosenmeier, 2007) nevnte som vesentlig for tilgang til ressurser. Informasjon ble av samtlige informanter nevnt som svært viktig, og det virket som om informasjonen var direkte knyttet til hvilke tilbud og tjenester informantene hadde tilgang til. At informasjon er viktig, ble ikke bare påpekt av mine informanter. Dette funnet støttes også av flere studier. Forskning viser at irregulære migranter generelt har dårlige kunnskaper om hvilke rettigheter de har og hvilken tilgang lovverket gir dem til ulike tjenester (Bendixsen, 2015, s. 190). Lite kjennskap til deres rettigheter påvirker hvordan de

opplever sine livssituasjoner samt i hvilken grad de oppsøker hjelp. Bendixsen (2015) nevner blant annet hvordan det å ha rett til "øyeblikkelig og nødvendig" helsehjelp ble av en informant tolket som å "blø eller være dødssyk". En annen studie viste hvordan mange gravide kvinner ikke oppsøkte helsehjelp, fordi de ikke hadde kjennskap til deres rettigheter (Kvamme & Ytrehus, 2015). Også Haddeland (2019, s. 341) påpeker i sin studie at mangel på informasjon kan hindre irregulære migranter i å oppsøke helsehjelp. Som nevnt i forrige kapittel, ble nettverk, primært venner og frivillige organisasjoner, altså sekundære relasjoner, nevnt som en viktig kilde til informasjon om ulike tjenester. Ifølge informantenes fortellinger utveksles viktig informasjon i nettverket. Irregulære migranter får informasjon fra nettverket, som de da deler videre med andre i samme situasjon. Å være del av et nettverk som består av sekundære relasjoner som sitter med mye viktig informasjon, kan derfor forstås å være helt essensiell for tilgang til tjenester. Som jeg forklarte, kan sterke bånd gi tilgang til bonding sosial kapital som irregulære migranter ikke kan få fra sine sekundære relasjoner. Sterke bånd gir imidlertid begrenset tilgang til nyttig informasjon, da den delen av nettverket er lukket og aktørene har begrenset mengde informasjon (Rønning & Starrin, s. 27). Man ser altså at både sterke og svake bånd har viktige roller når det gjelder irregulære migranternes tilgang til sosial kapital. Sterke bånd gir tilgang til sosial kapital som virker å være eksklusiv og personlig samt ha en beskyttende funksjon, mens svake bånd gir tilgang til sosial kapital som øker migranternes totale tilgang til ressurser.

Jeg har til nå drøftet betydningen av primære og sekundære relasjoner for tilgang til sosial kapital. Jeg opplever imidlertid at bruk av kategoriene primære relasjoner/sterke bånd og sekundære relasjoner/svake bånd kan ha noen begrensninger i forhold til irregulære migranternes sosiale nettverk. Noen irregulære migranter har nemlig sosiale kontakter som er vanskelige å kategorisere. Som nevnt i første del av kapitlet, kan det tolkes slik at mange irregulære migranter har behov for typen sosiale kontakter som kan gi dem rask hjelp dersom det skulle oppstå noe, eksempelvis akutt overnatting. Ut fra informantenes fortellinger forsto jeg det slik at de ikke hadde hyppig interaksjon med slike kontakter, samt at samhandlingen ofte skjedde i forbindelse med utveksling av tjenester. Disse relasjonene kan derfor ikke kategoriseres som primære eller sterke bånd. Det blir heller ikke helt riktig å si at slike relasjoner er sekundære/svake bånd, fordi utveksling av tjenester tyder på at relasjonene har en viss grad av styrke. Som jeg nevnte ovenfor, er det slik at man generelt

føler seg mest forpliktet til å yte bistand når relasjonene er sterke. Det vil derfor være sannsynlig å anta at partene må føle en viss grad av gjensidighet og forpliktelse overfor andre. Ut fra informantenes beskrivelser tolket jeg det også slik at det i hovedsak er slike relasjoner som er vanskelige å vedlikeholde, fordi man som migrant ikke alltid har samme mulighet for å gjenytte tjenester som man mottar. Slike relasjoner kan derfor forstås å bære preg av begrenset resiprositet, noe som er vanlig for mindre sterke relasjoner (jfr. Bø & Schiefloe, 2007). Dette er i kontrast til primære, familiære relasjoner, som ikke krever samme grad av resiprositet. På denne måten kan slike relasjoner sies å ha fellestrekk med både sterke og svake bånd. Grunnet slike relasjoners unike karakter blir det vanskelig å si konkret hvilke typer sosial kapital de gir tilgang til. Ut fra informantenes beskrivelser kan man imidlertid tolke det slik at de har en viktig funksjon når det gjelder dekning av livsnødvendige behov kortsiktig. Man kan også forstå det slik at dersom irregulære migranter klarer å gjenytte tjenester de mottar, kan det utvikles forpliktelseskapital i slike relasjoner. Forutsetningen vil da være at den andre parten opplever at relasjonen gir avkastning.

Vi har så langt sett på betydningen av sosiale nettverk for at irregulære migranter skal kunne utvikle sosial kapital, og dermed øke sin tilgang til ressurser. Videre skal jeg drøfte hvilke konkrete ressurser irregulære migranter kan få tilgang til gjennom sosiale nettverk.

6.2.2 Tilgang til sosial støtte gjennom nettverk

I kapittel 3.1.2 presenterte jeg to definisjoner av begrepet sosial støtte. Van Meeteren (2009) forstår sosial støtte som ressurser som skapes gjennom sterke relasjonelle bånd, mens Steward & Lagille (i Hanley et al., 2018) beskriver sosial støtte som interaksjonen mellom primære og sekundære relasjoner som kommuniserer om informasjon, aktelse og praktisk eller emosjonell hjelp. Jeg skal drøfte mitt forskningsspørsmål med utgangspunkt i en forståelse av at sosial støtte er ulike ressurser man kan få gjennom samhandling med sosiale relasjoner, både primære og sekundære. Her vil jeg også se på sosial støtte fra irregulære migranters kontakter som hverken er primære eller sekundære.

Studiens funn tyder på at informantene hadde tilgang til ulike typer sosial støtte. Samtlige informanter fortalte at deres nettverk var hovedkilden til å kunne få dekket de mest livsnødvendige behovene som mat, klær, bolig og helsehjelp, nettverket kunne også bistå

med penger. Informantene svarte også bekreftende da jeg stilte dem konkrete spørsmål om de hadde noen som kunne bistå dem dersom de trengte hjelp til praktiske oppgaver, eksempelvis flytting, eller hjelp til å komme seg til legen. Man kan derfor si at alle informanter kunne gjennom nettverket få tilgang til det House & Langford et al. (i Fyrand, 2016) kalte instrumentell støtte, altså praktiske, økonomiske og materielle ressurser. Når det gjelder spørsmålet om hvem i nettverket de fikk støtte fra, var svarene ulike. Informantenes beskrivelser tyder på at både primære relasjoner eller sterke bånd og sekundære relasjoner eller svake bånd, har betydning for tilgang til instrumentell støtte. De som bor med familiemedlemmer, får også dekket mye av sine behov for mat og klær gjennom frivillige organisasjoner. For Rana og Erik som ikke har familie i Norge er det gjennom venner, bekjente og frivillige organisasjoner de får tilgang til instrumentell støtte. Man ser altså at familie som primær relasjon ikke nødvendigvis hjelper migrantene med alle praktiske ressurser, samt at sekundære relasjoner, som bekjente og frivillige organisasjoner som informantene ikke opplevde å ha en sterk tilknytning til, også kan spille en viktig rolle når det gjelder instrumentell støtte.

Informantene hadde også gjennom sine nettverk tilgang til informasjonsstøtte. I kapittel 5.4 ble informasjon nevnt som helt nødvendig for å kunne overleve som irregulær migrant. Informantene fortalte at det først og fremst er snakk om informasjon om hvilke tjenester og tilbud som finnes for irregulære migranter. Informasjon om eventuelle endringer i asylpraksis samt hvordan det norske samfunnet fungerer, ble også nevnt av informantene. Migrantene hadde ulike kilder til informasjon, noe som hadde direkte sammenheng med deres nettverks sammensetning, altså hvem de hadde kontakt med og hva slags informasjon de ulike personene kunne tilby. Venner, bekjente og særlig frivillige organisasjoner ble nevnt som viktige informasjonskilder. Mange migranter bruker også hverandre som informasjonskilder, og utveksling av informasjon kan forstås å være en måte irregulære migranter støtter hverandre på. Informasjon er altså en ressurs som man primært får fra sekundære relasjoner eller personer man ikke opplever å ha veldig sterk tilknytning til. Dette var også noe som jeg drøftet i forbindelse med informasjon som sosial kapital. Informasjon er altså både en type sosial støtte og en type sosial kapital.

Instrumentell støtte og informasjonsstøtte var altså noe som samtlige informanter kunne få gjennom sine nettverk. Emosjonell/følelsesmessig støtte var imidlertid noe som få informanter hadde tilgang til, eller hadde begrenset tilgang til. Flere opplyste at de har flere venner og bekjente som kan hjelpe dem med praktiske ting som mat og bolig, men at de ikke har kontakter eller relasjoner som de kan snakke med dersom de føler seg deprimerte, eller trenger følelsesmessig støtte. Disse informantene fortalte også at de ofte føler seg ensomme. I likhet med emosjonell støtte tyder informantenes beskrivelser på at den siste typen sosial støtte, altså vurderingsstøtte, heller ikke er noe de har tilgang til. Som nevnt tidligere, virker det som om mange irregulære migranter har behov for kontakter som kan hjelpe dem med å dekke livsnødvendige behov i en kort periode. En slik struktur/sammensetning av nettverk, altså det å ha mange relasjoner som gir kortvarig tilgang til instrumentell støtte fremfor emosjonell støtte, kan også forstås i relasjon til Maslows behovshierarki (i Schiefloe 2019). Emosjonell støtte kan knyttes til sosiale behov som tilhørighet og kjærlighet, mens vurderingsstøtte har sammenheng med de øverste nivåene i behovshierarkiet: anerkjennelse og selvrealisering. For irregulære migranter som mangler grunnleggende rettigheter, kan tilgang til instrumentell støtte som dekker fysiologiske behov, som mat, være den viktigste formen for støtte de kan få fra nettverket. Man kan altså forstå det slik at irregulære migranter som ofte har vansker med å dekke sine behov på de laveste nivåene, opplever det som utfordrende å få tilgang til emosjonell støtte og vurderingsstøtte samt dekke behov som ligger på høyere nivåer i behovshierarkiet. Dette virker også å samsvare med informantenes fortellinger. Som jeg beskrev i kapittel 5.3, opplyste samtlige informanter at praktiske utfordringer som det å ikke ha noe sted å bo/ustabil bosituasjon samt vanskeligheter med å skaffe mat/penger til livsnødvendigheter, gjør livssituasjonen som irregulær migrant svært utfordrende. Det vil derfor være nærliggende å tro at støtte til å møte slike utfordringer vil være av større betydning enn dekningen av sosiale og emosjonelle behov på de øverste nivåene i behovshierarkiet.

6.2.3 Oppsummerende refleksjoner om sosial kapital og sosial støtte

Jeg har til nå diskutert hvordan irregulære migranternes sosiale relasjoner kan gi dem tilgang til sosial kapital og sosial støtte. Ulike typer sosiale relasjoner gir tilgang til ulike former for sosial kapital og sosial støtte. Ulik tilgang til ressurser har flere forklaringer, jeg har drøftet

flere av disse forholdene. Jeg ønsker imidlertid å understreke at sosialt nettverk er et svært komplekst felt, det vil derfor være flere andre forhold som ofte i samspill med hverandre, også har betydning for irregulære migranternes tilgang til ressurser. En faktor som kan være viktig å nevne her, er at noen migranter, enten som en ufrivillig konsekvens av livssituasjonen eller som en bevisst strategi, distanserer og isolerer seg fra nettverket. Dette var noe flere informanter påpekte, og det vil være sannsynlig å anta at slike opplevelser også har betydning for ens tilgang til ressurser.

Informasjon ble nevnt som en viktig sosial støtte og sosial kapital. Kjennskap til rettigheter og tilgjengelige tjenester har direkte sammenheng med irregulære migranternes tilgang til ressurser. Å ha nødvendig informasjon betyr imidlertid ikke at man får tilgang til ressurser. I kapittel 5.4 beskrev jeg at migrantene kunne være skeptiske når de fikk informasjon om ulike tilbud, fordi de var redde for å komme i kontakt med organisasjoner som kanskje kunne spørre om legitimasjon, eller kontakte utlendingsmyndighetene. Det tok derfor noe tid før de turte å oppsøke hjelp fra frivillige organisasjoner. Det vil være sannsynlig å anta at det er flere irregulære migranter som føler samme redsel, noe som begrenser deres mulighet til å få tilgang til nødvendige ressurser. I tillegg kan forholdene som har betydning for vedlikehold av sosiale relasjoner, eksempelvis språk og botid, også ha betydning for tilgang til ressurser. Gode språkferdigheter øker irregulære migranternes mulighet for etablering av nye relasjoner, og dermed også ressurser man kan få gjennom disse relasjonene. Språk er i tillegg nødvendig for å få informasjon, noe som ble påpekt som en viktig sosial kapital og sosial støtte.

Et annet viktig forhold som har blitt nevnt flere ganger i denne oppgaven, er irregulære migranternes avhengighet av nettverket. Jeg har vist at avhengigheten har stor betydning for vedlikehold av relasjoner, noe som også kan ha innvirkning på irregulære migranternes tilgang til ressurser. Fyrand (2016, s. 134) hevder at livsforandringer og kriser kan mobilisere ressurser over en viss periode. Man kan for eksempel oppleve at personer man trodde ville hjelpe, trekker seg vekk, mens andre personer man har kontakt med bekrefter sin plassering i nettverket. Det er imidlertid stor sannsynlighet for at deler av nettverket trekker seg vekk dersom man står i langvarige kriser eller får kroniske lidelser. Dette virker å være tilfellet for mange irregulære migranter som befinner seg i marginaliserte livssituasjoner over en lang periode. Som flere av informantene påpekte, har deres langvarige behov for hjelp fra

nettverket ført til at noen relasjoner måtte avvikles. Som Ahmed fortalte, kan folk begynne å hate ham, fordi han alltid spør om hjelp. Man kan derfor forstå det slik at avhengigheten samt utfordringer med å gjenytte tjenester man mottar, kan gjøre det stadig vanskeligere å finne ressurser i nettverket. Langvarig hjelpebehov kan også føre til at mange migranter må lete etter nye folk som kan hjelpe dem. Dette kan forklare nettverkens størrelse og sammensetning; ofte store nettverk med få nære relasjoner og mange fjerne, utskiftbare kontakter. Store nettverk kan teoretisk sett gi større tilgang til sosial kapital, men som vi har sett, er det flere utfordringer knyttet til livssituasjonen som irregulær migrant som påvirker relasjoners styrke og kvalitet. Dette kan tyde på at nettverkets størrelse ikke nødvendigvis gjenspeiler mengden ressurser irregulære migranter kan mobilisere.

I oppgavens første del nevnte jeg også betydningen av arenaer for sosiale relasjoner. Sosial kapital er ressurser knyttet til relasjoner mellom individer og er ikke flyttbar, den kan altså gå tapt eller reduseres dersom man flytter eller får ny jobb (Bø & Schiefloe, 2007, s. 163).

Hyppig flytting og mange utskiftbare relasjoner vil derfor kunne begrense irregulære migranters tilgang til ressurser.

6.3 Oppsummering

Den prekære situasjonen som irregulære migranter befinner seg i, skaper ofte utfordringer for både etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner. Slike utfordringer har betydning for måten irregulære migranter oppfatter seg selv, samt hvordan de forholder seg til andre i nettverket. De nevnte forholdene kan på mange måter sies å være direkte konsekvenser av livssituasjonen som irregulær migrant og bør derfor forstås i sammenheng med hverandre. Forholdene rundt livssituasjonen har imidlertid ikke bare betydning for irregulære migranters sosiale relasjoner, men også for hvordan deres sosiale nettverk er strukturert, både nettverkens størrelse, sammensetningen og ikke minst kvaliteten av relasjonene nettverkene besto av. Samtlige informanter hadde relativt store nettverk, for de fleste besto nettverket av få primære relasjoner som de hadde en sterk tilknytning til, og veldig mange fjerne venner og bekjentskaper som ikke hadde særlig stor betydning for dem.

I dette kapittelet har jeg også satt søkelys på hvordan sosialt nettverk, bestående av primære og sekundære relasjoner kan være den viktigste kilden til at irregulære migranter

skal få tilgang til livsnødvendige ressurser. Dette har direkte sammenheng med at irregulære migranternes status gjør at det er veldig lite hjelp å hente fra offentlige organisasjoner (Karlsen, 2021). Svært begrensede rettigheter fører altså til at irregulære migranter ikke kan dekke helt grunnleggende behov som mat og bolig på egen hånd. Nettverk får derfor en helt essensiell rolle når det gjelder dekning av slike behov. Man kan anta at dersom en irregulær migrant ikke har et sosialt nettverk å lene seg på, vil man i liten grad klare å oppholde seg lenge i Norge.

Det er imidlertid mange forhold som påvirker irregulære migranternes ressurstilgang. Som vi har sett, hadde flere av de samme forholdene som påvirket irregulære migranternes sosiale nettverk, også betydning for irregulære migranternes tilgang til sosial kapital og sosial støtte. Eksempelvis hadde utfordringer med gjensidighet og utveksling av tjenester stor betydning for vedlikehold av sosiale relasjoner. Disse var også en type sosial kapital samt en forutsetning for å kunne få sosial støtte fra nettverket. Derfor kunne de også begrense irregulære migranternes ressurstilgang.

Hvilke relasjoner nettverket besto av, hadde også direkte sammenheng med ressurstilgangen. Familie og andre primære relasjoner som informantene opplevde å ha en sterk tilknytning til, krevde ikke samme grad av resiprositet og gjensidighet. Slike relasjoner kunne derfor gi irregulære migranter tilgang til bonding kapital og forpliktelseskapital, noe som igjen kunne gi dem livsnødvendige ressurser i form av instrumentell sosial støtte. Sekundære relasjoner hadde ikke samme funksjon for irregulære migranter, men kunne likevel gi dem tilgang til andre viktige typer sosial kapital og sosial støtte, primært i form av informasjon. Man ser altså at de ulike relasjonene i nettverket består av, kan bistå irregulære migranter med ulike ressurser som er sentrale for at de skal klare å leve i et samfunn med lite rettigheter.

7 Konklusjon og avsluttende kommentarer

Tidligere forskning om irregulære migranter har i liten grad fokus på betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranternes liv. Det har derfor vært mitt mål å sette søkelys på og få en bedre forståelse av et aspekt ved irregulære migranternes liv som det ikke finnes mye forskning om.

Det finnes mye forskning om betydningen av sosialt nettverk for både helse, mestring og trivsel. Da irregulære migranter har begrensede rettigheter knyttet til offentlige ytelser, hadde jeg en oppfatning av at sosialt nettverk får enda større betydning for dem enn for folk flest. Dette viste seg å stemme, men underveis i prosjektet ble jeg oppmerksom på at ressursene irregulære migranter får tilgang til, avhenger av mange ulike faktorer som ofte i samspill med hverandre skaper utfordringer for irregulære migranternes sosiale relasjoner. Funnene mine viser at livssituasjonen til en irregulær migrant påvirker alle aspekter av sosialt nettverk; både kvantitative egenskaper som sammensetning og størrelse, samt kvalitative egenskaper som styrke og kvalitet i relasjoner. De som har stort behov for hjelp fra nettverket kan oppleve stor grad av avhengighet, noe som betyr at relasjonene ofte ikke er gjensidige, siden den ene parten ikke alltid er i stand til å kunne gjengjelde tjenester. En konsekvens av dette er at relasjonene blir kortvarige, fordi man ikke kan etablere gjensidige forventninger og forpliktelser. Når relasjoner avvikles, mister man også ressurser knyttet til relasjonen. Man må derfor finne stadig nye personer som kan bistå. Det ser ut til at relasjoner som gir tilgang til kortvarig hjelp, utgjør en stor del av mange irregulære migranternes nettverk.

Min studie viser også at irregulære migranternes ulike typer relasjoner i nettverket gir dem tilgang til ulike typer sosial kapital og sosial støtte. Primære relasjoner som familie og nære venner, altså de som står irregulære migranter nærmest, påtar seg ofte ansvar for forsørgelse. Gjennom slike relasjoner får man altså tilgang til ressurser som er livsnødvendige. Fra primære relasjoner kan også irregulære migranter forvente å få hjelp i en lengre periode uten å måtte gjenytte tjenester. Andre relasjoner, som fjerne venner og frivillige organisasjoner, har ikke like sterke posisjoner i nettverket, men kan likevel bistå irregulære migranter når de har behov for akutt hjelp. Det er også slike relasjoner som gir

dem tilgang til informasjon som kan være nødvendig for å overleve som irregulær migrant. De ulike relasjonene i sosiale nettverk har altså forskjellige roller når det gjelder irregulære migranters tilgang til nødvendige ressurser. Studiens resultat viser også at det er sjeldent irregulære migranter får bistand kun fra et sted eller en bestemt person. Det virker altså som om den marginaliserte livssituasjonen gjør at irregulære migranter må benytte seg av alle kontakter og ressurser de rår over. Resurser irregulære migranter har tilgang til gjennom sine sosiale nettverk er svært viktige. Studiens resultat viser imidlertid at ressursene først og fremst er knyttet til irregulære migranters overlevelse. Det er altså i hovedsak de mest grunnleggende behovene som et sosialt nettverk dekker. Irregulære migranter befinner seg imidlertid i så marginaliserte livssituasjoner, og utfordringer de møter, er såpass omfattende og sammensatte at nettverk alene ikke vil være i stand til å dekke det enorme hjelpebehovet.

Når det gjelder studiens funn, er det også verdt å nevne at siden informantene oppholder seg i Oslo og omegn, så har de sannsynligvis tilgang til flere viktige sosiale arenaer og dermed også større mulighet for å etablere nye relasjoner. Deres lange botid kan også ha påvirket hvor mange de er i kontakt med, hvordan relasjonene har utviklet seg over tid, og dermed også deres tilgang til ressurser. At noen tjenester fra frivillige organisasjoner kun tilbys i storbyer, kan også bety at informantens bosted er avgjørende for hvor mange ressurser de rår over.

Teoriene jeg har brukt i oppgaven har primært fokus på enkeltindividet eller mikroplanet. Som nevnt tidligere, har jeg også blitt inspirert av en fenomenologisk og hermeneutisk kunnskapstradisjon. Det var informantens subjektive fortellinger som dannet grunnlag for forståelsen av problemstillingen. Jeg hadde likevel min egen bakgrunn og viten som var med på å påvirke måten jeg forsto informantens fortellinger på. Jeg er bevisst på at slike individfokuserte perspektiver og tilnærminger som har enkeltindividet i sentrum, kan sies å se bort fra andre aspekter av den menneskelige verden, samt at mitt prosjekt ikke ser irregulær migrasjon i en større politisk, strukturell eller samfunnsmessig kontekst. Dette har påvirket hva som har blitt vektlagt i denne oppgaven og dermed også studiens resultat. Jeg ser imidlertid ikke på dette som en svakhet da jeg først og fremst ønsket å utforske enkeltindividets opplevelser med å leve som irregulære migranter.

Som jeg nevnte i kapittel 4.2.1, hadde jeg kun én kvinnelig informant. Et forslag til videre forskning kan derfor være å undersøke betydningen av kjønnsforskjeller for hvordan man opplever livssituasjonen som irregulær migrant, samt hva dette kan bety når det gjelder bistand fra nettverket. Generelt vil forskning om betydningen av sosialt nettverk for irregulære migranter være viktig da nettverk er et tema som det finnes mye forskning om for de aller fleste grupper i samfunnet, men ikke irregulære migranter.

Litteraturliste

Bendixsen, S. K. (2015). Vilkårlike rettigheter? Irregulære migranternes tillit, sosiale kapital og kreative taktikker. I S. K. Bendixsen, C. M. Jacobsen & K. H. Søvig (Red.), *Eksepsjonell velferd? Irregulære migranter i det norske velferdssamfunnet* (s. 184-202). Gyldendal Juridisk.

Bendixsen, S. K. (2018). Transnational Practices of Irregular Migrants and Nation-State Management in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*, 8(4), 229-236.

<https://doi.org/10.2478/njmr-2018-0033>

Bendixsen, S. K. (2019). Irregular migrants enacting the border: deportability, humanitarian exceptionalism and healthcare in Norway. *Social Anthropology*, 27(3), 517–530.

<https://doi.org/10.1111/1469-8676.12594>

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. I J. G. Richardson (Red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241-258). Greenwood Press.

Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Brunovskis, A. (2010). Irregular migration research in Norway: Reflections on research ethics and methodological challenges based on methods development project. I T. L. Thomsen, M. B. Jørgensen, S. Meret, K. Hviid & H. Stenum (Red.), *Irregular Migration in a Scandinavian Perspective* (s. 47-71). Shaker Publishing.

Bø, I. (1993). *Folks sosiale landskaper: en innføring i sosiale nettverk*. TANO.

Bø, I. & Schiefloe, P. M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Universitetsforlaget.

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021, 16. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*.

<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Düvell, F. (2010). Foreword. I T. L. Thomsen, M. B. Jørgensen, S. Meret, K. Hviid & H. Stenum (Red.). *Irregular Migration In a Scandinavian Perspective* (s. 3-8). Shaker Publishing.

Fellesorganisasjonen. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

Feeney, B. C. & Collins, N. L. (2015). A New Look at Social Support. *Personality and Social Psychology Review*, 19(2), 113–147. <https://doi.org/10.1177/1088868314544222>

Forskrift om sosiale tjenester, bopelsløse. (2011). *Forskrift om sosiale tjenester for personer uten fast bopel i Norge* (FOR-2011-12-16-1251). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-16-1251>

Forskrift om tjenester til personer uten fast opphold. (2011). *Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket* (FOR-2011-12-16-1255). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-16-1255>

Frivillighet Norge. (u.å.). *Hva er en frivillig organisasjon?* Hentet 23. mars 2022. fra

<https://www.frivillighetnorge.no/fakta/hva-er-en-frivillig-organisasjon/>

Fyrand, L. (2016). *Sosialt nettverk* (3. utg.). Universitetsforlaget.

Garsjø, O. (2001). *Sosiologisk tenkemåte. En introduksjon for helse- og sosialarbeidere*. (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380. <https://www.jstor.org/stable/2776392>

Gundersen, K. & Moynahan, L. (2006). *Nettverk og sosial kompetanse*. Gyldendal Akademisk.

Haddeland, H. B. (2019). The Right to Health Care for Irregular Migrants in Norway: Interpretation, Accessibility, and Gaps Between Needs and Rights. *Nordic Journal of Human Rights*, 37(4), 329-349. <https://doi.org/10.1080/18918131.2020.1731970>

Hanley, J., Al Mhamied, A., Cleveland, J., Hajjar, O., Hassan, G., Ives, N., Khyar, R. & Hynie, M. (2018). The Social Networks, Social Support and Social Capital of Syrian Refugees Privately

Sponsored to Settle in Montreal: Indications for Employment and Housing During Their Early Experiences of Integration. *Canadian Ethnic Studies*, 50(2), 123–148.

<https://doi.org/10.1353/ces.2018.0018>

International Organization for Migration. (u. å.). *Key migration terms*. IOM.

<https://www.iom.int/key-migration-terms>

Jacobsen, C. M. (2015). Begreper og perspektiver i forskningen om irregulær migrasjon og velferd. I S. Bendixsen, C. M. Jacobsen og K. H. Søvig (Red.), *Eksepsjonell velferd? Irregulære migranter i det norske velferdssamfunnet* (s. 25.46). Gyldendal Juridisk.

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt forlag.

Karlsen, M-A. (2021). *Migration Control and Access to Welfare – The Precarious Inclusion of Irregular Migrants in Norway*. Routledge.

Khosravi, S. (2010). An ethnography of migrant ‘illegality’ in Sweden: Included yet excepted? *Journal of International Political Theory*, 6(1), 95–116.

<https://doi.org/10.3366/E1755088210000479>

Kirkens Bymisjon. (u. å.). *Helsesenteret for papirløse migranter*.

<https://kirkensbymisjon.no/helsesenteret/om-oss/>

Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk: om å forstå og fortolke* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.

Kvamme, E. & Ytrehus, S. (2015). Barriers to health care access among undocumented migrant women in Norway. *Society, Health & Vulnerability*, 6(1).

<https://doi.org/10.3402/shv.v6.28668>

Larring, K. B. & Stjernø, S. (2010). Sosial kapital blant marginaliserte. *Fontene forskning*, 1(10), 53-66.

<https://oda.oslomet.no/odaxmlui/bitstream/handle/10642/468/532243.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Lillevik, R. & Tyldum, G. (2021). *Irregulær bistand. En kartlegging av norske storbyers møter med irregulære migranter* (Fafo-rapport 2021:15).

<https://www.fafo.no/images/pub/2021/20782.pdf>

Lønning, M. N & Laupstad, I. (2021). *Helserettigheter for «papirløse». Utenfor velferdsstatens velferdsnett* (Røde Kors rapport).

https://www.rodekors.no/contentassets/803e39b6886f4c76a949be374af06499/rapport_helserettigheter-for-papirlose_sept2021.pdf

Mburu, C. B., Middelthon, A-L. & Hilden, P. K. (2015). Utvikling av psykiske og psykososiale helsetjenester ved Helsesenteret for papirløse migranter. I S. K. Bendixsen, C. M. Jacobsen & K. H. Søvig (Red.), *Eksepsjonell velferd? Irregulære migranter i det norske velferdssamfunnet* (s. 165-182). Gyldendal Juridisk.

Mennesker i Limbo (u. å). *Hvem er vi?* <https://ilimbo.org/om-oss/>

Migration Data Portal. (2020, 9. juni). *Irregular Migration*.

<https://www.migrationdataportal.org/themes/irregular-migration>

Misje, T. (2021a). Queuing for food and playing lottery for beds: a parallel social service system and the lived experiences of humanitarian service provision to homeless EU migrants in Norway. *Nordic Social Work Research*, 11(2), 103-116.

<https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1857820>

Misje, T. (2021b). The precarious inclusion of homeless EU migrants in Norwegian public social welfare: Moral bordering and social workers' dilemmas. *Critical Social Policy*, 1-21.

<https://doi.org/10.1177/02610183211036580>

Myhrvold, T. (2010). Illegale ved sin blotte eksistens: Om papirløse migranternes helsestatus og behov for helsetjenester. En systematisk litteraturstudie. *Vård i Norden*, 30 (3), 38-43.

<https://doi.org/10.1177/010740831003000309>

Myhrvold, T. & Småstuen, M. C. (2017). The mental healthcare needs of undocumented migrants: an exploratory analysis of psychological distress and living conditions among undocumented migrants in Norway. *Journal of Clinical Nursing*, 26 (5-6), 825-839. <https://doi.org/10.1111/jocn.13670>

NOAS. (2015). *Norges papirløse underklasse*. <https://www.noas.no/norges-papirlose-underklasse/>

NOAS. (u. å.). *Slik jobber vi*. <https://www.noas.no/om/>

Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Ottesen, S. H. (2008). *Papirløse migranter. En undersøkelse av situasjonen for mennesker uten lovlig opphold i Norge, og humanitære tiltak for denne gruppen i andre europeiske land* (rapport fra Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, Mangfold & Oppvekst). <http://flyktning.helsekompetanse.no/sites/flyktning.helsekompetanse.no/files/Pairl%C3%B8se-migranter-rapport.pdf>

Paulsen, V. (2017). *Overgang til voksenlivet for ungdom i barnevernet*. [Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2478174>

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

Rosenmeier, S. L. (2007). Den sociale kapitals fædre. I P. Hegedahl & S. L. Rosenmeier (Red.), *Social kapital som teori og praksis* (s. 9-36). Forlaget Samfundslitteratur.

Rønning, R. & Starrin, B. (2009). Sosial kapital – et nyttig begrep. I R. Rønning & B. Starrin (Red.), *Social kapital i et velferdsperspektiv: om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring* (s. 17-30). Gyldendal Akademisk.

Schiefloe, P. M. (2015). *Sosiale landskap og sosial kapital. Nettverk og nettverksforskning* (2. utg.). Universitetsforlaget.

Schiefloe, P. M. (2019). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse* (3. utg.). Fagbokforlaget.

SEIF. (u. å.). *Om SEIF*. <https://seifnorge.wpcomstaging.com/om-seif/>

Sundvall, M., Titelman, D., DeMarinis, V., Borisova, L. & Çetrez, Ö. (2021). Safe but isolated – an interview study with Iraqi refugees in Sweden about social networks, social support, and mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(4), 351–359.

<https://doi.org/10.1177/0020764020954257>

Suurmeijer, T. P. B. M., Doeglas, D. M., Briancon, S., Krijnen, W. P., Krol, B., Sanderman, R., Moum, T., Bjelle, A. & Van Den Heuvel, W. J. A. (1995). *The measurement of social support in the 'European research on incapacitating diseases and social support': The development of the Social Support Questionnaire for Transactions (SSQT)*, 40(9), 1221-1229.

[https://doi.org/10.1016/0277-9536\(94\)00253-P](https://doi.org/10.1016/0277-9536(94)00253-P)

Sælør, K. T., Bjørlykhaug, K. I., Bank, R-M. & Johnson, T. A. (2019). Møter i mørket. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(2), 110–125. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-02-02>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Akademisk.

Thomsen, T. L. & Jørgensen, M. B. (2012). Researching irregular migration. Concepts, numbers, and empirical findings in a Scandinavian context. *Nordic Journal of Migration Research*, 2 (4), 275-279. <https://doi.org/10.2478/v10202-011-0049-2>

Tjora, Aksel. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.

Tolonen, P. (2008). Irregulære migranter – de papirløse. *Kritisk Juss*, (34), 125-134. Hentet fra ldunn.no

Utlendingsdirektoratet. (u.å.). *Arbeidsinnvandring*. UDI. <https://www.udi.no/skal-soke/arbeidsinnvandring/>

Van Meeteren, M., Engbersen, G. & Van San, M. (2009). Striving for a Better Position: Aspirations and the Role of Cultural, Economic, and Social Capital for Irregular Migrants in Belgium. *The International Migration Review*, 43(4), 881–907.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00788.x>

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv for irregulære migranter

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Betydning av nettverksrelasjoner i irregulære migranternes hverdag”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilken betydning nettverksrelasjoner har i irregulære migranternes liv. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg heter Mariam Afshar og er utdannet sosionom. For tiden studerer jeg master i sosialt arbeid og skal i den forbindelse skrive en masteroppgave. Mitt masteroppgaveprosjekt omhandler irregulære migranter/migranter som har fått endelig avslag på søknad om oppholdstillatelse i Norge. Formålet med mitt prosjekt er å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har i et samfunn hvor de har begrensede rettigheter, og hvordan ressurser de har i nettverket kan hjelpe dem med å mestre hverdagen.

Jeg har valgt følgende problemstilling:

”Hvilken betydning har nettverksrelasjoner i irregulære migranternes liv? - Med hovedvekt på utfordringer knyttet til det å ha begrensede rettigheter i den norske velferdsstaten.”

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I forbindelse med mitt masteroppgaveprosjekt, ønsker jeg å intervju 8 irregulære migranter, samt 2 representanter fra frivillige organisasjoner som jobber med irregulære migranter. Jeg ønsker å intervju deg, da din søknad om oppholdstillatelse ikke er innvilget. Dine erfaringer er veldig verdifulle for meg og jeg er takknemlig for at du ønsker å dele dem med meg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du er villig til å delta i prosjektet, ønsker jeg å intervju deg. Dette vil ta omtrent 1 – 1.5 time. Du bestemmer når og hvor du ønsker å bli intervjuet. Det kreves ingen forberedelse. Spørsmålene jeg kommer til å stille, omhandler ditt hverdagslige liv, ditt nettverk og mestring av hverdagen. Det skal tas lydopptak under intervjuet. Lydopptaket vil deretter overføres til et sikkert lagringsområde for videre behandling. Dersom du ikke snakker norsk, engelsk, persisk eller dari, kan det brukes telefontolk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hvorvidt du ønsker å delta i studien eller ikke, eller om du først sier ja og siden trekker deg, vil ikke ha noen konsekvenser for hvilken hjelp du vil kunne få her i Norge. Jeg ønsker også å understreke at din deltakelse ikke vil påvirke ditt forhold til utlendingsmyndighetene.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til dem. Datamaterialet kommer til å anonymiseres, slik

at ingen vil kunne kjenne deg igjen. Jeg kommer til å lagre dine opplysninger på en passord-beskyttet minnepenn som kommer til å være innelåst.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er august 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelig høgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Mariam Afshar, tlf. 48468849 eller e-post mariamafshar950@gmail.com
- Turid Misje ved VID vitenskapelig høgskole på e-post turid.misje@vid.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Turid Misje
(Forsker/veileder)

Mariam Afshar

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “betydning av nettverksrelasjoner i irregulære migranters hverdag”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv for frivillige organisasjoner

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Betydning av nettverksrelasjoner i irregulære migranternes hverdag”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilken betydning nettverksrelasjoner har i irregulære migranternes liv. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg heter Mariam Afshar og er utdannet sosionom. For tiden studerer jeg master i sosialt arbeid og skal i den forbindelse skrive en masteroppgave. Mitt masteroppgaveprosjekt omhandler irregulære migranter/migranter som har fått endelig avslag på søknad om oppholdstillatelse i Norge. Formålet med mitt prosjekt er å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har i et samfunn hvor de har begrensede rettigheter, og hvordan ressurser de har i nettverket kan hjelpe dem med å mestre hverdagen.

Jeg har valgt følgende problemstilling:

”Hvilken betydning har nettverksrelasjoner i irregulære migranternes liv? - Med hovedvekt på utfordringer knyttet til det å ha begrensede rettigheter i den norske velferdsstaten.”

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I forbindelse med mitt masteroppgaveprosjekt, ønsker jeg å intervju 8 irregulære migranter, samt 2 representanter fra frivillige organisasjoner som jobber med irregulære migranter. Jeg ønsker å intervju deg, da du jobber i en frivillig organisasjon som bistår irregulære migranter. Dine erfaringer er veldig verdifulle for meg og jeg er takknemlig for at du ønsker å dele dem med meg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du er villig til å delta i prosjektet, ønsker jeg å intervju deg. Dette vil ta omtrent 1 – 1.5 time. Du bestemmer når og hvor du ønsker å bli intervjuet. Det kreves ingen forberedelse. Spørsmålene jeg kommer til å stille, omhandler ditt arbeid med irregulære migranter. Det skal tas lydopptak under intervjuet. Lydopptaket vil deretter overføres til et sikkert lagringsområde for videre behandling.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til dem. Datamaterialet kommer til å anonymiseres, slik at ingen vil kunne kjenne deg igjen. Jeg kommer til å lagre dine opplysninger på en passord-beskyttet minnepenn som kommer til å være innelåst.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er august 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelig høgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Mariam Afshar, tlf. 48468849 eller e-post mariamafshar950@gmail.com
- Turid Misje ved VID vitenskapelig høgskole på e-post turid.misje@vid.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Turid Misje
(Forsker/veileder)

Mariam Afshar

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “betydning av nettverksrelasjoner i irregulære migranters hverdag”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Intervjuguide for frivillige organisasjoner

Problemstilling: "Hvilken betydning har nettverksrelasjoner i irregulære migranternes liv? - Med hovedvekt på utfordringer knyttet til det å ha begrensede rettigheter i den norske velferdsstaten."

Hei! Tusen takk for at du tok deg tid til å delta i mitt forskningsprosjekt. Jeg heter Mariam Afshar og er utdannet sosionom. For tiden studerer jeg master i sosialt arbeid og skal i den forbindelse skrive en masteroppgave. Mitt masteroppgaveprosjekt omhandler irregulære migranter/migranter som har fått endelig avslag på søknad om oppholdstillatelse i Norge. Formålet med mitt prosjekt er å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har i et samfunn hvor de har begrensede rettigheter, og hvordan ressurser de har i nettverket kan hjelpe dem med å mestre hverdagen. Jeg er kjent med at mange irregulære migranter er grunnnet deres begrensede rettigheter i behov av hjelp fra frivillige. Jeg ønsker derfor å høre om ditt arbeid med irregulære migranter. Dine erfaringer er veldig verdifulle for meg og jeg er takknemlig for at du ønsker å dele dem med meg.

Jeg ønsker også å informere om at vi har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuene. Det skal ikke brukes eksempler på direkte eller indirekte identifiserende opplysninger om irregulære migranter, dette gjelder ikke bare navn, men også andre identifiserende bakgrunnsopplysninger som for eksempel etnisitet, alder, kjønn, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser.

Introduksjon

- Kan du fortelle litt om deg selv?
- Hva jobber du med og hvor lenge du har jobbet med irregulære migranter?
- Din motivasjon for arbeidet?

Arbeid med irregulære migranter

- Hva mener du er de vanskeligste utfordringene irregulære migranter møter?
- Hvor mange irregulære migranter er du i kontakt med daglig?
- Kan du fortelle om gårdsdagen? Hva gjorde du/hvem møtte du? Er det slik en vanlig dag er for deg?
- Hva bistår dere irregulære migranter med?
- Hva ser du på som den viktigste oppgaven i arbeid med irregulære migranter?
- Hva slags henvendelser får dere? Hvilke tjenester er det irregulære migranter ofte spør om?
- Samarbeidspartnere? Hvilke andre instanser er dere i kontakt med/samarbeider med?
- Får irregulære migranter råd og veiledning om deres rettigheter/hva de kan få hjelp til?
- Arrangerer dere aktiviteter for irregulære migranter? Hvilke? hva er formålet/hva gjør dere? Hvor ofte? Hvilken betydning har disse møtene for deg og irregulære migranter?
- Kan du fortelle noe om hvilken rolle frivillige organisasjoner har for irregulære migranter?
- Hvem andre har irregulære migranter kontakt med/som de får hjelp fra?
- Hva ser du på som de viktigste ressursene irregulære migranter kan bruke for å mestre hverdagen, med tanke på at de har begrensede rettigheter på ytelse fra det offentlige?

Avsluttende kommentarer/er det andre ting du ønsker å fortelle?

Vedlegg 4 – Intervjuguide for irregulære migranter

Problemstilling: "Hvilken betydning har nettverksrelasjoner i irregulære migranternes liv? -Med hovedvekt på utfordringer knyttet til det å ha begrensede rettigheter i den norske velferdsstaten."

Hei! Tusen takk for at du tok deg tid til å delta i mitt forskningsprosjekt. Jeg heter Mariam Afshar og er utdannet sosionom. For tiden studerer jeg master i sosialt arbeid og skal i den forbindelse skrive en masteroppgave. Mitt masteroppgaveprosjekt omhandler irregulære migranter/migranter som har fått endelig avslag på søknad om oppholdstillatelse i Norge. Formålet med mitt prosjekt er å undersøke hvilke erfaringer irregulære migranter har i et samfunn hvor de har begrensede rettigheter, og hvordan ressurser de har i nettverket kan hjelpe dem med å mestre hverdagen. Dine erfaringer er veldig verdifulle for meg og jeg er takknemlig for at du ønsker å dele dem med meg.

Introduksjon

- Kan du fortelle litt om deg selv?
- Hvor gammel er du?
- Hvordan er din sivile status? Er du gift? Har du barn?
- Når kom du til Norge?
- Hvor kommer du opprinnelig fra?
- Har du noen gang hatt lovlig opphold i Norge?
- Har du noen gang jobbet eller gått på skole i Norge?
- Hva jobbet du med/gikk du på skole før du kom til Norge?
- Hvordan bor du i dag? Bor du alene eller sammen med andre?
- Kan du fortelle om gårdsdagen? Hva gjorde du/hvem møtte du? Er det slik en vanlig dag er for deg?

Kartlegging av nettverk

Be informanten tegne et nettverkskart (markere relasjoner ut fra i hvilken grad de oppleves som nære eller viktige/hva slags relasjoner det dreier seg om: hvem er du sterkest knyttet til, hvem betyr mest for deg?)

- Har du familie i Norge eller andre land? Har du kontakt med din familie? Hvor ofte møter du dem? Snakker dere på telefon/møtes ansikt til ansikt/via sosiale medier?
- Har du venner i Norge eller andre land? Har du kontakt med dine venner? Hvor lenge har dere vært venner? Hvor ofte møter du dem? Hva slags kontakt har du med dem? Snakker dere på telefon/møtes ansikt til ansikt/via sosiale medier?
- Har du som irregulær migrant kontakt med frivillige hjelpeorganisasjoner? Har du noen gang hatt kontakt med Kirkens Bymisjon, Helsesenteret for papirløse eller Frelsesarmeen? Hvis ja, hvor ofte? Hvordan kom du i kontakt med dem?
- Har du hørt om organisasjonen Mennesker i Limbo? Har du kontakt med dem?
- Har du kontakt med andre i samme situasjon? Hvor ofte møter du dem/har dere møteplasser? Snakker dere på telefon/møtes ansikt til ansikt/via sosiale medier?
- Kan du beskrive hvordan det er å møte andre i samme situasjon?
- Deltar du i aktiviteter som arrangeres av frivillige organisasjoner? Hvor ofte? Hva gjør dere/hva snakker dere om? Har disse møtene gitt deg nye venner? Hvilken betydning har disse møtene for deg/hva som er bra med disse møtene?
- Har du noen gang (på grunn av status som irregulær migrant) opplevd at du måtte bryte relasjoner/slutte å være venner? Hvordan opplever du at din status som irregulær migrant påvirker dine relasjoner?
- Møteplasser/hvor pleier du å møte folk du har kontakt med?

Betydning av nettverk

- Hvis du blir syk og må holde deg i sengen i lengre tid, er det noen du kan få nødvendig hjelp fra? Hvem kan du få hjelp fra (familien, frivillige organisasjoner eller andre)?
- Er det noen du kan stole på/opplever du tilhørighet blant andre irregulære migranter/at dere har forpliktelser overfor hverandre?

- Har du noen/hvem står deg nærmest, er interessert i din livssituasjon og som prøver å hjelpe deg? Hvordan hjelper de deg?
- Har du noen/hvem kan du henvende deg til/spørre når du trenger penger/mat/et sted å sove?
- Har du noen/hvem kan du henvende deg til/spørre når du trenger å snakke med noen om dine følelser?
- Har du noen/hvem kan du henvende deg til/spørre om tjenester/ulike praktiske oppgaver? Hjelp til flytting, følge deg til lege?
- Har du noen/hvem kan du henvende deg til/spørre når du trenger informasjon/rådgivning om ulike ting? Enten praktisk, økonomisk eller helse relatert?

Rettigheter i Norge

- Hva mener du er de vanskeligste utfordringene som irregulær migrant i Norge?
- Hvordan opplever du det er å ikke ha rett til arbeid eller utdanning i Norge?
- Har du irregulær migrant kontakt med helsetjenesten eller andre offentlig hjelpeorganisasjoner som NAV eller barnevernet? Hvis ja, hvor ofte? hvordan ble du møtt av dem? Fikk du noe hjelp?
- Hvordan skaffer du deg penger til husleie og andre nødvendige utgifter som mat, transport, lege/medisin utgifter?

Avsluttende kommentarer/er det andre ting du ønsker å fortelle?

Vedlegg 5 – NSD sin vurdering

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Betydning av nettverksrelasjoner i irregulære migranternes hverdag

Referansenummer

811920

Registrert

10.10.2021 av Mariam Afshar

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Turid Misje, turid.misje@vid.no, tlf: 48234036

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Mariam Afshar, mariamafshar950@gmail.com, tlf: 48468849

Prosjektperiode

01.11.2021 - 31.08.2022

Status

10.11.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

10.11.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 10.11.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om helseopplysninger, religion og etnisk opprinnelse frem til 31.08.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fulle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis i prosjektet (annet hvert år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness

Lykke til med prosjektet!